

NAŠ TOVARIŠ

TV 15

Št. 47/48 26. novembra 1981 Leto XIX

Običaj je, da ob prazničnih dnevih bolj kot sicer razmišljamo o prehojeni poti in načrtih za prihodnje. Letošnje praznovanje nas posebej sili k temu iz dveh razlogov: zaradi štiridesetletnice vstaje in zaradi gospodarskih razmer, iz katerih iščemo izhode. In obračanje nazaj ni le slavospev tistemu, kar smo naredili, marveč predvsem tudi poduk o izkušnjah za današnjo in jutrišnjo rabo.

Praznik republike nas spominja naše odločnosti in smelosti, saj je bila razglasitev federativne skupnosti narodov in narodnosti sredi vojne vihere izjemna odločitev borbenega ljudstva, ki je hotelo mir in svobodo in pravično in humano prihodnost. Svetovna zgodovina nima primera države, ki bi bila ustanovljena v podobnih okoliščinah in v podobnem položaju. Znamenita odločitev je lahko zrasla samo iz pogumnih src, trdne volje in iste zavesti bojujočega se ljudstva – postati resničen gospodar na svoji zemlji.

Tej odločni volji so bile podvržene množice tako v NOB kakor v povojni graditvi. Tisto, kar imamo ob štiridesetletnici pokazati pred seboj in pred zunanjim svetom, je vredno spoštovanja.

Čeprav smo imeli in imamo marsikatero kritično pripombo na našo rast in stanje, v katerem živimo, nikakor ne gre podcenjevati ustvarjenega. Iz velike zaostalosti smo naredili srednjerazvito industrijsko in kmetijsko skupnost, ki ima že ustvarjene pogoje, če bomo dovolj srčni, odločni in delavni seveda, uvrstiti se čez čas med razvitejše na svetu. Kakor doslej je tudi vnaprej pogoj za to volja in delavnost, zavzetost in privrženost tej družbeni ureditvi vsakogar, ki želi dobro sebi in drugim.

Skrbijo nas težave rasti naše družbe, zlasti na gospodarskem področju. Smo sredi izredne politične in praktične bitke za premostitev teh težav. Ta gigantski boj pa ne bo dal rezultatov, če vanj ne bo vključeno zelo prizadevno delo, mišljenje in ravnanje prav vseh poštenih, dobronamernih delovnih ljudi naše skupnosti. Zato gre odločno pritegniti k zavestnemu delu delavoljnost in sposobnost vsakogar, kajti za njega gre, za človeka. Končni cilj vseh naporov je posvečen posamezniku, njegovemu delu in iz njega izvirajočemu blagostanju, njegovemu samoupravljanju in njegovi sreči. Le v prizadevnosti vseh in vsakogar je izhod iz težav, ki nas pestijo. Obenem pa je to najučinkovitejša pot utrjevanja samoupravnega socializma. Ne pozabimo znane Leninove misli: ni dovolj, da delavski razred le prevzame oblast, marveč je veliko bolj važno to oblast tudi obdržati.

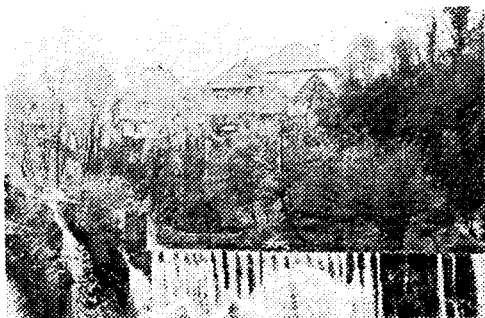
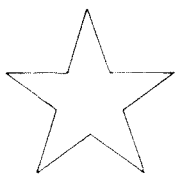
Naš največji dosežek je samoupravljanje. Jugoslovanska ideja socialističnega samoupravljanja ni ozek ali celo avanturistični družbeni polžkus, marveč že zdaj mogočna materialna sila, ki prestopa zemljepisne okvire naše dežele in osvaja čedalje širše tokove in napredno misleče sloje v svetu. Samoupravljanje postaja v vedno večji meri zahteva kvišku hlepečih množic po spreminjanju sodobnega sveta na vseh poldnevnikih. In nadaljevati pot, ki smo si jo zamislili, odločno in pogumno, ni le odgovornost pred zunanjim svetom, marveč predvsem pred nami samimi.

Ob praznovanju republike gre spet in posebej poudariti utrjevanje skupnosti narodov in narodnosti Jugoslavije. Zavedajmo se, da je samo v tej skupnosti perspektiva našega razvoja. Naši prihodnosti je tako, kot je bila naši preteklosti, na voljo le ena pot. Tista, ki utrjuje socialistični samoupravni položaj delovnega človeka, ki pogloblja in razširja našo revolucijo, ki krepi jugoslovansko skupnost narodov in narodnosti, ki razvija enakopravno sodelovanje z vsemi deželami, ki kažejo voljo za to. Pa tudi tista, ki utrjuje neodvisen položaj Jugoslavije in krepi odločnost takšen položaj tudi ohraniti, z vsemi silami in z vsemi sredstvi.

Janez Vipotnik

ISKRENE ČESTITKE ZA PRAZNIK REPUBLIKE

RO ZZB NOV Slovenije
RK ZRVS in
Uredništvo TV-15

Protifasistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije se konstituira v vrhovni zakonodajni in izvršni predstavniški organ Jugoslavije kot vrhovni predstavnik suverenosti narodov in države Jugoslavije kot celote, postavi se Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije kot organ z vsemi last-

Evropa išče drugačna pota

Ni dvoma, da sta najmočnejši državi sveta – Združene ameriške države in Sovjetska zveza – najbolj odgovorni za ohranitev splošnega miru in da jima pri reševanju najtežavnejših mednarodnih vprašanj pripada poglavitni delež. Vendar, slabe mednarodne razmere se še slabšajo prav zato, ker med obema velikima ni zdravih odnosov, ker kar naprej želita krojiti podobo sveta po svojem kopitu in le sebi v korist, ker se medsebojno nenehno

skupnosti in organizacij, postaja v sedanjih zaostrenih mednarodnih okoliščinah vse pomembnejša.

Toda, kdo so ti drugi, katere države pridejo v poštev, na katere politične sile se kaže naslanjati, ko pa je toliko dežel že znotraj blokov ali vplivnih območij in ko je že toliko političnih sil zašlo v lovke velikih? Na koga se gre zanesti, kje iskati potrebnih pobud in njim ustrezne dejavnosti?

Glede tega pravzaprav ni oklevanja. Ni

je blokova delitev na vzhod in zahod najmočnejše navzoča – čeprav se tu ni zadržala, saj za to skrbita oba blokova vodnika – tudi na evropski celini je neuvrščena misel iz dneva v dan uspešnejša. Prav zdaj je navzoča močnejše kot kdaj prej, saj je večina evropskih držav vključena v bloke in vezana na blokove hišne rede, pa zato marsikateri izmed njih, tudi če bi hotela, ne more najti prave poti, kako premoščati razlike z na-

držav skupaj z ZDA in Kanado sprejelo helsinško listino z vrsto pomembnih sklepov. Evropski neuvrščeni in nevtralni – skupina NN, kot se je zanje udomačil izraz – so čez ovire in strmine pripeljali do srečnega konca tudi beograjsko nadaljevanje Evropske konference. In če tudi zdaj, v Madridu, skupina NN ne bi bila do skrajnosti dejavna, bi tretji sestanek Evropske konference mogoče že neslavno sklenili, saj mu oba velika ves čas skušata narekovati ton in vsiliti svoje predloge. V razmerah, kakršne so ustvarili, obe najmočnejši državi in njuni spremljevalci, madridsko zasedanje še naprej potiskajo na rob popolnega neuspeha.

Komaj tri evropske države so v neuvrščeni gibanju (Jugoslavija, Malta, Ciper), vendar njihovega pomena še posebej ne gre zametavati, ko delujejo skupaj z nevtralnimi (Avstrija, Švica) in zunajblokovskimi (Švedska, Finska, Liechtenstein in San Marino). Sodelovanje, ki jih povezuje na Evropski konferenci, pa neuvrščene in druge zunajblokovske države spodbuja, da tudi drugod, na različnih mednarodnih konferencah dostikrat usklajujejo svoje delovanje. Sicer pa so zastopniki evropskih nevtralnih in zunajblokovskih držav gostje na konferencah neuvrščeni na vrhu in njihovih ministrskih zasedanjih. Teh srečanj se udeležujejo – seveda spet kot gostje – celo predstavniki nekaterih držav, ki so vključene v bloke. Tudi Španija, katere vlada se je zdaj odločila, da z obema nogama stopi v Atlantsko vojaško zvezo – z eno nogo je v njej že bila, saj ima na svojem ozemlju ameriška in natovska vojaška oporišča – se je pred dvema letoma kot gost udeležila havanskega zasedanja neuvrščeni na vrhu. Ni rečeno, da v prihodnje ne bo želela še naprej biti gost – tako kot sta

Portugalska iz atlantske in Romunija iz varšavske vojaške zveze – če ne zaradi drugega pa zato, ker je sklep o vstopu v NATO madridska vlada sprejela – kot so pokazale uradne raziskave javnega mnenja – proti volji večine španskega ljudstva.

Neuvrščeniost nekaterim spočetka res ni bila omemba vredna, drugi so jo odkrito omalovaževali ali se ji posmihali. Sploh pa ob ustanovni konferenci neuvrščeni v Beogradu ni bilo državnika, ki bi se bil upal napovedovati, da bo neuvrščeno gibanje v sorazmernem kratkem obdobju dveh desetletij poraslo skoraj za štirikrat, da se bo s prvih petindvajset povzpelo na skoraj sto polnopravnih članov. Da bo gibanje, ki je ob njegovi ustanovitvi predsednik Tito zanj dejal, da je vest človeštva, ob idejah, ki jih zagovarja, in ciljih, ki si jih zastavlja, izžarevalo tolikšno privlačnost, tega v njegovih rojstnih urah najbrž nihče ni pričakoval. Najmanj pa sta se tega nadejala oba velika, ki sta menila, da ostajajo platno in škarje v njunih rokah in da bosta mogla še naprej nemoteno voditi politiko delitve sveta na bloke in vplivna območja ter državam vsiljevati družbene ureditve po njunem vzorcu. Ideje, cilje in načela aktivne in miriljubne koeksistence, ideje neodvisnosti, suverenosti, enakopravnosti, nevmešavanja v zadeve drugih in neuporabe sile ali grožnje z njo, zagovarja zdaj vse več držav. Zanje, za njihovo spoštovanje, se zavzemajo ne le člani neuvrščene družine – čeprav ne vselej vsi – ampak še drugi, predvsem ljudstva držav, ki čutijo nevarno politiko velikih in prisilo blokov.

Neuvrščena misel pa njena načela in njeni cilji so zdaj deležni številnih priznanj tudi na evropskih tleh. Poklo- ne, ki ji jih dajejo – ob

nedavni dvajsetletnici so ji z vseh strani izrekli slovesna voščila – pa ne narekuje več le vpljudnost, ampak vse bolj navzoče spoznanje, da so neuvrščeni zares izredno pomemben dejavnik v prizadevanjih zagotoviti mir v svetu. Brez neuvrščeni bi bil svet razdeljen na nekaj velikih in na obrobje, ki bi bilo s središčem povezano samo z vezmi dominacije in odvisnosti, brez neuvrščanja in njegovega gibanja majhni in slabi ne bi mogli spreminiti svojega položaja, ostali bi objekt v rokah najmočnejših. Ob delitvi, kakršno bi izpeljali, če bi se ne rodila neuvrščeniost, ob položaju, kakršnega bi srednje in majhne države v tem primeru še naprej imele, bi bil svet drugačen in še veliko nevarnejši, kot je danes.

Zato Brandt, Ceausescu, Pahr, Genscher, Jobert ali drugi možje evropske politike ne poudarjajo tjavdan pomena, ki ga ima neuvrščeniost ne le v tako imenovanem tretjem svetu, ampak prav tako drugod, tudi na evropskih tleh. Še bolj kot njihove izjave pa na pomen, ki ga ima neuvrščanje za ohranitev miru in varnosti v svetu, nemara opozarjajo mogočne protivojne in protijedrske demonstracije, ki zdaj, v času največje mednarodne napetosti, pretresajo zahodno Evropo. Bržkone bi bilo močno pretirano reči, da se v spontanosti in kot še nikoli doslej tako množičnih demonstracijah zahodnoevropska javnost odloča za neuvrščeniost in njeno gibanje. Vseeno pa, tudi če se zanjo še ne odloča, množične protiblokovske opredeljene demonstracije vse- kakor kažejo in opozarjajo, da se Evropa, močno vznemirjena ob sedanjih napetostih v svetu, ozira za nečim drugačnim od sedanjega, da išče nova pota, nova mednarodna obzorja.

Dušan Benko

Protest naprednih Špancev pred madridsko univerzo proti blokovskemu uvrščanju Španije

spopadata, kdo bo vplivnejši, ob tem pa se še vrtoglavo oborožujeta in v tem nevarno noro tekmujeta. Politiko, kakršno vodita, je prizadejala že veliko zla in zaradi njiju so se še zlasti zadnje čase mednarodne razmere do skrajnosti zaostrele.

Ob položaju, kakršnega je ustvarila velikosilska politika blokov, je vse bolj slišati vprašanje, kako naprej, kako zaustaviti nevarne težnje in kaj storiti, da bi razvoj krenil po drugačni poti. Prepustiti ga dosedanjemu teku, bi bilo najslabše, to vsi vedo, hkrati pa tudi, da bi morali s svojimi pobudami in predlogi, z vso svojo dejavnostjo odločneje poseči v dogajanje drugi, druge države in druga, neblokova politična gibanja. Vloga drugih, zunajblokovskih držav, gibanj, političnih

malo uglednih politikov sveta – tudi v samih blokovskih državah – ki so vse bolj prepričani, da je izhode treba iskati samo v neuvrščeni misli in njenem gibanju. Čeprav tudi neuvrščene pretresajo notranji spori, ker se vsi in vselej ne ravna po pravilih, ki so se jim zapisali, jih je vedno več, ki vidijo, da je pot iz sedanjih vznemirljivih svetovnih razmer iskati samo v še večji navzočnosti in veljavi neuvrščene misli v svetu ter v dejavnosti držav neuvrščene gibanja. Ob ciljih, ki si jih je zastavila, in ob načelih, ki jih želi uveljaviti, je neuvrščeniost edina politična sila, ki je sprilo svoje razprostranjenosti po vseh celinah sposobna spremeniti tok dogajanja.

Tudi na evropski celini, kjer je stekla zibelka hladne vojne in kjer

sprotno stranjo, kako odstranjevati pregrade. Potrebna, zaželena in dobrodošla je zato pomoč drugih, tistih, ki se zunaj blokov, ki so neuvrščeni ali nevtralni.

Konferenco o evropski varnosti in sodelovanju sta svojčas res predložila oba bloka, ko se jima je zazdelo, da loka ne gre več prenapenjati. Pobudo je dala varšavska stran, države atlantske zveze so jo sprejele. Najbrž pa bi sporazum veliko težje spravili pod streho, če bi ga sploh, čeprav neuvrščeni in nevtralni ne bi zastavili vseh moči, da se nekajletna pogajanja niso sprevrgla v blokovo obračunavanje za zeleno mizo. Njihov je levji delež, da se je najpomembnejša konferenca v zgodovini stare celine prebila do uspešnega konca, da je triin- trideset evropskih

nostmi narodne vlade, prek katerega bo Protifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije izvrševal svojo izvršno funkcijo.

Izdajalski jugoslovanski ubežni »vladi« se odvzamejo vse pravice zakonite vlade Jugoslavije, da bi še naprej

Kritično zmanjševanje obsega investicij v slovenskem elektrogospodarstvu

Električnih mrkov si ne smemo dovoliti

Iz teka se prvo leto srednjeročnega planskega obdobja 1981 do 1985. Mogoče je zdaj skrajni čas za resen alarm, ker so ob pomanjkanju investicijskih sredstev v Sloveniji do skrajnosti upočasnili dela na vrsti novih elektroenergetskih objektov. Nekatera elektroenergetska gradbišča pa je investicijska suša že pahnila v popolno mrtvilo, v katerem se utemeljeno poraja bojazen pred prihodnjimi električnimi mrki, saj je vse več strokovnih ocen, da zamujenega v prihodnjih letih ne bo mogoče nadomestiti.

Investicijski start v elektroenergetiki je bil veliko bolj slaboten in počasnejši, kot je bil zamišljen s srednjeročnim družbenim planom Slovenije. Kljub temu, da smo s tem dokumentom določili prednostne planske naloge in dejavnosti in z njim potrdili, kako sta prehrana in energija tako velika svetovna problema, da tudi Jugoslovani in Slovenci pred njima ne moremo pobegniti. In ker brez obeh elementarnih dobrin preprosto ni mogoče preživeti, so bile tudi petletne investicije v elektroenergetiko odmerjene s približno 15 odstotki deleža vseh gospodarskih investicij v Sloveniji.

S samoupravnim sporazumom o temeljih plana interese skupnosti elektrogospodarstva Slovenije so za petletno obdobje opredelili obseg investicij v elektroenergetiki s skupno 34,8 milijarde dinarjev. S tako imenovano minimalno investicijsko varianto so računali, da bi letos zbrali in za investicije porabili nekaj nad 8,5 milijarde dinarjev. Navsezadnje se je

bilo potrebno sprijazniti z »začasnim planom graditve«, ki pa ga tudi do konca leta ne bo nadomestil nikakršen dokončen plan. Sicer pa tudi po tem, do kraja oskubljenem začasnem planu, v višini 5,6 milijarde dinarjev, ni dovolj sredstev in pri investicijskih objektih bo ostala nezakrpana za blizu 500 milijonov dinarjev velika luknja.

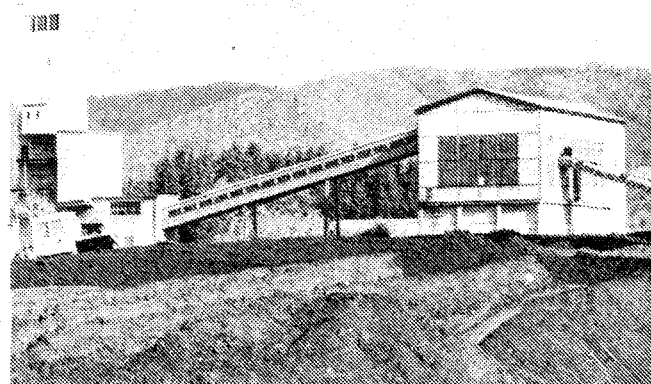
NE Krško ne bo rešilna bilka

Utemeljeno bo kdo pomislil na jedrsko elektrarno v Krškem. Mar z njeno vključitvijo v elektroenergetsko omrežje ne bomo imeli dovolj dodatne električne energije vsaj za nekaj prihodnjih let in bi se zaradi tega dalo skrajšati tudi obseg graditve novih elektrarn? Saj navsezadnje so povsod v gospodarstvu in tudi v negospodarstvu prisiljeni zmanjševati obseg investicij in ga prilagajati razpoložljivim sredstvom!

Za realno dojetje dimenzij jedrske elektrarne v Krškem moramo povedati, da se bo z nad 23 milijardami dinarjev vrednim objektom moč slovenskih elektrarn povečala le za polovico nuklearkine dejanske moči – torej za 316 megavatov. Druga polovica pripada SR Hrvatski, ki jo je tudi polovično sofinancirala. Nuklearka torej ne bo majhna elektrarna, pa tudi nikakršna velikanka ne bo. Upoštevati moramo namreč, da znaša samo moč termoelektrarn v Sostanju 669 megavatov, da imamo v vseh slovenskih termoelektrarnah postavljene naprave za 1015 megavatov moči in da dosega skupna moč vo-

dni elektrarn v Sloveniji 623 megavatov.

Majhen presežek električne energije, ki ga bo imela Slovenija, ko bo NE Krško delala s polno močjo, se bo že v zadnjem letu tekočega petletja spet prevesil v pri-

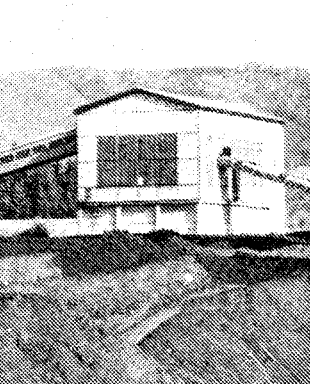
manjkljaj. Zmanjšana elektroenergetska odvisnost Slovenije od drugih republik bo torej trajala le kratek čas, pa čeprav naj bi se po planu nuklearki pridružile do konca 1985. leta še nove zmogljivosti za proizvodnjo električne energije s skupno močjo 374 megavatov. Drugače rečeno, v letih 1981 do 1985 naj bi po planskih napovedih Slovenija pridobila za 706 megavatov novih zmogljivosti za proizvodnjo električne energije (od tega za 250 megavatov v BiH in na Kosovu).

Nuklearka torej ne bo rešilna bilka, s katero bi se za daljši čas povlekli iz pomanjkanja. Hkrati, ko nam bo prinesla dodatne prepotrebne količine električne energije, nam bo utrdila tudi trpko spoznanje, da smo lahko doslej v cenene vire električne energije v Sloveniji že izčrpali, da smo energetske siromašni in čedalje bolj odvisni od drugih in da v novih objektih pridobljena električna energija ne more biti poceni. Prav zaradi nuklearkine se bo namreč morala zvišati povprečna prodajna cena kilovatne ure iz elektroenergetskega sistema Slovenije. Po računih za prihodnje leto bi se celotni stroški elektroenergetskega sistema Slovenije – v primerjavi z letošnjimi – povečali za 26 odstotkov. Tako bi bilo brez nuklearkine. Ob upoštevanju jedrske elektrarne pa se bodo v letu 1982 stroški zvečali kar za 54 odstotkov oziroma za 49,5 odstotka na kilovatno uro!

Koliko novih objektov do leta 1985?

Primer jedrske elektrarne v Krškem nam tudi pokaže, kako dolgotrajna in tudi draga je pot do vsake nove zmogljivosti za proizvodnjo električne energije. Poglejmo, katere nove elektrarne naj bi po srednjeročnem planu dobili že do leta 1985. To naj bi bile termoelektrarna in toplotna Ljubljana II s 50 megavati, termoelektrarna Kosovo B s premogovnikom moči 150 megavatov, termoelektrarna Ugljevik s premogovnikom (z njo v BiH pridobimo moč 100 megavatov), NE Krško s 332 mega-

vati in hidroelektrarne: Solkan z 21 megavati, Mavčiče z 38 megavati, skupna jugoslovansko-avstrijska hidroelektrarna Bistrica, ki bi nam dala 12 megavatov, in še manjše hidroelektrarne s skupno močjo 3 megavatov.

Letos pa ta načrt graditve izpolnjujemo z velikimi zatičkanji. Zaradi premajhnih investicijskih sredstev so se gradbena dela komajda nadaljevala v Mavčičah in v Solkanu. Gradbišče termoelektrarne Ugljevik je bilo mogoče reševati le po zaslugi premostitvenega kredita iz sredstev za pospeševanje razvoja manj razvitih republik in Kosova. Žal pa je potrebno 650 milijonov dinarjev tega kredita vrniti že februarja prihodnje leto. Prav nobenega dinarja ni bilo mogoče odšteti za investicije v termoelektrarno Kosovo B, tako da je usoda tega objekta še povsem negotova. Slika pa se pokaže v še bolj kritični podobi, če dodamo, da so letos povsem zastala dela na objektih prenosnega in distribucijskega omrežja. Brez teh objektov in naprav pa elektrika iz elektrarn ne more do uporabnikov!

Da dobimo popoln pregled nad plansko zamišljeno prodajo že omenjenih 34,8 milijarde dinarjev v tekočem srednjeročnem planskem obdobju, moramo omeniti, da je 528 milijonov dinarjev potrebno odšteti za nedokončane objekte, začete pred letom 1980. Za vse elektrarne (moč 706 megavatov), ki bi začele delati pred letom 1985, bi potrošili 9136 milijonov dinarjev, za prenosne objekte 3775 milijonov, za 110-kilovoltne distribucijske objekte 2629 milijonov. Za »ostale« naprave bo potrebnih 4211 milijonov dinarjev. v proizvodnjo premoga in uranove rude pa naj bi investirali 10.146 milijonov dinarjev. Poleg vsega tega pa je potrebno že do konca leta 1985 investirati še 4348 milijonov dinarjev v objekte »kontinuitete«, če hočemo, da bomo ob pravem času za 850 megavatov moči povečali proizvodno zmogljivost slovenskega elektroenergetskega sistema po letu 1985. Naj poudarimo, da so vse številke zračunane po cenah iz leta 1980.

Tudi prihodnje leto investicijska suša

Seštevki vseh investicijskih potreb in virov investi-

cijskih sredstev so neugodni tudi za prihodnje leto. Investitorji elektroenergetskih objektov so se potegovali za 13,5 milijarde dinarjev. Po kriterijih metodologije za planiranje pa so bile njihove zahteve dane pod lupo racionalizacije in dobrega gospodarjenja, nazadnje pa so bila črtana še manj pomembna dela na investicijskih objektih. Tako znaša zdaj realno odmerjeni obseg investicijskih sredstev za prihodnje leto 10.870 milijonov dinarjev.

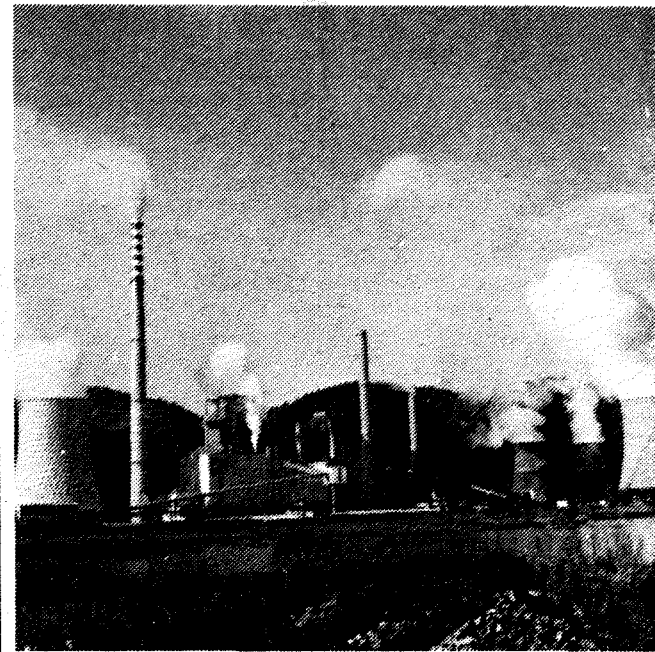
Kot zatrjujejo, je to »skrajno napeta minimalna varianta potreb«. S toliko investicijskimi sredstvi bi prihodnje leto lahko v nekoliko zmanjšanem obsegu nadaljevali gradnjo hidroelektrarn Solkan in Mavčiče, termoelektrarne Ugljevik, rudnika urana Žirovski vrh in nadaljevali tudi premogovniške investicije v jami Preloge velenjskega rudnika ter v REK Edvarda Kardelja v Trbovljah. Na skrajni nujni obseg bodo omejili investicije v prenosne in distribucijske objekte ter v objekte informativnega sistema. Tako bo-

ni. Lahko pa o njem s številkami pred sabo razmišljamo: da bi zagotovili še manjkajočih 3.122 milijonov dinarjev, bi morali ceno, ki naj bi se torej s 1. januarjem 1982 zvišala za 18,13 odstotka, povečati še za nadaljnjih 18,66 odstotka. Sredstva, pridobljena s tem drugim skoraj 19-odstotnim povečanjem cene, pa bi morali v celoti nameniti za investiranje v elektroenergetske in premogovniške objekte.

Naše potrebe ponovno na tehtnico

Spričo tega, da smo bili priča slabemu startu v prvo leto petletnega planskega obdobja in ob slabih možnostih za prihodnje leto se iz vrst poznavalcev že slišijo napovedi, da planiranih objektov z močjo 706 megavatov nikakor ni več mogoče zgraditi do konca 1985. leta. Mogoče kvečjemu lahko še računamo na kakih 480 ali 500 megavatov dodatne moči.

Kaj pa to pomeni? Da je nujen rebalans republiškega

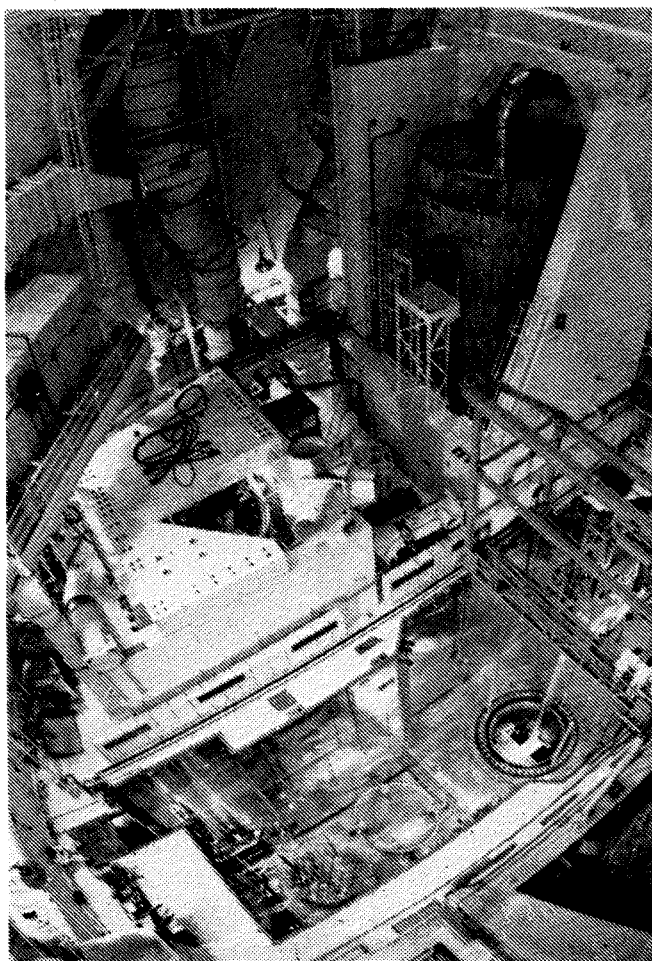
do z njimi v bistvu samo zagotovili energijo rudnika urana Žirovski vrh, jami Preloge, omogočili upravljanje in vodenje NE Krško in odpravili najslabše napetostne razmere na nekaterih območjih.

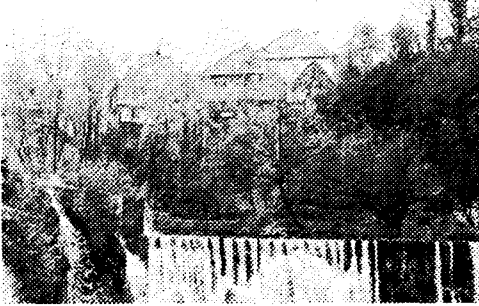
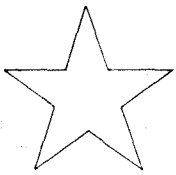
Ostaja pa še vrsta neizpolnjenih »če« – ob vprašanju, ali bodo viri investicijskih sredstev dohajali investicijske potrebe. Prvi »če« se mora izpolniti s tem, da se bo električna energija na začetku prihodnjega leta podražila za 18,13 odstotka. V tem primeru se bo potem s samoupravnim združevanjem sredstev uporabnikov, iz amortizacije in iz lastnih sredstev elektrogospodarstva pa še z bančnimi krediti nabralo po oceni skupno 7.748 milijonov dinarjev investicijskih sredstev. Od tje pa vzeti preostalih 3.122 milijonov dinarjev, kolikor bo zmanjkalo za uresničitev omenjenega programa graditve v vrednosti 10.870 milijonov dinarjev? Odgovora še

družbenega plana. Brez sprememb ne bo šlo in vsekakor bo potrebno dati na tehtnico vse elemente, da bomo ugotovili, v kolikšni meri utegne električna energija ovirati in omejevati razvoj gospodarstva in družbe. Tolikšen porast pri potrošnji električne energije, kot so ga zapirali v srednjeročni planski dokument, ne bo mogoče. Če ne bo vseh planiranih novih proizvodnih objektov, se tudi poraba ne bo mogla povečati od 8.185 milijonov kilovatnih ur v letu 1980 na 11.538 milijonov kilovatnih ur v letu 1985.

Tehtanje pomembne odločitve o tem, koliko električne energije zares želimo imeti in koliko bomo za to morali tudi plačati, je seveda skrajno odgovorno dejanje. Prav zato so se v samoupravnih interesih skupnosti elektrogospodarstva odločili, da vso problematiko razgrnejo tudi pred delegati skupščine SR Slovenije.

France Jeras

predstavljala narode Jugoslavije kjer-koli in pred komerkoli. Kralju Petru II. Karadjordjeviću je prepovedana vrnitev v domovino, vprašanje kralja in monarhije pa bo rešil narod sam s svojo voljo po osvoboditvi vse domovine. Pregledati je treba vse mednarodne pogodbe in obveznosti, ki so jih skleni-

Kmetijska pridelava lahko odločilno prispeva k stabilizaciji

Več hrane z domačih polj

Hrana postaja v svetu vse bolj cenjena strateška surovina. Tega se zaveda skoraj vsaka država. Zato je pridelovanje hrane dobilo v nacionalnih gospodarstvih ter v njihovem nadaljnjem razvo-

Da bi dosegli ta cilj, pa bo potrebno hitreje razvijati naše kmetijstvo in spremeniti marsikatero navado v dose-danem načinu pridelovanja ter s tem poskrbeti tudi za hitreje spreminjanje druž-

tudi v ravninskih predelih, kjer so sicer boljše možnosti za poljedelstvo. Čeprav je jasno, da naša republika ne more in najbrž ne bo mogla nikoli pridelati zase toliko poljščin kot denimo v drugih

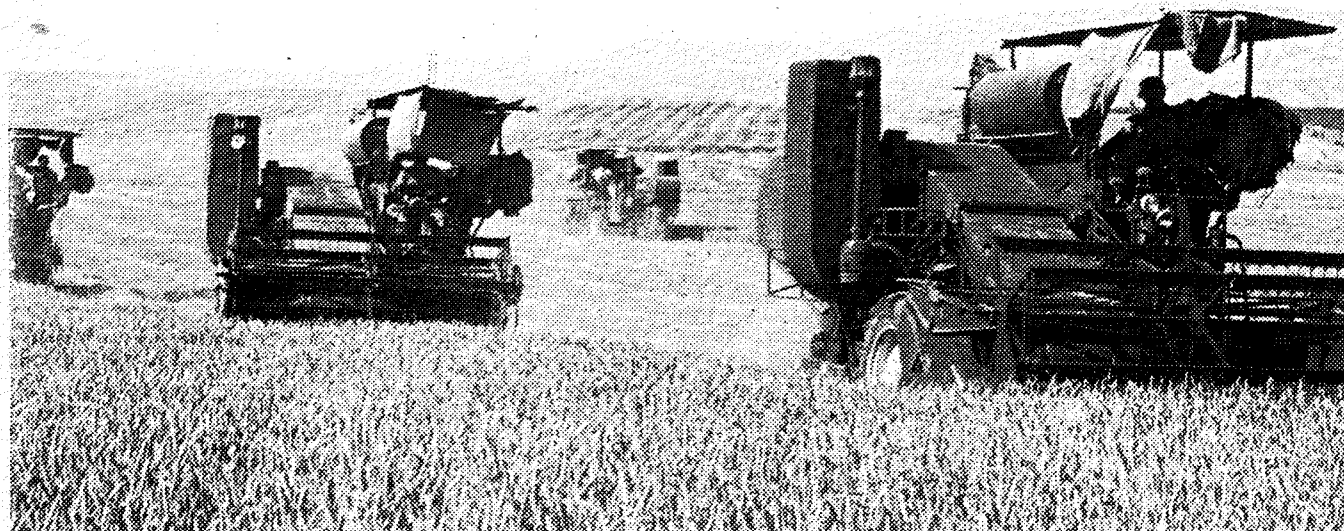
Razumljivo je, da bo v pla-nih zastavljene cilje težko doseči brez doslednejšega uresničevanja zemljiške po-litike, nespremenjenega odnosa do vsakega hektara plodne zemlje in brez priza-

Skoraj 86 odstotkov vseh kmetijskih površin v naši re-publikli je v zasebni lasti, o razdrobljenosti kmetijske posesti pa pove podatek, da je ta v povprečju velika ko-maj dobre tri hektare. Če-prav je kmetijska pridelava že v zadnjem desetletju naraščala v povprečju za skoraj 3 odstotke, v prihodnje naj bi še za odstotek in pol več, pa zbuja skrb podatek, da je po-ljedelstvo vsako leto napre-dovalo komaj za en odstotek. Tudi zaradi velike razdrob-ljenosti našega kmetijstva je skorajda nemogoče govoriti o smotrnem gospodarjenju. Pri tem pa kaže poudariti še, da se kmetijska posest kljub ustreznim zakonskim pred-pisom še nadalje drobi, in da bo prav tu čim prej potrebno narediti odločnejši korak k izpolnjevanju dogovorjene-ga. Čeprav razmere, v kate-rih smo si zastavili smelo za-stavljene načrte razvoja kmetijstva, še zdaleč niso idealne, pa tudi ne gre pod-cenjevati rezultatov, s kateri-mi se lahko ponaša naše kmetijstvo. In ti se brez dvo-ma kažejo v neprednejši živi-noreji, mlekarstvu, perutni-narstvu, vinogradništvu, sa-djarstvu in hmeljarstvu. Ra-zvoj kmetijstva in postopno podružabljanje pridelave sta omogočila, da se je s povezo-vanjem delavcev in kmetov izboljšal socialni položaj na vasi, da kmetje in njihove družine živijo danes bolje kot nekdaj.

Hkrati pa moramo prizna-ti, da bi bile lahko razlike med nekdanjim in sedanjim kmetijstvom še večje, če bi

se dosledneje držali oprede-litev (zakonov), ki urejajo družbenoekonomske odno-se v kmetijstvu, zemljiško politiko, združevanje kme-tov in socialno varnost kme-tov. Spodbudno je, da smo naposled z zakoni začeli ure-jati smotrno razpolaganje z najboljšimi kmetijskimi po-vršinami. A marsikje so šele na začetku. Le redke občine so namreč v svoje srednje-ročne načrte razvoja vgradile tudi prostorske načrte in iz-delale agrokarte, zemljevid kmetijskih površin, ki naj bi to ostale tudi v prihodnje. Zdi se, da imajo marsikje stabilizacijo in kmetijstvo, ki ima v njej še poseben po-men, bolj v ustih in na papir-ju (a žal ne na pravem) kot v resničnih delovnih progra-mih ali načrtih gospodarske-ga razvoja. Nemalo pikrih je že bilo izrečenih na račun ne-doslednosti v naši zemljiški politiki in našega podcenjen-janja zemlje in verjetno bo tako še vse dotlej, ko se bo-mo morali začeti zavedati, da nam le zemlja daje kruh. Pa najsi bo to v odmaknjem hribovskem ali v dostopnem ravninskem svetu. Slab, ma-čehovski odnos do zemlje v preteklosti se nam počasi že maščuje in zdaj je zato čas za treznejše presojanje vseh od-ločitev, ki morajo iti v prid kmetijstva. Le obdelana zemlja nam bo tudi v prihod-nje zagotavljala hrano. Da bo ostala obdelana, pa ni dovolj zgolj lastništvo na papirju. Poskrbeti je treba torej tudi za ljudi, ki jo bodo obdelo-vali.

Marjeta Šošarič

ju prednostno vlogo. Tudi pri nas, saj še vedno ne pri-delamo toliko, kot bi lahko in kot bi morali v okviru da-nih možnosti. Zdaj, ko so nas gospodarske razmere prisili-le, da poiščemo in izkoristi-mo tudi v kmetijstvu vse, kar nam le-to lahko da, lahko kmetijska pridelava odločil-no prispeva k stabilizaciji ce-lotnega gospodarstva.

Slovenija si je v planskih dokumentih za to srednje-ročno obdobje zastavila cilj, da do leta 1985 pridelava toliko hrane, da bo zadoščala za 85-odstotno pokrivanje živil-skih potreb naše republike.

benoekonomskega odnosa v kmetijstvu in na vasi.

Naša republika pridelava 600.000 hektarih obdeloval-ne zemlje vrednostno le 80 odstotkov vse hrane, ki je potrebna prebivalcem Slo-venije. Zato moramo hrano kupovati v drugih republi-kah, kar veliko pa je tudi uvažamo. Ker imamo komaj 255.000 hektarov njiv, pre-ostali del obdelovalnih povr-šin so predvsem travniki in pašniki, drugo pa vinogradi in sadovnjaki, se večina kmetijskega prebivalstva ukvarja predvsem z živinore-jo. Ta je dokaj dobro razvita

predelih države, kjer je veči-na kmetijske zemlje v ravni-ni, pa je jasno tudi, da bi zmogli tudi na skromnih njivskih površinah pridelati še veliko več. Tudi pšenice, ki jo bomo še naprej doku-povali drugod po državi, a bi se zato lahko izognili vsaj uvozu, za katerega vsako le-to damo kar precejšen ku-pčev deviz. Na dlani je, da če bomo več hrane pridelali do-ma, nam jo bo manj treba kupovati drugje, zlasti še v tujini. Nenazadnje bomo po-tem lažje kos tudi skokovite-mu naraščanju cen kruha, mesa, mleka in drugih živil.

devanj za še bolj donosno kmetijsko pridelavo. Težko tudi zato, ker vemo, da je že zdaj opuščeni in prepušče-nih zaraščanju okrog 240.000 hektarov kmetijskih površin v hribovskem svetu (travni-kov in pašnikov), da je neob-delanih tudi okrog 5000 hek-tarov njiv, da je vse več kme-tij, na katerih ostareli kmetje ne morejo več obdelovati vse zemlje, mladih pa ni, ker so šli za boljšim in lažje zasluženim kosom kruha, da je med lastniki kmetijskih površin vse manj čistih kmetov in ta-kih, ki so na zemlji sploh še pripravljeni delati.

Potrebno je zagotoviti denar za primarno kmetijsko proizvodnjo

Skrite rezerve na njivah kmetov

Razvoju kmetijstva da-je srednjeročni načrt ra-zvoja slovenskega gospo-darstva še poseben po-men. Pa ne le zaradi več-jih potreb pokrivanja ži-vilske bilance Slovenije in njenega vpliva na re-dnejšo oskrbo, temveč tu-di zaradi stabilizacije ce-lotnega gospodarstva, zago-tavljanja rezerv in inten-zivnejše pridelave ter s tem tudi obdelave zemlje.

Zato, da bi Slovenija do konca leta 1985 pridelala 85 odstotkov potrebne hrane prebivalcem naše republike, bi se morala povečati tržna pridelava v našem kmetijstvu. Name-sto 35.000 ton govejega mesa naj bi tržna pridelava dotlej dosegla 56.000 ton. Še večji skok naj bi naredila pridelava svin-ne, od nekaj manj kot 20.000 ton na 42.000 ton.

Perutninskega mesa (pi-ščancev in puranov) bi namesto 55.000 ton pride-lali 80.000 ton, mleka na-mesto sedanjih 300 mili-jonov litrov kar 430 mili-jonov litrov, jajc 200 mili-jonov kosov (zdaj skoraj za polovico manj), pšeni-ce okrog 50.000 ton (letos na primer je tržna pridelava komajda presešla 11.000 ton), koruze 70.000 ton, hmelja skoraj 4000 ton, krompirja 60.000 ton, sladkorne pese 325.000 ton, sadja 60.000 ton, grozdja 80.000 ton. Ulovili ali vzredili naj bi tudi 13.800 ton morskih rib in 1440 ton sladkovodnih rib.

Še zlasti veliko neizko-riščenih možnosti je v za-sebnem kmetijstvu. O-tem največ pove podatek, da kmetje, ki obdelujejo več kot tri četrtine vseh

kmetijskih površin v naši republikli, pridelajo ko-maj nekaj več kot dve de-setini vse v Sloveniji pri-delane hrane. Zato je ra-zumljiva težnja po druž-beno bolj organizirani pridelavi. Ne gre zgolj za krepitev družbenega sek-torja kot nosilca razvoja kmetijstva, temveč tudi za večjo in družbeno bolj organizirano zasebno kmetijstvo prek povezo-vanja v zadrage in njihove organizacije ter tesnej-šega sodelovanja med kmeti samimi (v različnih proizvodnih skupnostih).

Denarja za naložbe ni veliko

Prav bi bilo, da bi kme-te, ki so pripravljeni zdru-ževati delo, sredstva in zemljo za uresničevanje

skupno dogovorjene, družbene pridelave, v pri-hodnje še veliko bolj spodbujali. Že dosednji spodbujevalni ukrepi so namreč pokazali, da se to obrestuje, pa naj gre za premije, regrese ali kaj drugega. Vse bolj aktual-na postaja tudi davčna politika, ki bo bržkone morala postati sestavni del teh spodbujevalnih ukrepov. Četudi imajo mnogi pomisleke, češ da davčna politika še nikoli ni bila spodbujevalec pri-delave (ne samo kmetij-ske), pa vendarle velja raz-misliti o predlogih, po katerih bi ta spodbujala pridnega kmeta k še večji pridelavi. Na drugi strani pa je prav, če bo kaznova-la tistega, ki zemljo nego-spodarno izrablja ali pa mu zemlja celo služi kot začasna naložba za obva-

rovanje življenjskega standarda.

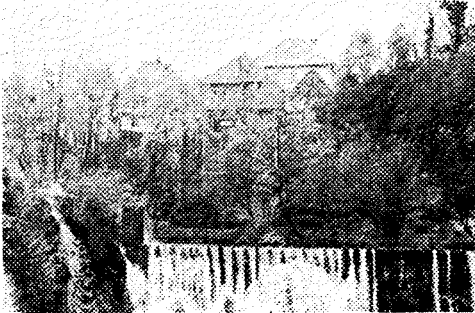
Seveda pa bo za uresni-čevanje zastavljenih na-log v našem kmetijstvu nadvse pomembna tudi naložbena politika. De-narja za naložbe v tem srednjeročnem obdobju ni ravno veliko, še pose-bej ob sedanji stopnji in-flacije se zdi da s 13,9 mi-lijarde dinarjev ne bo mo-goče izpeljati zastavljenih naložb. Toda s pametnim vlaganjem v razvoj pri-marne kmetijske pridelave (družbene in zasebne), melioracije in komasacije kmetijskih zemljišč, s po-speševanjem poljedel-stva, ki je osnova vsemu drugemu znotraj kmetij-stva oziroma agroživil-stva sploh, bi tudi ta de-nar lahko znatno pospešil pridelavo hrane. K temu bi prav gotovo lahko pri-

pomogel tudi letos usta-novljeni bančni konzor-cij, ki naj bi usmerjal de-nar v smotrna vlaganja v našem kmetijstvu. Žal pa lahko zdaj, ko se prvo leto novega srednjeročnega obdobja izteka, ugotavlja-mo, da tudi za prednostne naložbe v našem kmetij-stvu banke še niso zago-tovile denarja, da bančni konzorcij deluje pravza-prav le na papirju. Že enoletna zamuda v izvaja-nju naložbene politike pa v kmetijstvu veliko po-meni. Če hočemo do leta 1985 pridelati toliko hrane, kot je zapisano v načr-tih, potem bo ob pospeševanju družbene organizi-rane tržne pridelave po-trebno zagotoviti tudi de-nar za vlaganja v primar-no kmetijsko proizvod-njo.

M. Š.

le v imenu Jugoslavije ubežne »vlade« v inozemstvu, jih preklicati, ponovno skleniti ali odobriti, mednarodne pogodbe in obveznosti, ki bi jih v prihodnje morebiti še sklenila ubežna tako imenovana »vlada«, pa se ne priznajo.

Na temelju pravice vsakega naroda do samoodločbe, vključujoč pravico

Najpomembnejša je socialna varnost

Danes nam je kmet bolj potreben

Venčeslav Seneković iz Pernice pri Mariboru je končal Višjo agronomsko šolo v Mariboru, odšel v vojsko, se vrnil domov in doma tudi ostal. Kot kmet.

V oktobru, republiška konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije je razpravljala o mladih v kmetijstvu, je Venč, kot ga kličejo doma, spregovoril na gledalnikovem zaslonu. Pošteno in odkrito, brez dlake na jeziku. Na široko je razgrnil problematiko mladih kmetovalcev, kolikor se je to pač dalo v tistih bore minutah.

Dejal je, da si družba kot celota premalo prizadeva, da bi bili problemi v zvezi s kmetijstvom prej rešeni. Poudaril je, da si kmetje ne žele povečati zemljiškega maksimuma zaradi lastništva, da si mladi kmetje to žele zaradi racionalnejše izrabe in cenejše proizvodnje, pa tudi zaradi tega, ker bi mnogokje z razpoložljivimi kapacitetami, ki jih imajo skupaj s starši na voljo, lahko obdelovali večje površine, kot jih imajo. Radi bi torej dobili zemljo v najem, to pa je, zlasti pri nekaterih, naletelo na gluha ušesa. Boje se »kulaštva« se skriva v ozadju, vendar to ozadje gotovo ni pristno. Imamo sornozmerno dobro zakonodajo, ki pa jo slabo uresničujemo, še slabše spoštujemo, je zatrdil Venč Seneković.

Vse to je plavalasifant iz Pernice povedal po televiziji, povedal je tudi kot delegat Maribora na seji republiške konference ZSMS o mladih v kmetijstvu.

Obiskali smo ga na domu, starosvetni hiši na bregu, za streljaj od slovitih Krambergerjev gostilne, kjer se lahko sladokusci poteše s prleškimi gibanicami.

Ne bo več dolgo stal ta stoletni doma na brežičku. Venč jo bo podrl in sezidal novo, kot je sezidal hleve, nakupil stroje, postoril mnogo tega. A bržkone ima Venč mnogo povedati, marsikaj mu leži

na duši, kar bi bilo treba poriniti na plan. Ni mu bilo treba dvakrat reči. Začeli smo z odnosom zadruga do kmeta.

Znali smo rešiti problem viničarja...

»To je zelo različno, spreminja se od zadruga do zadruga. Od sposobnosti in razglednosti kmeta, od ljudi, ki delajo v teh delovnih organizacijah, od občine naposled, kjer je zadruga, naklonjenosti kmetijstvu. V zadnjih letih smo precej dosegli, spremenili smo odnos do zasebnega kmetijstva, so pa še precejšnje pomanjkljivosti, te prizadevajo zlasti generacijo kmetov, ki je nosila najhujše breme po drugi svetovni vojni, pa pri mladih, ki več ali manj ne vidijo perspektive, predvsem s stališča socialne varnosti, medtem ko je zdravstveno razmeroma dobro rešena.

Dejal bi, da je žalostno predvsem to, da smo kaj hitro znali rešiti problem viničarja, ne znamo pa rešiti problemov generacije, ki je nosila na svojih hrbtih revolucijo in povojne graditev domovine, ki je danes ostarela, obolela in nima takšne socialne varnosti, kot bi se spodobilo. Od koder bodo ljudje odšli, se ne bodo vrnili.

Rekel si, da imamo dobro zakonodajo, da pa jo prepočasi in nedosledno uresničujemo?

»To bi morali iskati v miselnosti ljudi do zemlje. Da so bili časi, ko zemlja in kmet nista pomenila dosti, ko se je z zemljo delalo, kar se je komu zljubilo, kar je bilo značilno zlasti za družbena posestva – in ponekod še je, pa se premalo poudarja in razgalja, saj imamo mnogo neobdelanih zemljišč, drugod pa vlagamo ogromno denarja v hidromelioracije, da bi vodi iztrgali ravninsko zemljo – in da so interesi tako zelo raznovrstni. Ponujajo nam takšna zemljišča,

ki jih je večinoma nemogoče obdelovati s stroji, kljub temu da vemo, da v zasebnem kmetijstvu ni toliko ljudi, ki bi bili zmožni brez strojev obdelovati tolikšne komplekse. Zato so kmetje tudi nezaupljivi do različnih sklepov, ugotovitev in podobnega.

Je mogoče v tem vzrok, da je še vedno tako majhen odstotek kmetijskih proizvajalcev, predvsem zasebnih, v zvezi komunistov?

»Zdi se mi, da to ni tako kritično, je pač zgodovinsko pogojeno, z nekdanjimi odnosi, ki danes ne veljajo več. To bomo rešili, ko bomo kmetu zagotovili ekonomsko gotovost, socialno varnost, potem bomo v njem našli tudi prizadevnega samoupravljalca, dobrega komunista.

Rekli smo, da moramo za vsako ceno obdržati višinske kmetije, predvsem s stališča splošnega ljudskega odpora?

»Res je, toda za to mora tudi družba nekaj žrtvovati, ne le kmetje. Se pa seveda kaj hitro najdejo ljudje, ki tam zgoraj vidijo lepo hišo, hleve, kaj vem, kaj še z vsem tem tudi nevarnost za bogatenje, medtem ko nihče ni pozoren na uradnika, kogarkoli pač, ki ima hišico v gorah ali na morju, avtomobil in celo motorni čoln. Res je, da nekateri kmetje bogatijo toda ne od lastnega dela, pač pa od dodatnih dejavnosti, postranskih virov.

S cenami kot da se ne premakniti s slepega tira?

»Cene so slej ko prej šibka točka našega gospodarstva, zlasti za kmeta, ki nikoli ne ve, koliko bo dobil in komu se bo zazdelo, da bo kaj odtrgal. Žalostno pa je predvsem to, da so tolikšne razlike med cenami družbenega in zasebnega proizvoda. Morali bi biti ravno obratno: družbeni sektor bi morali biti cenejši, saj ima na voljo vso potrebno mehanizacijo, najboljše ob-

delovalne površine, tudi različne stimulacije imajo... O tem pre malo pišemo, premalo vemo, kot da bi hoteli skrivati pred ljudmi.

Spet smo prepoznali posejale, spet nismo imeli rezervnih delov, spet je na poljih ostala koruza...

Podobne probleme smo imeli tudi doma, tukaj v Pernici. To dviguje cene, a ne zveni nič kaj prepričljivo.

Mogoče bo kdo dejal, da smo kmetje črnogledi. Ni res. Dobro nam gre, toda v času, ko bijemo skupno bitko za stabilizacijo gospodarstva, ne bi smelo biti izgovorov. Izgovarjanje je postalo že narodni šport.

Problema ne vidimo v celoti

Kako so razpoloženi mladi na tvojem koncu?

Ne preveč obetavno. Malo jih je namreč

Venčeslav Seneković

ostalo na kmetijah. Tega problema ne vidimo v celoti, bo pa izbruhnil čez deset, mogoče dvajset let. Zdi se, da bo prišel čas, ko bodo ljudje, tudi mladi, prišli iz mest na kmetije, in takrat bo treba najti takšne oblike, da bo tudi zainteresiranost primerna. Vsekakor se je spremenil odnos do kmeta, priznajmo, četudi moram reči, da dandanes kmeta nimamo nič bolj radi, kot smo ga imeli, le potrebujemo ga bolj.

Vsekakor bo treba združevati zasebno zemljo, to je eden izmed elementov, ki bo zainteresiral mlade.

Seveda bo težko premagati miselnost da bi, denimo, združili zemljišča dveh, treh kmetij, vendar bo tako moralo biti. Najbrž bo tako sproščen tudi določen odstotek delovne sile v tem procesu, toda to ne bo vplivalo na celoten razvoj kmetijstva. Kdor bo hotel zares delati, bo delo še vedno našel. So pa stvari, ki kmete begajo, znotraj zadrug, recimo, pri odkupovanju zemlje tam, kjer obstaja možnost obdelovanja zasebnikov.

Človek bi dejal, da imate kot diplomant višje agronomske šole določen vpliv med sosedi?

Nekaj ga je, gotovo, že samo zaupanje nekaj pomeni. Že kot srednješolec sem začel prenašati šolske izkušnje domov, ljudje so to videli, že samo zaupanje nekaj pomeni. Dostikrat se kdo oglasi pri meni, povpraša za svet. Sodelujem pri

vi za to. Ali smo preveč ambiciozni ali pa preveč splošni. Premalo upoštevamo izkušnje starejših, bi dejal, dialog med nami je preskromen ali pa ga najbolj preprosto sploh ni, brez tega pa ni perspektive. Zaradi tega je večkrat prav težko prodreti, recimo na nivoju občine, prek delegatskega sistema, zdi se, kot da smo odrinjeni na rob dogajanja, kot bi hotel nekdo reči: počakajte, vrsta šele pride na vas.

Mladi kmetje bi morali biti še posebej prizadeti ob nebrzdani urbanizaciji.

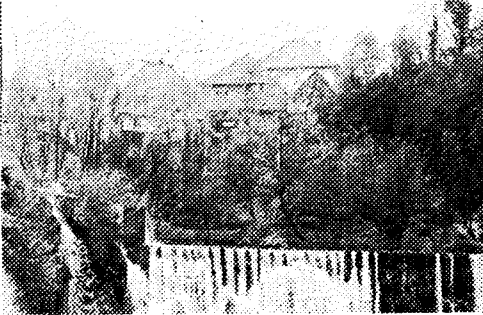
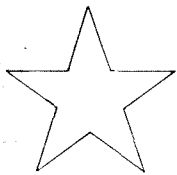
Nikar ne recite, da mladi tega ne čutimo!

Posegajo po najboljših kmetijskih zemljiščih. Primer imamo tudi v Mariboru, ko nam bo šla tako imenovana »mlečne vas«, kraj, kjer so pridelali, zasebniki seveda, največ mleka. Pozidana bo pod krinko splošnega, širšega, kakor hočete, pomena. Zanimiv je podatek, da imamo pri nas največ mleka prav od zasebnih proizvajalcev...

Sploh je ta pojem »širši družbeni pomen, interes« postal osnova za celo vrsto zlorabljanj in izsiljevanj, in kadar ga privlečejo iz arzenala strašljivk za občane, potemtakem ni mogoče nič več reči, vsaj redkokdo si upa.

Prav zaradi tega nam bo še ušel marsikateri hektar najboljših obdelovalnih površin. Največji absurd v naši družbi je, da mnogi mislijo, da smo za zemljo odgovorni tisti, ki na njej delamo, ne pa da smo zanje, kot splošno ljudsko dobro, odgovorni vsi, in da bo treba nehati govoriti, kako mi kmetijci ne maramo tega in ne onega. Torej zmotno, v takšno mišljenje bi morala revolucionarno poseči zveza komunistov, morali bi iti v bitko za izvajanje zakonov, za dosledno spoštovanje sprejetih sklepov, ne da dopuščamo vsakodnevna izigravanja in koristolovstva...

Milenko Strašek

do odcepitve ali zedinjenja z drugimi narodi, in v skladu z resničnim razporejenjem vseh narodov Jugoslavije, ki je prišlo do izraza v toku triletnega skupnega narodnoosvobodilnega boja, ki je skoval nerazdružno bratstvo narodov Jugoslavije, izdaja Protifašistični svet narodne osvoboditve Jugosla-

Najbolj uspešna izvoznica mariborskega gospodarstva

Hidromontaži je tudi tujina domača

Hidroelektrarna Mariborski otok sodi danes med manjše elektroenergetske objekte pri nas. Toda pred dobrimi tridesetimi leti je bila izgradnja te elektrarne ponos našega delavskega razreda, kajti mlada država se je prvič v zgodovini spopadla z veliko nalogo, zgraditi objekt s svojimi močmi.

Ta objekt je pomenil rojstvo več novih podjetij, ki so v kasnejših letih postali poglavitni nosilci našega burnega industrijskega razvoja.

Med temi podjetji je tudi EM Hidromontaža, elektro in splošno montažno podjetje.

Pri Hidromontaži so že zdavnaj vedeli, da se bo podjetje lahko uspešno tehnološko in poslovno razvijalo le, če se bo vključilo v mednarodno delitev dela.

Deset let Tarbela Dama

Tako so delavci in strokovnjaki Hidromontaže gradili in ponekod še gradijo v Nemški demokratični republiki, Zvezni republiki Nemčiji, Pakistanu, Šri Lanki, Maroku, Siriji, Libiji, Jordanu, Iranu, Nigeriji, Alžiru in v nekaterih deželah Južne Amerike. V teh deželah je

organizacijo transporta kompletne opreme v skupni teži 40.000 ton, montažo hidromehanske in strojne opreme in montažo celotne elektro opreme za popolno avtomatizacijo upravljanja.

Ves čas se je Hidromontaža hitro razvijala, zlasti pri kakovosti dela, ki je dosegla svoj vrh prav pri gradnji prve domače jedrske elektrarne, kjer je opravila prevoz nad 15.000 ton opreme, montažo opreme primarnega dela elektrarne, inženiring in projektantske usluge za izdelavo planov in specifikacije za nabavo in montažo opreme in materiala. Danes ima kolektiv 180 strokovnjakov z visoko in višjo šolo, 400 delavcev s srednjo izobrazbo, večji del delavcev pa ima kvalifikacijo ali pa so visokokvalificirani v strojni ali elektrotehniški stroki.

Normalno nadaljevanje

Pri EM Hidromontaži se še kako zavedajo, da je prihodnost delovne organizacije predvsem v izvozu. Trenutno je delovna organizacija med prvimi organizacijami združenega dela v Mariboru po izvozu: Za letošnje načrtujejo za 20 milijonov dolarjev izvoza, kar je za 12 odstotkov več kot lani.

Toda generalni direktor EM Hidromontaže Tone Kropušek je poudaril: »Zavedamo se, da pomeni domače omejevanje investicij tudi manj dela za nas, in zato se moramo še bolj preusmeriti na tuji trg. Danes predstavlja naš izvoz 25 odstotkov celotnega prihodka delovne organizacije, do leta 1985 pa moramo na vsak način doseči v tujini polovico celotnega prihodka, oziroma ustvariti za 50 milijonov dolarjev deviznega priliva, od tega okoli 90 odstotkov v konvertibilni valuti.«

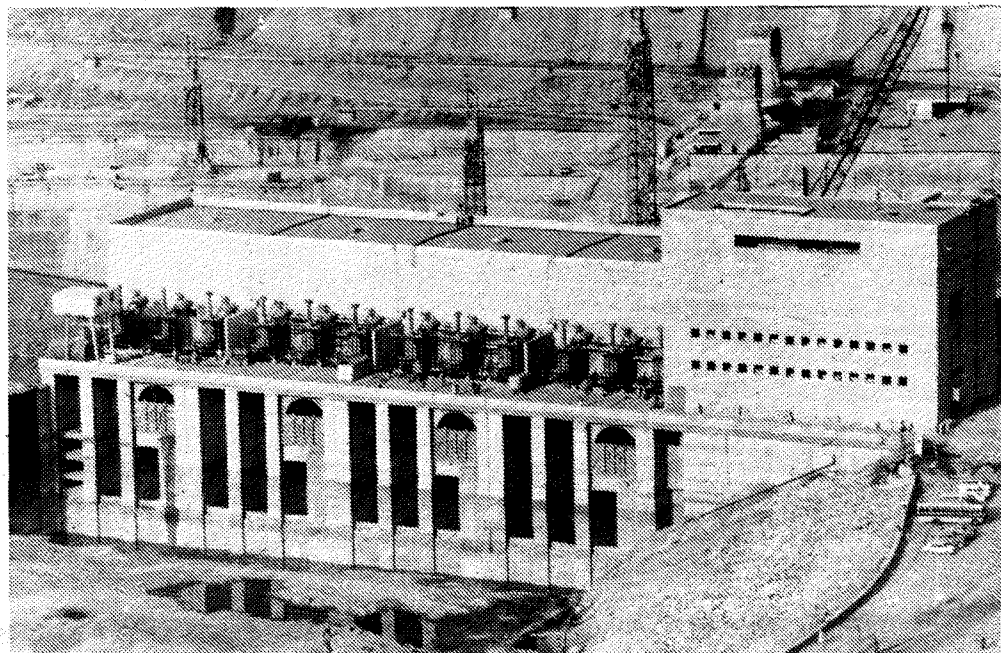
Posebnost EM Hidromontaže je v tem, da v tujini prodaja predvsem svoje znanje in strokovnost pri montaži. Domači izdelki, ki jih montirajo, predstavljajo le neznamenit delež, takole od 5 do 10 odstotkov. Pri EM Hidromontaži se trudijo povezati se z ostalimi slovenskimi in jugoslovanskimi proizvajalci investicijske opreme ter na tujem trgu nastopati s kompleksnimi projekti, kar pomeni gradnjo od prvega projekta do predaje ključa zanj.

Kaj takega je izredno težava naloga, saj je treba svetu ponujati najsodobnejšo tehnologijo ter se tudi pri-

lagajati standardom, ki vladajo v posamezni deželi. To je sedaj še toliko težje, ker je čutili omejevanje investicij povsod po svetu ter je torej treba reš napeti vse sile, da

Schwedt, vrednost dela (delajo skupaj z Rudisom) je 5 milijonov dolarjev, v ZRN montirajo tri termoelektrarne – vrednost teh del znaša 20 milijonov mark, v Iraku

Skratka Hidromontaža se je s svojim znanjem in delom v svetu že krepko uveljavila, kar pa ne pomeni, da ji ni treba nenahno skrbno paziti na kakovost, pravočasnost

Največji objekt, pri katerem je kdajkoli sodelovala Hidromontaža, je bila izgradnja hidroenergetskega in namakalnega sistema Tarbela Dam v Pakistanu. Na fotografiji je strojnica hidroelektrarne.

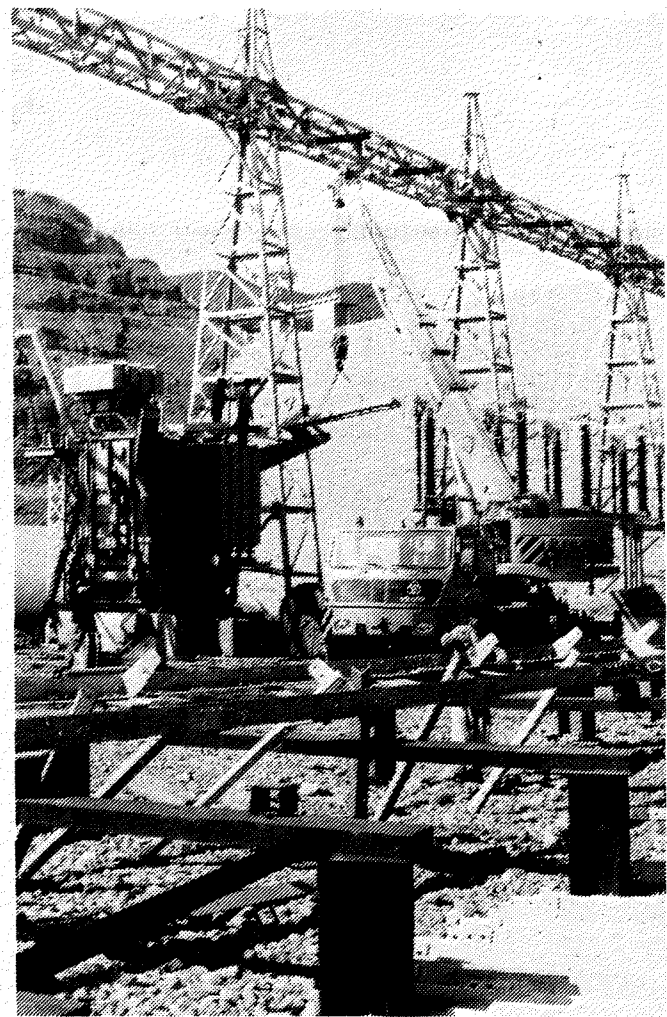
se, kot pravi Tone Kropušek, »posel dobi.«

Kakšna je konkurenca na svetovnem trgu, pa najbolje pove tale podatek. Trenutno imajo pri EM Hidromontaži kar za 600 milijonov dolarjev tako imenovanih opcij ali ponudb in srečni bodo, če bodo uspeli dobiti vsaj 5 odstotkov omenjenih ponudb.

so se spoprijeli z gradnjo hidroelektrarne Mosul Dam za 2,5 milijona mark. Decembra bodo začeli dela za gradnjo apnenice v Libiji v vrednosti 10 milijonov mark, tam pa bodo montirali tudi napravo za razsoljevanje morske vode v vrednosti 3 milijone mark.

Prihodnje leto bodo začeli

in tudi ceno svojih del. Hidromontaža pa v tujini ne opravlja le monterskega dela. Zlasti manj razvite države zahtevajo, da delovna organizacija zaposli vsaj za manj zahtevna dela tudi domačo delovno silo, ki se tako zaposli ter si obenem pridobiva tudi nekaj strokovne izobrazbe. Tako opravlja Hidromontaža tudi pomembno po-

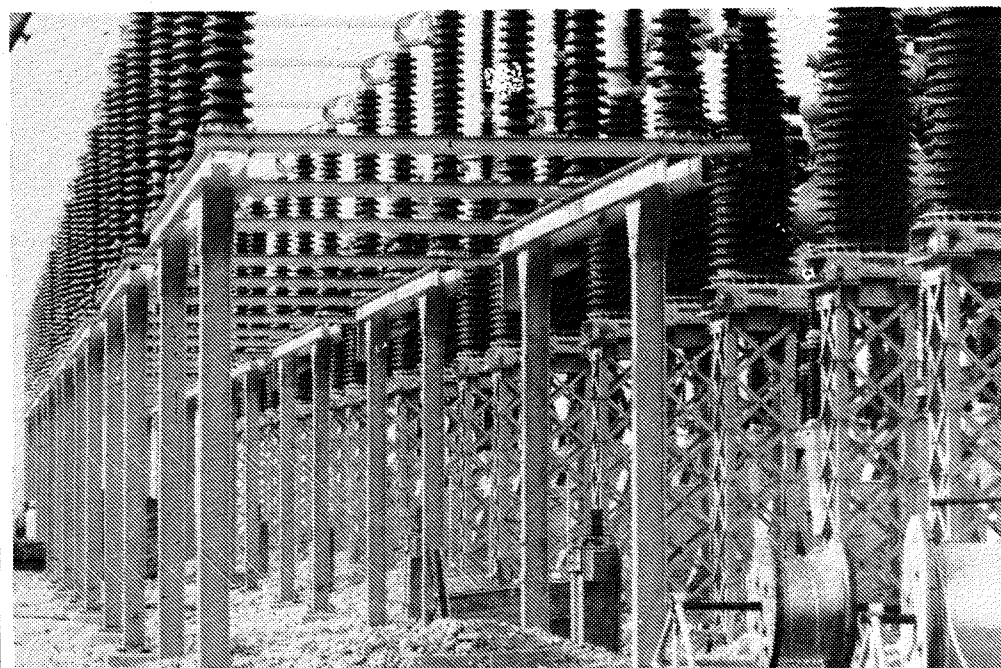
Montaža stikalnega sistema

Ob začetkih je v delovni organizaciji delalo le 100 monterjev, danes pa v njem združuje delo nad 3000 ljudi. Od ustanovitve kolektiva do danes so delavci – izkušeni strokovnjaki montirali nad 450 različnih objektov, od tega 53 hidroelektrarn, sedem termoelektrarn, dve plinski elektrarni, dva eksperimentalna jedrska reaktorja in 120 transformatorskih postaj ter razdelilnih naprav do 380 kV. Ob tem so delavci Hidromontaže sodelovali še pri izgradnji več kot 250 različnih industrijskih objektov – med njimi železarn Zenica, Jesenice, Ravne, Store, Smederevo, tovarne celuloze in papirja v Sremski Mitrovici in Krškem, cementarne Šar, Trbovlje in Anhovo.

Hidromontaža montirala tri hidroenergetske objekte, več termoelektrarn, kar 40 plinskih elektrarn in sodelovala pri izgradnji večjega števila industrijskih objektov.

Brez dvoma je bil eden od največjih kompleksnih objektov, pri katerih je kdajkoli sodelovala Hidromontaža, energetski objekt in namakalni sistem Tarbela Dam v Pakistanu. Ta projekt je bil za gospodarstvo te dežele izjemnega pomena, saj si je s tem zagotovila energijo, obenem pa še tudi na tisoče hektarjev namakalnih polj.

Delavci EM Hidromontaže so na tem objektu delali celih deset let. Zaupali so jim

Pogled na stikala 220 kV stikališč

Trenutno Hidromontaži kaže dobro. Njeni strokovnjaki in delavci so uspeli dobiti veliko delo (elektromontaža nove rafinerije) v Ras Lanufu v Libiji – vrednost dela je 17 milijonov dolarjev. V NDR delajo na petrokemijskem kombinatu

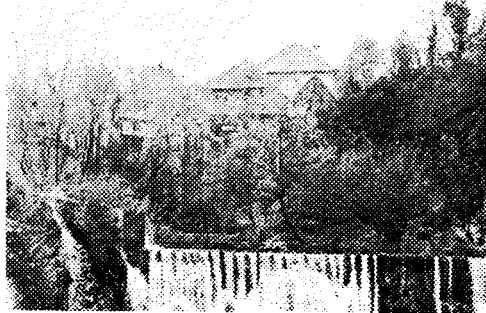
delati tudi v Alžiriji. Skupaj z Rudisom bodo opravili dela v vrednosti 17 milijonov dolarjev, v NDR pa bodo gradili še toplotno Jena v vrednosti 6,5 milijona zahodnonemških mark. Obetajo se tudi dela v arabskih šejkatih ter še drugod po svetu.

slanstvo pomoči manj razvitim deželam ter v praksi izvaja tisto, za kar se naša družba bojuje v svetu – za bolj pravične mednarodne ekonomske odnose.

Nikola Šostarič

vije odlok o graditvi Jugoslavije na demokratičnem načelu kot državne skupnosti enakopravnih narodov. Narodnim manjšinam v Jugoslaviji bodo zagotovljene vse narodne pravice.

Drugo plenarno zasedanje Protifašističnega sveta narodne osvoboditve

TV-15
26. novembra
1981

Aktualni trenutek petrokemije

Draga šolnina

S prejšnjim petletnim načrtom so na Hrvaškem sprejeli pomembne programe in načrte razvoja petrokemije, ki naj bi do- ločali skupen razvoj v tej republiki. Dotedanji raz- voj te industrijske veje na Hrvaškem in po vsej Jugoslaviji, je bil naspro- ten prizadevanjem naše družbe, da bi omejila uvoz. Saj je skoraj vsa proizvodnja temeljila na uvoznih surovinah. Zato so se v sosednji republiki

Podpredsednik IS sabora
Hrvaške Vjekoslav Čemelić

odločili, da začnejo z gradnjo bazne petrokemije. S tem bi rešili dva velika problema, in sicer bi omilili zunanje-trgovin- ski primanjkljaj in posre- dno povezali kmetijsko proizvodnjo hrane. O tem in o drugih problemih pe- trokemije smo se pogo- varjali s podpredsedni- kom izvršnega sveta sa- bora Hrvaške Vjekosla- vom Čemelićem.

»Na teh dveh razlogih se je rodila pobuda o gra- dnitvi bazne petrokemije DINA na Krku, ki smo jo zasnovali na skupnih vla- ganjih s tujim partnerjem in njena uresničitev je v teku. Pri uresnitvi je ve- liko problemov, vendar je ostala njena zamisel neo- krnjena in tako jo tudi gradimo. Ker imamo v naši državi velike možno- sti za proizvodnjo hrane, ne samo za domače trži- šče, ampak tudi za izvoz, se je pojavila ideja in po- treba po graditvi dodat- nih zmogljivosti za proi- zvodnjo umetnih gnojil. Govorim samo o razvoju na Hrvaškem, čeprav so bili tako za bazno petro- kemijo, kot za proizvod- njo umetnih gnojil po- dobni programi tudi v drugih krajih Jugoslavije. Predvsem mislim tu na Pančevo, Šabac, Praho- vo, Subotico in Ruše. Ta- ko se je rodila pobuda za Kutino dve. Mi imamo glavno in edino proizvod- njo umetnih gnojil v Ku- tini. Z dograditvijo novih zmogljivosti naj bi bila proizvodnja dvakrat več-

ja in bi na tržišče poslali okoli milijon osemsto ti- soč ton gnojil.«

»Kako so se kazale zao- strena investicijska poli- tika in gospodarske teža- ve v teh programih?«

»Vse to je bilo dogovor- jeno in začeli smo z deli, ki še vedno tečejo. Zao- stritve v plačilni bilanci so razumljivo precej ne- gativno vplivale na ure- sničevanje teh naših na- črtov. Največ težav pa je zaradi hitre rasti cen. Po- sledica vsega tega je ta, da zamujamo roke. Tako na primer v Kutini zamu- jamo že več kot za dve leti. V okviru vseh teh te- žav smo začeli vnovič raz- prave o smotrnosti teh načrtov. V pogovorih od tozgov pa do sabora se zavzemamo, da morata oba načrta, tako DINA kot Kutina dve, ostati ne- spremenjena. Čeprav je zdaj vse dražje, menimo, da so možnosti razvoja velike in da bi nastala ve- lika družbena škoda, če bi od njiju odstopili.«

»Uresničevanje vsake- ga takega velikega načr- ta zahteva velike napa- re, vendar pa je hkrati tudi velika šola. Kakšne so vaše izkušnje?«

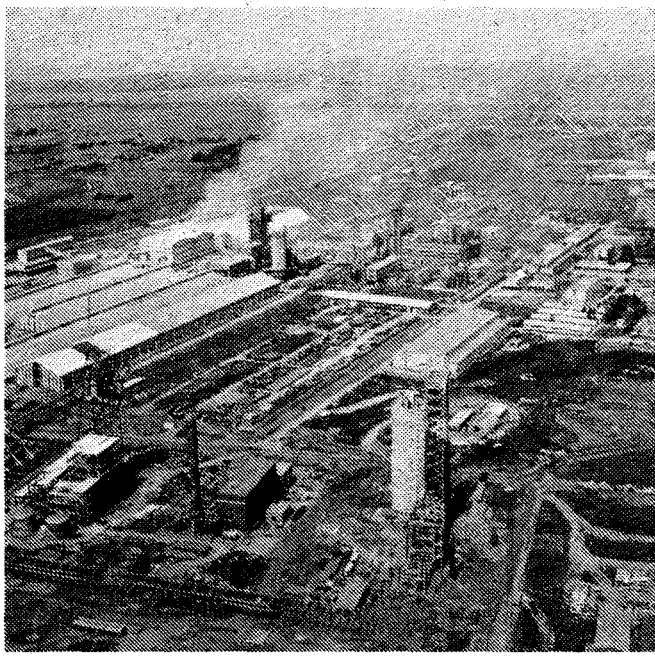
»Rekel bi, da so zelo bo- gate. Predvsem Kutina dve, je pokazala, da se moramo še marsičesa naučiti. Jasno je postalo, da ne obvladamo še vseh elementov pri graditvi takšnih velikih zmogljivi- vosti in zdaj plačujemo šolnino za to. Upamo pa, da bo učinek tovarne pre- segel vse težave, ki smo jih imeli.«

»Kdaj naj bi potem za- čeli ti dve veliki investi- ciji vračati vloženi de- nar?«

»V Kutini dve naj bi re- dna proizvodnja stekla čez tri do štiri leta, vendar pa bo prve tone umetne- ga gnojila poslala na trži- šče že za prihodnjo jesen- sko setev. Pri DINI pa so stvari nekoliko drugačne. Tudi tam bo proizvodnja stekla prihodnje leto. V zamudi smo za nekaj let, predvidevamo pa, da bo objekt končan v tem srednjeročnem načrtu. Prve polizdelke za obrate, ki zdaj delajo izključno iz uvoza, to je proizvodnja PVC prahu v Splitu in Zadru, bo začela izdela- vati v začetku 1983. Pri- hodnje leto bomo imeli probleme, kako zagotovi- ti surovine za Jugovinil v Splitu in Polikem iz Za- dra.

»Do zdaj sva se pogo- varjala predvsem o DINI in Kutini dve. Ali ste v vaši republiki imeli še kakšne načrte glede pe- trokemije?«

»Poleg DINE in Kutine dve je bilo na Hrvaškem še veliko načrtov. V za- četku tega petletnega pla- na smo opustili ali presta- vili nekatere projekte. V Sisku smo tako prestavili

Gradbišče tovarne umetnih gnojil Kutina dve je veliko nekaj sto hektarov

gradnjo obrata za proi- zvodnjo tako imenovane tereftalne kisline. Tam smo načrtovali tudi proi- zvodnjo umetne gume, ki smo jo prav tako presta- vili. Nismo pa bili dovolj daljnovidni, da bi uskla- dili naslednjo fazo proi- zvodnje. V Varteksu v Varaždinu smo zgradili obrat za predelavo tereft- alne kisline, ki bo name- sto domače surovine tako moral uporabljati uvože- no. Končujemo dela pri graditvi obrata za proi- zvodnjo etilena v okviru Naftaplina, ki je stranski produkt pri predelavi na- ravnega plina v plin za ši- roko porabo. S predelavo naravnega plina odstra- njujemo iz njega določne

sestavine, ki v široki po- trošnji niso najbolj zaže- lene, in pridobimo etan. V Ivanjićgradu gradimo obrat za etan, kateremu ni treba veliko, da ga pre- delamo v etilen. Zato gra-

dimo na Žitnjaku tovarno za predelavo etana v eti- len, in bo začela obratova- ti prihodnje leto. Na leto bo izdelala približno sto tisoč ton etilena iz izk- ljučno domačih surovin.«

»Ali se bo v teh objek- tih, tako imenovane pre- delovalne petrokemije, seveda potem ko bodo zgrajeni, zaposlilo veli- ko novih delavcev?«

»Če bomo vse to uspeš- no dogradili, bomo na podlagi proizvodnje DI- NE na Krku odprli dolgo- ročno možnost odpiranja obratov, ki bodo zaposlili veliko več delovne sile kot bazna petrokemija. Zavedati se moramo, da je DINA infrastrukturna proizvodnja, v katero so

vložena ogromna družbe- na sredstva in zaposluje malo delavcev. V polni obratovalni moči jih bo okoli tisoč dvesto. Na- daljnje faze predelave v tako imenovani predelo- valni petrokemiji pa bodo omogočale intenzivno za- poslovanje.«

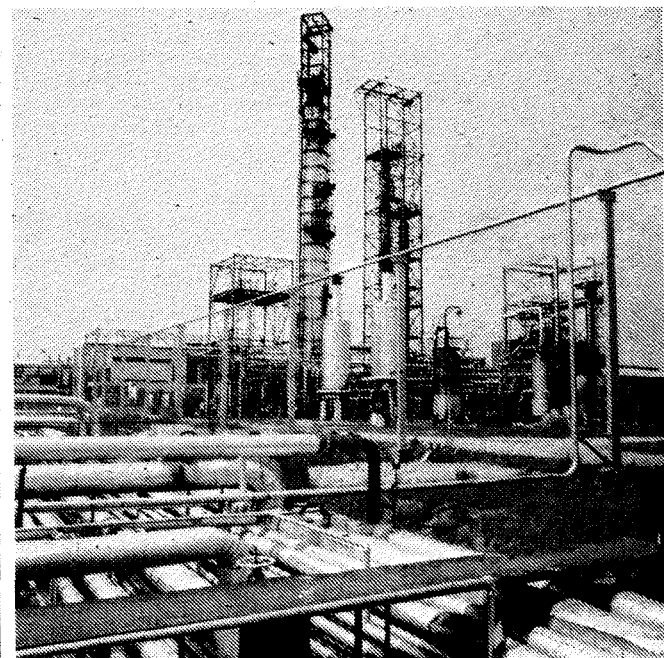
»Kakšen pa je delež drugih republik pri teh načrtih in programih, če sploh je?«

»Preden bi odgovoril na to vprašanje, bi rad še enkrat poudaril, da ima- mo v konceptu DINE že zgrajene zmogljivosti za proizvodnjo PVC prahu v Splitu in podobnega gra- dimo v Zadru. Na DINI temelji tudi razvojni pro- gram Kopra, ki presega meje Hrvaške. Torej je bi- la na samem začetku že- lja, da se v uresničitev programa na Krku vklju- čijo tudi subjekti zunaj naše republike. To se tudi danes ni spremenilo.

Kutini vključimo sred- stva iz drugih republik. Povedati tudi moram, da se v začetku nismo pove- zovali z drugimi republi- kami. Tudi znotraj same Hrvaške se uporabniki vseh teh proizvodov niso vključili v uresničevanju teh načrtov. Tako se na primer hrvaško kmetij- stvo ni vključilo s sred- stvi v Kutino. Nismo bili preveč daljnovidni, in prišlo je do nekaterih na- sprotnj. Zdaj tudi kmetij- stvo sprejema, da se bo s sredstvi vključilo v pro- jekte. Prav te dni pa se bomo s tovariši iz Bosne in Hercegovine ter Slove- nije dogovorili o vključi- tvi teh dveh republik v gradnjo DINE in Kutine dve.«

»Tovariš Čemelić, kaj bi rekli za konec najine- ga pogovora?«

»Ugotoviti moram, da nismo zadovoljni, prej bi

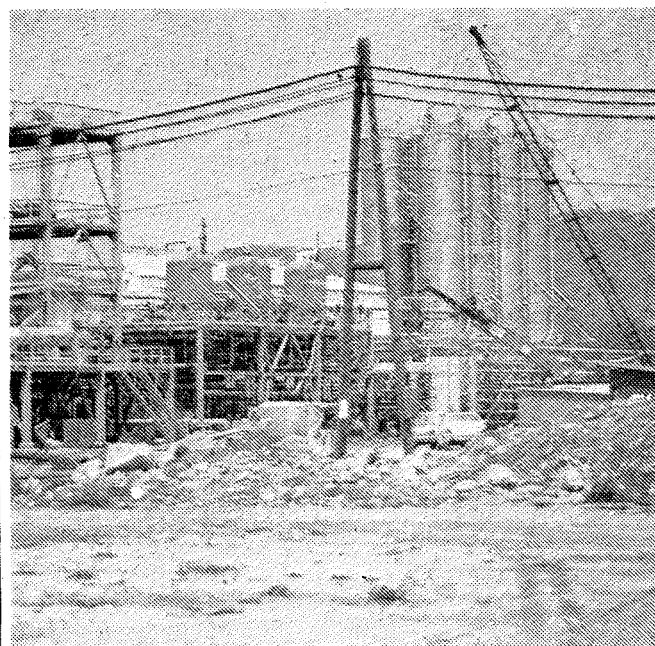

Del naprav tovarne etilena na Žitnjaku

Vendar pa smo začeli z gradnjo DINE in Kutine dve izključno samo s sredstvi iz Hrvaške. Ni- smo šli v povezovanje, tu mislim predvsem na združeno delo, niti niso porabniki iz drugih repu- blik udeležiti s svojimi sredstvi. Ker pa so se stvari zaradi plačilne bi- lance in inflacije zaostro- vale, smo v zadnjem letu dni začeli pogovore med zainteresiranimi subjekti iz združenega dela ter družbenopolitičnih orga- nizacij iz Hrvaške s pred- stavniki Bosne in Herce- govine ter Slovenije. Mi- slim, da smo na dobri po- ti, čeprav nekoliko pozno, vendar pa še zmeraj pra- vočasno, da v uresničitev programov na Krku in v

rekel, da smo zelo razoča- rani s potekom gradnje. Tu je bila cela vrsta pro- blemov, ki se ponavadi pojavijo med gradnjo takšnih velikih objektov. Vendar je bila tudi cela vrsta subjektivnih težav in predvsem slabosti, ki so veliko prispevale k za- mujanju rokov. Storili bomo vse, da bi ti objekti začeli delovati kar se da hitro in začeli vračati ogromna družbena sred- stva. Hkrati pa to pomeni hitrejši narodni razvoj v Hrvaški in tistih v Jugos- laviji, ki se bodo, čeprav nekoliko pozno, vključili v uresničitev teh progra- mov.«

Bojan Kuntari

Pri Omišlju na otoku Krku raste bazna petrokemija DINA

Jugoslavije izraža svoje priznanje in narodno hvaležnost Vrhovnemu štabu narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov za zgraditev in organizacijo naše narodne vojske in za uspešno vodstvo operacij v boju s sovražniki našega naroda.

Tokrat pa ni krivo vreme

Letošnja jesen je bila jugoslovanskim poljedelcem kaj naklonjena, saj bi lahko spravili pridelke pravočasno z vseh njiv in tako tudi pravočasno začeli z jesensko setvijo. Ni se bilo treba izgovarjati na neugodno vreme kot lani – če so izgovori v kmetijstvu sploh dopustni... mogoče vremenski, papirnati pa nikakor ne.

Pomanjkanje najpotrebnejšega

Ko je bilo spravilo sladkorne pese in koruze v polnem teku, je vojvodinskim kmetovalcem začelo primanjkovati goriva. Traktorji in kombajni so obstali, sušilnice pa niso mogle prevzemati koruze iz zasebnega sektorja – tudi njim je manjkalo goriva.

Tako so do drugega novembra uspeli pospraviti sladkorno peso s 70 tisoč hektarjev, kar pomeni nekaj več kot 70 odstotkov. Povprečni pridelek je znašal 43,11 ton na hektar. Tako so vojvodinske sladkorne tovarne prevzele od pridelovalcev 2.876.291 ton pese, iz česar so pridobile 254.841 ton kakovostnega kristalnega sladkorja. Pridelovalcem so že plačali 68,61 odstotkov pridelka, drugo je v pripravi. Cene so namreč abontacijske.

Tudi sladkorne tovarne

pesti pomanjkanje goriva, zlasti mazuta in diselskega goriva. Sicer bi rekorde, ki jih skoro dosegajo, tudi že presegle.

Podobno je s koruzo in sojo

Sojo so že poželi – s 36.396 hektarjev, na katerih so pri-

lep, saj znaša v družbenem kmetijstvu okoli 9,5 tone na hektar, v zasebnem pa skoraj 8 ton na hektar. Žal je odkup prepočasen – zavoljo že omenjenega pomanjkanja goriva pa tudi zaradi rezervnih delov in prepočasnega dobavljanja že dogovorjene kmetijske mehanizacije. Res je sicer, da se tovarne sklicujejo na objektivne težave – uvoz

delali 76.044 ton zrnja. Ta olj- nica se je letos kar obnesla.

Nekaj drugega pa je s koro- zuzo. Kljub temu, da so jo že pobrali z okoli 400 tisoč hek- tarjev, kar predstavlja približno 61 odstotkov, jo je še vedno ostalo neobrane približno 250 tisoč hektarjev. Povprečni pridelek pa je kar

surovin ter veliko naraščanje naročil – menda pa je jasno, da koruznega ali pesnega kombajna v decembru sploh ne bomo več potrebovali. Vsaj letos ne.

Pri nadomestnih delih so se morali pridelovalci koro- ze in sladkorne pese pač znajti – po znanem načelu

»znajdi se!«. Tako so si dav- no pozabljeni domači moj- stri znova pridobili ugled, saj je včasih dovolj droben vi- jak, pa traktor spet steče – kupiti ga pač ni mogoče. V družbenem kmetijstvu so si pomagali večkrat tudi tako, da so iz treh pokvarjenih traktorjev usposobili četrte- ga – kdaj bodo kompletirali druge, je stvar uvoznega re- žima – ali pa spet domačih mojstrov.

Setev pa teče

S krušnimi žiti naj bi letos v Vojvodini posejali 330 ti- soč hektarjev, upoštevajoč tudi rž in ozimni ječmen. Pšenici so namenili dobre tri četrtine. Do 2. novembra so s krušnimi žiti posejali približno 260 tisoč hektarjev ali 80 odstotkov načrtovanega. Od tega je z ječmenom poseja- nih 17.021 hektarjev, 7.551 ha v družbenem kmetijstvu, če- ravno ga sploh niso načrto- vali v akcijskem načrtu Voj- vodine. Prav tako v večini vojvodinskih občin prekora- čujejo plane setve pšenice, tako v družbenem kot v za- sebnem kmetijstvu. V dru- žbenem kmetijstvu so s kru- šnimi žiti do drugega novem- bra že posejali 151 tisoč hek- tarjev ali 80 odstotkov načr- tovanega, v šestih občinah – Mali Idjoš, Senta, Bačka To- pola, Subotica, Zitište in Ka- njiza – pa je setev pšenice na obeh sektorjih že končana.

Vse je v redu...

Kljub zagotovilom izdelo- valcev kmetijske mehaniza- cije, proizvajalcev gnojil in trgovskih organizacij, ki naj bi zagotavljale nadomestne dele za kmetijske stroje, se je tudi letos izkazalo, da so ob- ljube večkrat le na papirju in da se pridelovalci hrane v polnem teku spravila in je- senske setve znajdejo pred težavami, ki se zdijo včasih nepremostljive. Nikogar pa

setev. Pa se zatika tudi že tu – globoko oranje je na zem- ljiših družbenega kmetij- stva in zasebnega opravljeno komaj na 369.868 hektarjih ali na 32,45 odstotkih, od te- ga na družbenih površinah nekaj nad 47 odstotkov, pri kmetovalcih pa na 23,81 od- stotkih.

Težave so spet znane – go- rivo, nadomestni deli, gnojila, poleg tega pa večkrat še neupoštevanje prednosti oskrbe kmetovalcev, ki so se

ni, ki bi ga bilo mogoče prije- ti za to, da obljube niso bile izpolnjene. Razen vre- mena...

Razveseljivo je le to, da že mislimo na spomladansko

s pogodbami zavezali za tržno pridelavo. Vse to že poznamo... napakah pa se kljub temu še nismo naučili toliko, kot pravi pregovor.

N. Podlogar

Turizem v Črni gori Hitra obnova

Katastrofalni potres, 15. aprila 1979, ki je priza- del razvito območje Črno- gorskega primorja, je po- škodoval ali uničil po- membne turistične zmog- livosti. Od skupno sto štiriindvajset tisoč postelj so do turistične sezone leta 1979 usposobili nekaj manj kot osemindvajset tisoč ležišč za turiste.

Temeljna naloga turi- stičnega gospodarstva je bila tako hitra obnova vseh zmogljivosti in vno- vična uveljavitev Črne gore kot pomembnega in privlačnega ponudnika. V letu dni so sanirali sko- raj pet tisoč postelj v ho- telih in celo šestindvajset tisoč postelj v zasebnih sobah. V sezoni leta 1980 je črnogorski turizem raz- polagal z več kot sto štiri tisoč posteljami. Te rezul- tate pa so lahko dosegli le z veliko delavnostjo turi- stičnih delavcev, gradbe- ne operative iz vse Jugo- slavije in ob veliki pomo- či vseh republik in pokra- jin.

Letošnjo sezono pa so razpolagali skoraj s takš-nimi zmogljivostmi, kot jih je imela Črna gora pred potresom. Zanimivo

pa je, da je trenutno sko- raj štiri tisoč manj postelj v hotelih kot pred potre- som.

Trenutno je v Črnogor- skem primorju zelo živa- hna gradbena dejavnost. Po načrtih in podpisanih pogodbah naj bi do konca prihodnjega leta zgradili nekaj hotelov. V prihod- njih treh do štirih mese- cih bosta odprla vrata za prve goste hotela Plaža v Hercegovnem in As v Pe- ražici Dolu pri Petrovcu. H koncu pa grede tudi dela na hotelih Avala in Mogren v Budvi ter Park na Cetinju. Prihodnje leto naj bi dokončali hotele Galeb v Ulcinju ter hotele v Baru, Petrovcu, Plavu in počitniške hišice na Adi pri Ulcinju. Prav tako naj bi začeli graditi veliko turistično naselje z dva ti- soč posteljami na Sloven- ski plaži v Budvi in ob- jekte zdravstvenega turi- zma v Igalu.

Z obnovo starih mest Kotorja in Budve pa bodo šele začeli in bo trajala več let predvsem zaradi velikih denarnih sred- stev.

Jeseni leta 1979 sta sve- tovalna turistična organiza-

cija in IS Črne gore pri- pravila posvetovanje o obnovi turizma v tem de- lu naše države. Izvedenci so izrazili mnenje, da je potrebno štiri do pet let za ponovno pridobitev zaupanja turistov. To sta- lišče je temeljilo na izkuš- njah drugih turističnih krajev, ki so jih prizadele naravne nesreče. Dve leti po potresu lahko z goto- vostjo ugotovimo, da ima črnogorska turistična po- nudba ugoden odmev na mednarodnem turisti- nem tržišču.

V prvih devetih mese- cih letos so v Črni gori zabeležili osemsto tisoč turistov in nekaj več kot sedem milijonov nočitev, od tega milijon sedemsto

tisoč tujih. V primerjavi z istim obdobjem lani se je promet povečal za dva odstotka, dosegli pa so tudi osemdeset odstot- kov prometa iz rekordne- ga leta 1978.

Čeprav so doseženi re- zultati slabši od načrtova- nih, pa so vse velike turi- stične organizacije HTO Montenegro, UTRU Boka in URO Onogošt, dosegle pozitivne rezul- tate in ostanek dohodka. To je še posebej razveseljivo, saj še zmeraj niso sprejete sistemske rešitve, ki bi prispevale k izboljšanju položaja in pogojev go- spodarjenja v gostinstvu in turizmu.

Poleg določenega

Drobec iz Boke Kotorske

izboljšanja turistične po- nudbe, boljše založenosti, kakovostnejšega dela inš- pekcijskih in zdravstve- nih služb, več možnosti za rekreacijo in zabavo je vrsta slabosti iz prejšnjih let spremljala tudi letoš- njo turistično sezono. V večini primorskih občin so komunalna podjetja zaradi slabe organizirano- sti in opremljenosti nere- dno čistila ulice, plaže, parke in druge javne po- vršine. Precej pripomb je letelo tudi na delo lokal- nih prometnih delovnih organizacij, premajhno zmogljivost telefonskih central in v nekaterih me- stih tudi na pomanjkanje pitne vode.

Črnogorski turistični delavci so že začeli akcijo, da bi te pomankljivosti odpravili do prihodnje tu- ristične sezone.

Ko so sprejemali dogo- vor o temeljih družbene- ga načrta Črne gore za ra- zvoj turizma v obdobju od 1981 do 1985 z zelo am- bicioznimi programi ob- nove in razvoja, so turi- stični delavci te naše re- publikle računali na po- membna sredstva iz raz- nih krajev Jugoslavije, ki

bi jih organizacije združe- nega dela združevale za skupno doseganje in deli- tev dohodka ter deviz. Danes lahko ugotovimo, da raste zanimanje za združevanje dela in sred- stev za graditev turistič- nih zmogljivosti v Črni gori.

Pri tem še posebej iz- stopajo gospodarstveniki iz Slovenije, s katerimi je Montenegro turist že pod- pisal samoupravni spora- zum o gradnji hotela Otrant v Ulcinju in hotela Palas v Petrovcu. Precej zanimanja za združevanje dela in sredstev za gradi- tev turističnih zmogljivo- sti pa kažejo Združeno gospodarstvo Beograda, gospodarstvo Bosne in Hercegovine in še nekate- ri drugi.

Glede na to, da so nove turistične zmogljivosti pomembne za zaslužek novih deviznih sredstev, ki so tako potrebna naši skupnosti, lahko samo pozdravimo še naprej vzpodbujamo takšno združevanje, da bi hitreje prevladovali gospodar- ske težave, s katerimi se danes sooča Jugoslavija.

Vanja Brailo

Drugo plenarno zasedanje Protifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije s polno upravičenostjo zaupa, da bo naše najvišje vojaško vodstvo z vrhovnim komandantom tovarišem Titom na čelu tudi v prihodnje vodilo našo slavno narodnoosvobodilno vojsko od zmage do zmage, do

Kosovska razpotja

Minilo je dobrih osem mesecev od kontrarevolucionarnih dogodkov na Kosovu. Pozoren opazovalec, ki je v tem času prihajal v pokrajino, je vsakokrat lahko že na zunaj opazil znamenja postopnega pomirjanja, urejanja položaja. Zdaj, novembra, kažejo Priština in drugi kraji na Kosovu skoraj enako podobo kot novembra lani, ko sem se zadnjič pred spomladanskimi sovražnimi dogodki mudil na Kosovu: v pokrajino, ki je bila do nedavna hermetično zaprta, lahko zdaj prideš brez preverjanja identitete, cestnih zapor ni več, v Prištini in drugod vidiš veliko število tujih registracij, večerni korzo je živahen kot nekdanji, samo sem in tja je videti može v modrem, ne dosti več kot kjerkoli drugje. Ali je torej najtežje mimo?

Predsednik predsedstva pokrajinske konference SZDL Azem Vllasi odgovarja, da še zdaleč ne. Najtežje bo treba šele opraviti. Najzahtevnejša naloga zdaj je spreminjati zavest ljudi, posebno pri velikem delu mladine, katere pojmovanja so obremenjena z nacionalizmom. Ideološka dokontaminacija – kot je plastično ponazoril sedanja idejnopolična prizadevanja – bo trajala zelo dolgo, to je počasno delo. Ni mogoče pričakovati, da se bo napačno usmerjena zavest ljudi, ki se je oblikovala zaradi nebudnosti, akcijske nesposobnosti in idejnega omahovanja družbenopolitičnih organizacij, spremenila čez noč. Dosedanji administrativni ukrepi, zamenjave ljudi na čelu partijskih organizacij in kazenski ukrepi, vse to je šele temelj za širšo akcijo spreminjanja zavesti, ne pa dokončna rešitev.

Glede poti, po kateri je treba nadaljevati proces politič-

ne diferenciacije na Kosovu, se še danes pojavljata dve skrajnosti: eni trdijo, da je zdaj že dovolj obračunavanja s preteklostjo in z odgovornostjo za nastali položaj, da je treba umiriti akcijo iskanja vzrokov in nosilcev za razcvet nacionalizma, z eno besedo, da je treba tisto, kar se ni odkrito – prikriti. Drugi skrajneži bi radi z metanjem čim več blata in kamenja na vse, kar je bilo storjeno pred spomladanskimi sovražnimi dogodki in tudi po njih, izkazali predvsem nekakšno svojo komunistično ali celo internacionalistično dolžnost.

Takšna pojmovanja seveda v določeni meri zavirajo akcijo naprednih sil z zvezo komunistov in socialistično zvezo na čelu pri zoževanju možnosti za delovanje nacionalistov in iredentistov. Glede tega je storjenega ogromno, po drugi strani pa je res, da sovražnik še ni položil orožja, še naprej poskuša spodkopavati enotnost narodov in narodnosti v pokrajini. Spričo močne in enotne fronte naprednih sil je tudi sovražnik svoje delovanje nekoliko spremenil in prilagodil klimi: zdaj na primer ni več slišati ali videti parole z najhujšo šovinistično in iredentistično vsebino, pač pa prevladuje parola »Kosovo-republika«. Ti poskusi imajo stalno podoro iz tujine, kar se je na Kosovu v posamičnih primerih pokazalo tudi v tednu med 8. kongresom Albanske partije dela, ko je Enver Hoxha od Jugoslavije zahteval takšno ustavno rešitev.

Ne podcenjevati

Novembrski izzivi na univerzi in v študentskem cen-

tru so z vso ostrino zastavili vprašanje, ali so komunisti v teh nekaj mesecih napravili dovolj za pravilno usmeritev mlade generacije, ki se šola. V celotnem šolskem procesu je na Kosovu namreč več kot 500 tisoč mladih, zato razprava glede idejnega vpliva na mlade ni ostala omejena samo na primere na univerzi. Pri oceni opravljenega je prišlo do ostre polarizacije: tisti, ki so bili odgovorni za akcijo urejanja razmer, so zatrjevali, da je bilo opravljenega toliko, kolikor je bilo mogoče v teh nekaj mesecih; drugi sodijo, da dinamika procesa idejno-politične diferenciacije na univerzi in tudi na drugih stopnjah šolanja ni bila dovoljšna, vsekakor ne taka, kot so jo predvideli v akcijskem načrtu za saniranje razmer v pokrajini. Čeprav velja ocena, da so vražne moči zdaj ne morejo več organizirati večjih nacionalističnih in iredentističnih naređev, pa so zadnji izgredi opozorili, da ne gre podcenjevati ali zanemarjati nobene izziva.

Izseljavanje

Izseljevanje Srbov in Črnogorcev iz pokrajine se nadaljuje. Glede tega, najbolj bolečega vprašanja enotnosti in enakopravnosti narodov in narodnosti na Kosovu, je bilo storjeno premalo ali delo ni bilo opravljeno po pravi poti. Ustanovljene so bile občinske komisije, ki naj bi preučile vzroke in razloge ter odobravale ali zavračale posamezne prošnje za izselitev. K temu občutljivemu vprašanju so pristopili na birokratski način. Rezultati so vidni zdaj, ko se številno prošnje za izselitev ni

zmanjšalo, temveč obratno, večje je. Prav tu se kaže pomanjkanje neposrednega, človeškega pristopa k ustvarjanju medsebojnega zaupanja, k ustvarjanju občutka varnosti in k doslednemu razkrivanju tistih posameznikov, ki na različne načine netijo napetost in nezaupanje med ljudmi različnih narodnosti. Forumsko reševanje kakršnihkoli, posebno pa težkih mednarodnih vprašanj, je še enkrat dokazalo, da se rezultati lahko le oddaljujejo od cilja.

Na ramena partijske organizacije

Tako je tudi na marsikaterem drugem področju. Pod oceno o samoupravnih neizobraženosti se marsikje skriva nepripravljenost, da bi z nekaj več napora vsak posameznik prispeval po svojih močeh k urejanju vprašanj v svojem neposrednem okolju. Marsikaj, kar bi se dalo rešiti bodisi v krajevni skupnosti ali delovni organizaciji, se zdaj prelaga na ramena in na odgovornost partijske organizacije, še najbolj pogosto na občinske organizacije ZK, ki so v prvih dneh po nacionalističnih in iredentističnih izgredih objektivno morale delovati štabsko. Le na ta način so v tistem času lahko vzpodbudile akcije v svojih okoljih, oživele in razgibale bazo. Zdaj je že drugače, zdaj bi bili potrebni vzpodbuda in dejavnost predvsem med ljudmi za reševanje vseh vprašanj, ki nastajajo med njimi.

Nelikvidnost gospodarstva

Gospodarski položaj je na Kosovu še dosti težji kot

drugod po Jugoslaviji in ga nikakor ni mogoče obravnovati ločeno od političnih vprašanj. Najhujše zlo v tem trenutku je nelikvidnost gospodarstva. Dogaja se, da delavci dobivajo osebne dohodke tudi do 25 dni kasneje, kot je predvideno, in marsikje sposobnost direktorja zdaj merijo po tem, koliko uspeva skrajšati te zamude. V vrstah delavcev, najbolj odličnih v obsodbi nacionalističnih in iredentističnih izgredov, spričo tega nastaja nezadovoljstvo. Proces gospodarske stabilizacije, ugotavlja vodilni ljudje na Kosovu, še ni stekel, kot bi moral. Napovedujejo kirurške posege, da zaobrnejo ta trend. Spričo spomladanskih dogodkov je bilo sprejemanje petletnega razvojnega načrta pokrajine odloženo, sprejet bo pred koncem leta in prav zdaj teče javna razprava o njem. Spremenjeni predlog temelji na izhodišču, da bo gospodarski razvoj v prihodnjem obdobju ključnega pomena za splošno ureditev razmer. Osnovne poteze novega načrta so: zmanjšati nelikvidnost gospodarstva in bank, omejiti število investicij in jih usmerjati v povečanje predelovalnih zmogljivosti, kjer se bo lahko zaposlilo v prihodnjih letih okoli 50 tisoč ljudi, vzpodbujati izvoz in izvozne programe. Veliko večja pozornost kot doslej bo namenjena tudi kmetijski proizvodnji, tako da bi čez štiri leta Kosovo prehranjevalo samo sebe in celo proizvajalo presežke. Računajo, da bodo v osnovna sredstva družbenega sektorja gospodarstva v teh letih vložili več kot 105 milijard dinarjev.

Novinarji smo prvič doslej lahko slišali sodbo, ki se povsem razlikuje od dosedanjih: gre za vprašanje, koliko

je solidarnostna pomoč nerazvitim, tista polovica, ki jo je dolžno dajati neposredno združeno delo razvitih republik in Vojvodine, opravičila svoj namen. Menda so programi, ki jih predlaga združeno delo iz razvitega dela Jugoslavije, povprečni nesprijemljivi ali pa so nesprijemljivi pogoji, pod katerimi jih ponuja. Zato je po njihovih ocenah iz tega vira za hitrejši razvoj pokrajine napravljenega dosti manj, kot so pričakovali.

Velika šola

Med zdajšnje akcije in naloge sodijo tudi priprave na pokrajinsko konferenco ZK in na volitve, ko bo treba odgovoriti še na vrsto konkretnih vprašanj, ki jih je prineslo življenje in ko bo treba določiti glavne smeri partijskega delovanja in njegove nosilce. Predsednik PK ZK Kosova Veli Deva pravi takole:

»Spomladanski dogodki so za nas velika šola. Ne dvomim, da nam pokazali, da je bil položaj v okoljih, v katerih smo imeli predane ljudi, povsem drugačen kot tam, kjer so bili ljudje z dvočlennim ali neodločnim obnašanjem. Zato se moramo bojati, da bodo na čelo osnovnih organizacij in v organe ter partijske forume prišli ljudje, ki so sposobni stopiti v prve vrste boja zveze komunistov. Zato je boljše, če volimo ljudi, ki nimajo izkušenj, ki pa bodo prvi v vseh akcijah, bolje je tako, kot pa da izvolimo ljudi, ki so v političnem delu delali napake.«

Jure Pengov

Štirideset let revolucije in mojih enaindvajset

6. april 1941

Namesto svetlobe porajajočega se jutra so se tistega dne na nebu prikazale črne ptice. Najprej povsem majhne in potem vse večje. Hrup in bobnenje sta naraščala, postala sta oglušujoča in nazadnje prerasla v apokaliptičen krik umirajočih ljudi in mest. Bombe so padale – mesta so se spreminjala v ognjeni pekel, tramovje se je lomilo, prah se je dvigal in se mešal s solzami otrok, ki so se izgubili v nastalem kaosu. En sam krik strahu in groze se je dvigal z zemlje in napolnil vesolje z mrzlim srhom in duhom po umiranju.

Vojna

Iz nevidne praznine so se počasi prikazale črne sence, pomikale so se neslišno in so bile podobne duhovom. Krvave luknje v njihovih telesih, zamrzujoča sapa pred njihovimi usti

in umirajoče misli v njihovih možganih. Bela pokrajina se je zazdela podobna prikazni, neskončna, surova in mrzla kot smrt. Sneg je škripal pod nogami v ritmu umiranja, jekle- no orožje se je s svojo težo zarilo v kosti in kožo. Črni vrani so preletavali skupino in za kolono je ostajala krvava sled – kot kačipot v trpljenje. ROJEVALA SE JE REVOLUCIJA.

Neretva, Sutjeska, Kozara, Pohorski bataljon in »Naredite mi to deželo zopet nemško!« Ogenj in dim, smrt in življenje, porazi in zmage. Vojna je kot požrešna pijavka sesala kri in se napajala z njo. Umrla in rodila se je veliko velikih ljudi. Prišla je zima 1943 in mrz, ki je lomil kosti živih skeletov. Med boji in krvjo so se zbrali nekje noči in spregovorili o novem življenju, lepšem in boljšem, svetlejšem in svobodnem. Govoril je on, ki nas je vodil. Stopal je osamljeni konjenik pred kolono mladih in starih borcev, pred neskončno kolono umirajočih in upajočih. Skozi meglo in sivino je stopal in prišel je do sonca.

Pomlad 1945

Tisto leto je bilo ena sama pomlad. Orožje je pelo pesem zmage, zastave so plapolale in prišla je svoboda. Bili so oboki iz cvetov mladih češenj in pod njimi uresničeno upanje, izvojevana Zmaga in komaj rojena Svoboda.

Ce bi v tistem času ne bilo ljudi na svetu, bi se nekomu, ki bi opazoval to ubogo deželo, zazdelo, da je vseh sedem apokaliptičnih jezdecev preromalo to ubogo zemljo. Popolnoma požgana, porušena, osirotela, zapuščena. Polja so samevala dolga štiri leta, ptice so se izselile. Gozdovi so bili polni grobov in človek kar ne more verjeti, da je bilo v tej objokani deželi dovolj zemlje, da je sprejela vase vse mrtve.

Vendar so bili v tej deželi ljudje, že drugič so dvignili uporniške pesti, močne in žuljave dlani so bile vajene dela. Dežela polna brazgotin in komaj zaceljenih ran je doživljala vstajenje.

Na novih zemljevidih sveta se je pojavilo

ime Jugoslavija. V mnogih srcih ljudi v tem novem svetu se je pojavilo novo ime – Tito. Jugoslavija je postajala Tito. Kardelj, postajala je dežela novih misli, novih sil in čisto nove in posebne svobode.

4. maj 1980

»Delavskemu razredu in delovnim ljudem Jugoslavije – umrl je tovariš Tito.«

Tistega dne je rahlo deževalo. Nebo nam je bilo pripravljeno pomagati in je jokalo namesto nas. Stiskali smo pesti in nismo verjeli, razum je spoznal, srce ni hotelo priznati. Jugoslavija je bila tiste dni najbolj žalosten del sveta in najtišji del sveta obenem. Takrat smo dokončno spoznali, kako zelo smo te imeli radi in kako močno te je cenil in spoštoval ves svet. Obljubili smo ti, da bomo šli naprej, po tvoji in naši poti, sami in s teboj v srcih.

Hodimo po tvoji poti – TUDI TO JE REVOLUCIJA.

Sonja Juvan

končnega izгона okupatorja iz naše domovine in do uničenja vseh njegovih pomagačev.

Da bi poudarili posebne sposobnosti v vojaškem vodstvu in da bi nagradili posebne zasluge pri vodstvu narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije in njenih operacij, odloča Protifašistični

Pogovor z dr. Tonetom Ferencem

O zgodovinopisju, ki je zagledano v dejstva

Kam vse nisva v mislih »poletela« z dr. Tonetom Ferencem, ko sva ondan prebela pogovorno dopoldne v njegovi delovni sobi v pritličju stavbe, ki se je bo menda kar večno držalo zdaj že kar starodavno »zgodovinsko« ime – Kazina. Tam ima svoj sedež Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, s katerim je pot dr. Ferenc tesno povezana že tako rekoč od vsega začetka. Sicer prostrana soba s pogledom na Trg osvoboditve, nekdanjo Zvezdo, prizorišče mnogoterih zgodovinskih nepozabnih dogodkov, naredi že na prvi pogled vtis... znanstvenega skladišča. Vem: marsikdo se bo namrdnil, češ – kako moreš znanstveni kabinet, ki je v dobršni meri tudi arhiv, doživeti kot skladišče. Povsod, ob stenah, v kotih, na pisalni mizi in na klubski mizici, ki je neposredna priča takihle pogovorov, se kopičijo mape, fascikli in »skladovnice« starih časopisov, se pravi viri zgodovinarjevega preverjanja.

Izhodišni motiv najinega tokratnega pogovarjanja je bila študija (ena izmed mnogih), ki jo je dr. Tone Ferenc pravkar končal in jo dodaja k svojemu že doslej bogato obsežnemu opusu izpolnjenih nalog. Seveda ni in ne bo biti zadnja na seznamu njegovih monografij, ki s prizadevno zgodovinarsko natančnostjo razčlenjujejo dejanja okupatorskih sistemov pri nas v letih minule vojne. Sam avtor ji pravi »izsek iz raziskav«. Študija se namreč ubada z zaporedjem, okoliščinami in vsebino okupatorskih racij v Ljubljani v letu 1942.

Prebija se – na kratko – skozi nekaj okvirnih obrazilov. O tistem, kar se je v Ljubljani dogajalo po njeni

ograditvi z žico, so sicer v različnih kontekstih in na različne načine pisali že mnogi drugi avtorji, predvsem z vidika razvoja samega narodnoosvobodilnega gibanja. Marsikaj, kar preberemo v teh zapisih, je preveč približno in oprto na nezanesljive spomine. On sam je sklenil nadrobno preštudirati dosegljive vire, poleg naših, partizanskih, kajpak tudi italijanske dokumente ter arhivirane dokumente kontrarevolucionarnih sestavov. Dobršen del te dokumentacije je bilo treba poiskati na tujem, predvsem v italijanskih arhivih, ki so za ta namen že odprti – v nasprotju z avstrijskimi, kjer velja zapora za vsakršen ogled, dokler se ne izteče petdeset let od končane druge svetovne vojne. Zbiranje, preverjanje in primerjanje dokumentov je trajalo kajpak več let, čemur pa se pri študijskih nalogah te vrste pač ni mogoče izogniti.

»In kako se je vrtel film takratnih dogodkov?« – me daje radovednost. Dr. Ferenc je vse prej kot molčeč človek. Pripoveduje, povzema, našteva značilne situacije, ilustrira... vmes pa me na nekem mestu, ko nemara pretiram s svojim poizvedovanjem o podrobnostih, vendarle z nasmehom zavrne, češ vsega le ne bom povedal, kajti kdo bo potem mojo razpravo sploh še bral.

Vseeno pa sva »šla skozi« celotni potek. Leto 1942 je bilo čas nepretrganih okupatorskih ofenziv, katerih namen je bil zadušiti razvijeno narodnoosvobodilno gibanje. To gibanje je na jesen 1941 in v samem začetku leta 1942 doživljalo svoje obdobje visokega poleta – »države v državi«, kot je delovanje partije in Osvobodilne fronte poimenoval Boris Kidrič.

Med pomembne dogodke gibanja sodijo množične tihe demonstracije, ki jih je OF organizirala 29. oktobra in 1. decembra 1941 ter nato še 3. januarja 1942: ulice so se vsakokrat spraznile natanko ob sedmi uri zvečer in se znova napolnile po enourni demonstraciji protestne volje. Četrta takšnih akcij je bila napovedana za 8. februar 1942, vendar je okupator posegel vmes in pomaknil policijsko uro nazaj od 21. na 17., kar je onemogočilo izvedbo četrtih tihih demonstracij. kmalu nato, 22. in 23. februarja, se je Ljubljana znašla – za žico, že naslednji dan pa so se začele množične racije, katerih namen je bil prečesati ulico za ulico in kvart za kvartom, razkriti aktiviste Osvobodilne fronte in jih odpeljati v taborišča. Italijani so Ljubljano razdelili na trinajst odsekov, ki so jih nato drugega za drugim, vendar preskakovaje, brez reda, preiskovali cele tri tedne. Moške določene starosti so vodili v vojašnico, kjer so prek svojih konfidentov iz vrst partizanskih prebežnikov preverjali njihov status; tako so pregledali približno dvajset tisoč moških, večino spet izpustili, 900 pa so jih aretirali in jih poslali v novoustanovljena koncentracijska taborišča. (Ferencova razprava popisuje dogajanja kronološko, od dneva do dneva, kar bo v oporo tudi kronistom medvojnih dogajanj v posameznih krajevnih skupnostih.) Akcijo je vodil komandant divizije sardinskih grenadirjev, ki pa je kasneje odšla iz Ljubljane in njenega arhiva ni najti niti tu niti v Italiji.

Naslednja racija je tesno sledila prvi. »Za Jožefovo« so v vsej Ljubljanski pokrajini pobrali več kot tisoč oficirjev in podoficirjev bivše jugoslovanske vojske jih odpeljali v taborišča, se glasi kratko zgodovinarjevo poročilo.

In nato spet konec aprila. Takratna racija je trajala nekaj dni, popisana je bila v dokumentih drugega polka divizije sardinskih grenadirjev, katerega pot se je končala v Rimu, nakar so Američani ves njihov arhiv posneli na mikrofilm.

V maju je potekala manjša racija v vaseh zunaj mestnega območja, v vaseh ob Savi.

Veliki »pogrom« je sledil spet konec junija in 1. julija, ko so Ljubljano razdelili na pet odsekov ter jih sistematično prečesavali. Odsek, ki je bil določen za pregled, so ponoči obkolili in nato pozaprlji vse moške v starosti od 16. do 60. leta. V taborišči Gonars in Monigo so ob tej priložnosti odpeljali 2.600 fantov in mož.

Poletje je prineslo, kar zaveda racije, zatišje, kajti od

sredine junija (pa tja v november) so bile vse italijanske vojaške enote zaposlene z ofenzivo. Hkrati so menili, da so Ljubljano že med prejšnjimi racijami dobro prečesali, a tudi taborišča so bila prenapolnjena. Vendar pa je bilo poletje kljub opu-

sodi dejstvo, da Italijanom in belogardistom ni uspelo zajeti nobenega izmed članov vodstvenih sestavov narodnoosvobodilnega gibanja, čeprav so bili dobršen del leta v Ljubljani. Pri tem so svoje veliko »poslanstvo« opravili prav bunkerji.

nančni proizvod svojega zdaj že dolgoletnega sklenjenega raziskovalnega dela, ki ga je že tudi doslej uveljavilo kot našega vodilnega strokovnjaka za to plat in te plasti zgodovinskega dogajanja.

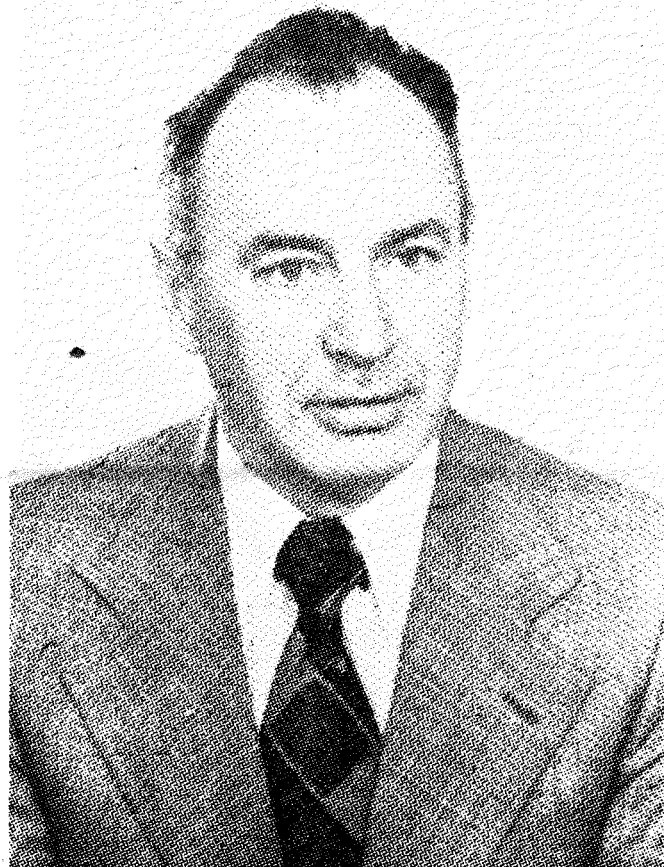
Na tej točki pa se seveda razpre šele cela vrsta dodatnih vprašanj, kakršnim se tudi midva v najinem besedovanju nisva mogla izogniti. Denimo: kako daleč ste zgodovinarji s popisom in obdelavo vsega, kar je popisati treba? Tako nekako je zvenelo vprašanje, a tudi odgovor ni želel biti docela definitiven. »Monografija o vojaških dejavnostih narodnoosvobodilnega boja je pripeljala do polovice,« povzema Ferencovo misel... Manjka namreč popis razvoja narodnoosvobodilnega boja – na terenu. »Za tako velik čas, kot je bil naš revolucionarni boj, ni dovolj prikazati zgolj dogajanj pri vrhu gibanja... Tu (kar zadeva popis dogajanj »na terenu«, denimo: v Prekmurju, na Štajerskem, v Trstu itd.) je še največji primanjkljaj...« Obdelati pa bi kazalo tudi še vrsto posamičnih tem. Sam dr. Ferenc, denimo, se je lotil teme, ki bi se ji reklo »ljudska oblast od 1943 do osvoboditve.« Nujno bo obdelati temo, kot je »gospodarstvo v okupirani Sloveniji« (ne le v okviru partizanskih enot.) In še. In še.

Skratka: dela je še veliko, čeprav je hkrati res, da ga je veliko že tudi opravljenega. Škoda seveda, da prenekaterih dokumentov ni več najti. Bili so uničeni in odpeljani neznankam. Izumrle pa so tudi že mnoge žive priče.

»In kolikšna je pri vsem tem proizvodna moč vas, zgodovinarjev?« ne dam miru.

Dr. Ferenc po njegovi produktivnosti pač ne bi kazalo spraševati. Dovolj zgovorno jo je izpričal že s svojimi dosedanjimi knjigami in raziskavami. Toda čemu zamolčati, da se tudi sam pogostoma počuti »ogroženega.« Kar napiše, stori v svojih popoldanskih in večernih urah doma, pa ob sobotah in nedeljah. Ure v službi so namenjene pripravi, ne pa sami finalizaciji zapisov. Potem pa so tu še nenehne »postranske« obveznosti, med njimi nenehno zaporedje znanstvenih sestankov in simpozijev, ki terjajo udeležbo z referati, pa delo rednega univerzitetnega profesorja in še vrsta drugih nalog, ki se jim sicer ne kaže odtegniti, a človekove moči vendarle dekoncentrirajo in jih odtegujejo tistemu poglavitnemu cilju zgodovinarjevih hotenj: dokončanemu projektu, kakršnih eden je bil ta, katerega mu sva posvetila najino pogovorno srečanje.

Viktor Konjar

stivni racij izredno hudo. Sredi maja se je namreč začelo streljanje talcev in se brez presledka nadaljevalo tja v jesen. V primerjavi z Nemci so Italijani sicer res streljali manjše skupine talcev (po štiri, šest, sedem, le tu in tam po petnajst), vendar veliko pogostejše, v posameznih razdobjih tako rekoč dan za dnem. Streljanje talcev je potekalo v znamenju povračilnih ukrepov zavoljo vojskih akcij, ki jih je nato vodstvo gibanja prav zavoljo tega na jesen opustilo.

Zadnje v vrsti racij so bile tako imenovane božične racije. Italijani so njihovo izvedbo prepustili belogardistom, ki so se bili medtem formirali v tako imenovano ljubljansko mestno stražo. Okrepljeni z dolenskimimi in notranjskimi belogardisti so sledili seznamom »sumljivih oseb« ter jih aretirali »v imenu Kristusa Kralja.« Pri tem so ravnali do tolikšne mere surovo, da najdemo pritožbe nad njihovim vedenjem celo v italijanskih dokumentih. Njihova racija bi bila morala trajati dlje, a se je končala po dveh nočeh. Aretiranih je bilo približno 600 oseb (pri čemer kaže povedati, da doseganje precej višje navedbe ne ustrezajo dejstvom.) Med značilnosti teh racij

Po drugi plati pa so nekateri katoliški krogi v svojih tedanjih glasilih tožili, češ da so Italijani odpeljali v taborišča precej več »zvestih« katoliških akademikov kot komunistov. To je bilo v precejšnji meri tudi res, predvsem zavoljo tega, ker so bili Italijani v svojih posegih še posebej »našpičeni« na študente in Primorce, ne da bi bili med njimi delali kakršnokoli vnapijšno selekcijo.

Začetek leta 1943 (natančneje: februar) je v Ljubljano prinesel nov polet Osvobodilne fronte. Začele so se prve glasne demonstracije slovenskih žensk, ki so terjale izpustitev zapornikov in taboriščnikov. Trajale so vse tja do italijanske kapitulacije in bile resnična posebnost v osvobodilnem gibanju kakega okupiranega mesta.

»Obdobje racij,« pojasnjuje dr. Ferenc, »sem tako opredelil kot obdobje, ko je bila Ljubljana dejansko pred svojimi najtežjimi preizkušnjami.«

Njegovo raziskovalno delo teče seveda dalje. Po širših virih namerava obdelati tudi še vprašanje talcev ter vojskega sodišča, kar naj bi dopolnilo širšo monografijo o okupacijskih sistemih na slovenskem ozemlju; njo ima namreč v mislih kot fi-

IZID LITERARNEGA RAZPISA ČZP KMEČKI GLAS

ČZP Kmečki glas objavlja izid literarnega razpisa, objavljenega decembra 1980. leta:

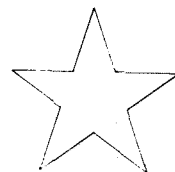
Zirja prve nagrade ni podelila, dodelila pa je dve drugi enakovredni nagradi (vsaka po 17.500,00 din) piscu povesti »Sence na mavriči« (šifra »Mavrica«) in piscu povesti »Teden dni vrnitve« (šifra ZK), tretjo nagrado (10.000,00 din) pa je dodelila piscu povesti »Tedad so cvetele češnje« (šifra »Tretja varianta ob letu invalidov«).

Uredništvo ČZP Kmečki glas prosi vse, ki so se udeležili tega literarnega razpisa, da čimprej sporoče svoje naslove ali se oglasijo v uredništvu.

ČZP KMEČKI GLAS

svet narodne osvoboditve Jugoslavije na svojem drugem zasedanju na predlog slovenske delegacije, da se v narodnoosvobodilno vojsko uvede naziv **MARŠAL JUGOSLAVIJE**.

V imenu slovenske delegacije na drugem zboru AVNOJ, 29. novembra v

Ustanovni sestanek okrožnega komiteja KPS za Posavje Skrivnostni gostje v zidanici

»Dolžni smo prenašati bogato izročilo revolucije, kateri je pomenil človek vse,« je dejal ob odkritju plošče Jože Borštnar

Skrita je zidanica pod Vinogoro pri Pilšanu, tako skrita, da še domačini leta 1940 niso vedeli, kaj se je v njej dogajalo v majskih dneh, marsikdo pa še danes ne. Ko so končno nedolgo te-

prostovoljci v enote splošnega ljudskega odpora posavske regije. V zapuščene vinograde na pobočju, kjer kraljujejo kače in martinčki, so se med podivjano trto zanesle besede: ...branili bo-

človek z obširnimi znanjem in razgledanostjo. Bil je marksist, kakršnih sem poznal le malo. Ko je govoril, je imel oči zaprte, bil je ves predan, takšno zavzetost je človek srečal le redkokje. Maks je spregovoril o političnem položaju in o nalogah partije, torej nas vseh.

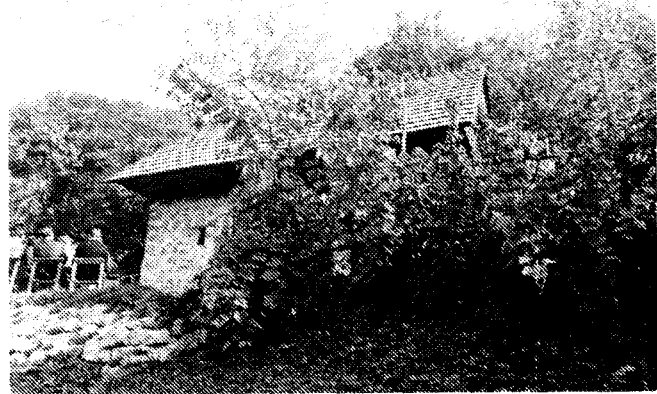
»Res, ga je dopolnil Martin Mencej, Maks je govoril o političnem položaju, takoj za njim pa sem spregovoril o organizacijskih zadevah jaz. Potem smo izvolili vodstvo: Maks je prevzel mesto sekretarja okrožnega komiteja KPS za Posavje.

Spominjam se, da smo prišli semkaj pod Vinogoro pozno dopoldne, ker sta Sušteršič in Borštnar imela

»Z Maksom, je nadaljeval Mencej,« sva se dogovorila za ta sestanek. Bilo je neka-ko v zimskem času, ko sva se vozila z vlakom iz Ljubljane, med devetintridesetim in štiridesetim letom. On je bil za-

men. Odločili smo se na hitro, cesto smo zgradili tako rekoč res čez noč. Na pomoč so nam priskočili šmarska samoupravna komunalna in interesna skupnost, krajevna skupnost Lesično in z okoli

ravnateljica osnovne šole Tončke Čečeve v Lesičnem, kjer deluje precej močan zgodovinski krožek, ki že dolgo časa zbira pomembne podatke o zgodovini delavskega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na Kozjanskem. Kozjanski otroci zapisujejo spomine nekdanjih revolucionarjev, borcev in predanih komunistov, še posebej pa so veseli, če jim uspe, da najdejo kakšen predmet iz tistih časov. Nedolgo tega so dobili povsem ohranjen bolniški list borca, ki se je zdravil v partizanski bolnišnici na Bohorju. Obiskovanju pomembnih krajev iz naše polpretekle zgodovine, Knežca, Tinja, Olimja, Gračnice, bližnjih Trebč in Kumrovca, bodo sedaj pri-

Zidanica, v kateri se je odigral zgodovinski dogodek

ga znova »odkrili«, kje je bil ustanovni sestanek okrožnega komiteja Komunistične partije za Posavje, so bili Kozjanci presenečeni: med njimi se je dogajala pomembna stvar ne da bi vedeli zanjo.

Da je bilo tako, je navsezadnje razumljivo. Bolje skrivnost kot izdaja in aretacije, mučenje in strah pred vdorom v organizacijo.

Pred nedavnim so Kozjanci skupaj s Posavci zidanico vrnili takratno podobo ob strokovni pomoči Zavoda za spomeniško varstvo iz Celja. Nanjo so vzdicali ploščo, ki naj zlasti mladi rod opomi-

mo domovino, če bo treba...!

»Stermečki je bil globok človek!«

Med valujočo množico so se v radostnem blišču pozne- ga, a še vedno toplega jesenskega sonca, rokovali nekdanji skrivnostni popotniki, gostje Plahutove zidanice: Jožeta, Pungerčič in Borštnar, narodni heroj in general v pokoju, Martin Mencej in Valter Sušteršič.

»Precej natančno se spominim, da je bilo prvega maja 1940, ko sva z Borštnarjem s kolesi pripotovala na Koz-

Jože Pungerčič

nočno službo. Nismo se zbrali tukaj, pač pa v Kozjem pri Copordi, nekaj pa pri meni, ki sem bil tisti čas učitelj v tem kraju. Stalno so me premeščali, Kozje je bilo moje kazensko delovno mesto. Semkaj sem bil premeščen iz Šoštanja, spet kazensko...«

Tita je zanimalo...

Fantje, je pripovedoval Sušteršič, so se čutili počaščene, ker so bili lahko na sestanku, kakršen je bil ta pod Vinogoro, bilo jo posebno doživetje. Zandarji so kljub najhujši konspiraciji že naslednji dan izvedeli za dogodek in po Mencejevem mnenju so bržkone imeli vohlača. Zidanico so izbrali predvsem zaradi tega, da bi rekli v primeru, če bi jih obkolili, da pač nekaj praznujejo, Slovenci so to že od nekdanj počeli v zidanicah in tako ne bi bilo preveč sumljivo.

Mencej in Stermečki sta se poznala od osemindvajsetega leta, ko je prinašal k njemu na dom na Igu pri Ljubljani ilegalni material, ki ga je Martin razmnoževal.

Ob odkritju plošče

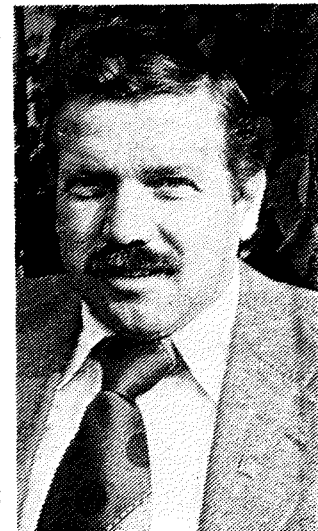
dolžen za Posavje in Kozjanko, mene pa je za delo na Kozjanskem zadolžil Kidrič.

Značilno je, da je junija 1940, torej mesec pozneje po ustanovnem sestanku v Plahutovi zidanici, takrat sem bil sekretar že jaz, ko sem šel na partijsko konferenco, kjer sta bila med drugimi tudi Tito in Kardelj, Tita posebej zanimalo moje poročilo o delu partije na Kozjanskem in v Posavju. Takrat je dejal, da bi bilo treba partijsko življenje v teh pokrajinah še posebej dobro organizirati.

Menda je kakšni dve leti od tega, ko je Jože Borštnar

šestimi starimi milijoni še občani ter posavske občine Brežice, Krško in Sevnica, ki so pomagale tudi pri urejanju zidanice. Pravzaprav je tudi ideja o ureditvi prišla iz Posavja.

Zidanico nameravamo po svojih močeh še urejevati in dopolniti nekatere stvari. Semkaj spada tudi muzejska zbirka o tem dogodku, v zidanico pa bomo preselili nekatere etnografske značilnosti naših krajev. Pomembno je, da spada zidanica v spominski park Kumrovec-Kozjansko in jo bo zato lahko videlo več ljudi, kot bi jo sicer.

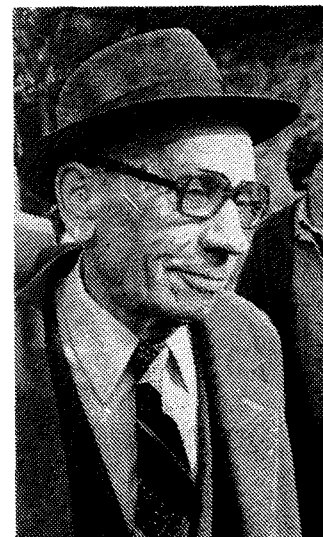

Mirko Zidar

družili se Vinogoro. Seveda je njihovo delo še bolj razvejano – med našim obiskom so vneto »intervjuvali« nekdanje udeležence sestanka – od skrbi za borce, da ne bi bili prepuščeni samim sebi do pisanja člankov in ne nazadnje, zbiranje etnografskih predmetov, ki jih bodo nekoč mogoče prenesli prav v Plahutovo zidanico.

Spomeniki, kakršen je zidanica pod Vinogoro pri Pilšanu, so pričevanja, ki se globlje zarežejo v spomin kot dokumenti.

Milenko Strašek

Martin Mencej

Valter Sušteršič

nja, kako se je znal bojevati za svoj narod slovenski človek. Ob tej priložnosti so se srečali z domačini nekdanji udeleženci sestanka, med gosti pa sta bila tudi Lidija Sentjurs in Ivan Križnar.

Pod strdim pobočjem Vinogore, ki je v zadnjih dneh decembra 1944 popolnoma zgorela, zgorelo je tudi ostrejšje Plahutove zidanice, kjer je bil sestanek, so ob odkritju prenovljene zidanice in plošče zaprisegli mladinci

jansko iz Brestanice,« je bil takoj pripravljen obnoviti dogodke izpred štiridesetih let Valter Sušteršič. »Semkaj so prišli tudi Herman Kolman iz Sevnice, Franci Preskar iz Krškega pa Maks Stermečki, ki ga je poslal centralni komite in ki je vse skupaj tudi organiziral, in še eden, čigar imena se ne spominim.

Najprej je v zidanici spregovoril Maks Stermečki, izredno globok, prodiren

Jože Borštnar v pogovoru z nekdanjimi udeleženci sestanka

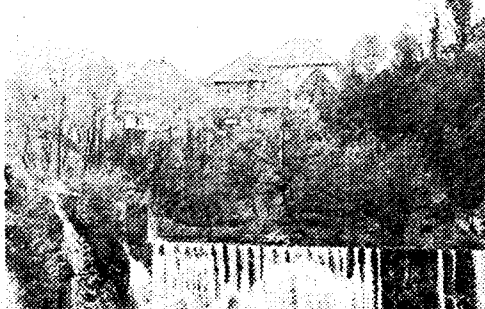
znova »odkril« mesto njihovega sestanka. Takrat so se Kozjanci skupaj s Posavci odločili, da zidanico obnove. V temačni notranjosti skromne hišice sva se o tem pogovarjala z Mirkom Zidarjem iz Lesičnega.

»Obnovitev hišice smo hoteli združiti z nečim, ker bi bilo koristno tudi za prebivalce pod Vinogoro. Ves ta čas po vojni smo gradili ceste, sploh v zadnjem času, na Klačnice pod Vinogoro pa si še s traktorjem težko pririni.

Brez ceste bi bil tudi spomenik zgolj samemu sebi na-

Nad obnovljeno zidanico pa je močno navdušena tudi

Maks Stermečki se je rodil 30. maja 1908 v kraju Venco pri Korminu v Italiji. Med solanjem v višjih razredih gimnazije je postal član Skoja, kmalu potem član partije. Na ljubljansko medicinsko fakulteto se je vpisal 1927. leta ter študiral do 1930. leta. Tedaj so ga zaprli in obsodili na sedem let ječe. Po vrnitvi iz kaznilnice se je spet vpisal, a se je kasneje ves posvetil partijskemu delu. Bil je član kmečke komisije pri CK KPS. Zadnje mesece pred vojno je stažiral, obenem pa je bil organizator in prvi sekretar okrajnega komiteja KPS za Posavje. Prvo leto vojne se je umaknil v Ljubljano in tam postal eden najaktivnejših organizatorjev narodnoosvobodilnega gibanja. Italijani so izdali nalog za njegovo aretacijo že aprila 1941, marca 1942 pa je odšel k partizanom. Leta 1943 so ga Italijani ranili in ujeli v Vavti vasi pri Novem mestu ter ga po strahovitem mučenju 18. februarja 1943 v Vavti vasi tudi ubili.

Jajcu, predlaga tovariš Josip Vidmar podelitev naziva maršala Jugoslavije vrhovnemu komandantu NOV in POJ tovarišu Josipu Brozu-Titu. Z namenom, da se izroči zaslužen priznanje tovarišu vrhovnemu komandantu Josipu Brozu-Titu za genialno vodstvo operacij narodnoosvobodilne vojske

Rudniško-topilniški bazen Bor v prizadevanjih za čimvečjo proizvodnjo bakra in plemenitih kovin

Koplji pod – Borom!

Rudna bogastva vsake države so naravno bogastvo, ki pomeni osnovo za celotna gospodarstva. Zato se je že kapital velikih družb v času med obema vojnama stekal in pajdašil povsod tam, kjer

setletno izkušnjo v proizvodnji bakra in je v tem obdobju dal naši družbi več kot 3 milijone ton bakra. V predvojnem obdobju je bil največji del te proizvodnje plen tujih družb, ki so izkoriščale naha-

ravni ustvarjene proizvodnje.

Četudi smo vedeli, da so s poceni surovinami multinacionalne družbe ustvarjale velikanske dobičke (v pogojih recesije), je izostalo zava-

»Največji del proizvodnje predelovalnih zmogljivosti bakra v naši državi (približno 70 odstotkov) gre v izvoz, drugo pa porabimo doma.«

Jugo Bakar je združenje, ki združuje mnoge (večino?) delovne organizacije v Jugoslaviji, katerim so za proizvodnjo nujno potrebni bodisi baker ali pa katera od preostalih kovin, ki jih pridobivajo v Boru. Dobro vemo, da je pogoj za vsako proizvodnjo pravočasno in redno zagotavljanje surovin. Kako je s tem, kje smo na tem področju danes?

»Kot sem že omenil, se oskrbujejo predelovalci bakra deloma s katodnim bakrom iz uvoza prav zato, ker obstaja veliko neskladje med predelovalnimi kapacitetami in proizvodnjo bakra v naši državi. Ker se je v predelavi bakra ustvarjala daleč večja akumulacija, je torej predelovalna industrija razvijala lastne kapacitete, medtem ko vlaganja v proizvodnjo bakra niso bila zanimiva. Zato lahko le združevanje dela in sredstev na dohodkovnih odnosih v reprodukciji celoti proizvodnje in predelave bakra zagotavlja preskrbo s surovinami v zadostnih količinah in skupno dogovorjenih rokih.«

Skupna vlaganja in samoupravno dogovarjanje sta osnova za reševanje vprašanj preskrbe s surovinami pri nas. Nam lahko ponudite podatke in številke o tem, koliko bo stala izgradnja Velikega Krivelja in kdo vse je udeležen s sredstvi?

»Rudnik bakra Veliki Krivelj je le del borskih kapaci-

sredstva predelovalcev, usmerjena sredstva poštnega varčevanja in komercialna posojila za uvoženo ter domačo opremo.«

Četudi nam številke o proizvodnji zlata in drugih plemenitih kovin pri nas govorijo, da ne gre za kakšne, za to skupnost velike količine, je ta proizvodnja vendarle zelo pomembna. Kam vse gre zlato iz borskega bazena in mimogrede, ali je res, da obstajajo neke nove možnosti za večjo proizvodnjo zlata v Makedoniji?

»Zlato iz borskega rudnika gre zvečinoma domačim porabnikom v državi in le majhen delček ga izvažamo zaradi nujno potrebnih deviznih sredstev za uvoz opreme, rezervnih delov in repromateriala. Pri tem je treba naglasiti, da je združevanje deviz s predelovalci bakra in plemenitih kovin nezadostno. Naj za primer navedem, da bi bilo za 1982. leto za potrebe proizvodnje treba zagotoviti 3,4 milijarde deviz.«

Ali obstajajo tudi za eksploatacijo in proizvodnjo bakra razen Bora (oziroma novega Velikega Krivelja) kakšne nove možnosti?

»Razen RTB Bora deluje od 1979. leta tudi novi rudnik Bučim v Makedoniji, ki proizvaja baker in zlato. V prvi fazi delovanja proizvaja ta rudnik približno 15.000 ton katodnega bakra. Kar pa zadeva raziskovanje in iskanje novih rudnih nahajališč bakra in plemenitih kovin, načrtuje RTB vlaganja v višini ene milijarde din za obdobje 1981–1985. Pri tem

Na to vprašanje nam tovariš Prstić ni mogel natančneje odgovoriti, saj je menil, da so dogovarjanja še v teku. Zato pa smo iz podatkov, ki smo jih našli na slovenski gospodarski zbornici, lahko razbrali, da ne eni ne drugi s sodelovanjem doslej niso zadovoljni. Proizvajalci bakra tožijo, da ni interesa za sovlaganja, tisto, kar predlagajo, pa se zdijo slovenskim organizacijam združenega dela pretrdi pogoji. V pogovorih, ki so že potekali, pa so ugotovili več možnih oblik sodelovanja – od možnosti proizvodne kooperacije do skupnih vlaganj v razširjenje kapacitet za proizvodnjo lak žice... Prav tako se v pogovorih ne izogibajo teme sodelovanja na področju prenosa znanja in tehnologije tako za domače kot tudi za tuje tržišče. Pri tem načelnem dogovarjanju pa velja povedati tudi to, da nekatere delovne organizacije že dlje časa uspešno sodelujejo z RTB (naj omenimo Mariborsko livarno, cinkarno Celje, Iskro, Gorenje, Elektrotehno, železarno Ravne...) Dosedanje sodelovanje pa kljub vsemu še vedno karakterizirajo kupoprodajni odnosi, razen v nekaterih primerih, kakršen je prav Mariborska livarna.

V enem od pogovorov o tesnejšem sodelovanju so oboji menili, da je »odsotnost prakse skupnega načrtovanja razvoja predelave privedla do tega, da so izostala skupna vlaganja, ki so, ko gre za razvoj surovinske osnove, brez dvoma nujna.«

Ugotovitve so torej soglasne, industrija potrebuje baker, rudniki in spremna in-

Vlivanje anod v topilnici v Boru

je kazalo, da so najdišča posameznih rud bogata, in da obetajo še pomnožitev kapitala. Kdor ima v svojih rokah rudna bogastva, ta ima v rokah moč! Mi imamo v naši Jugoslaviji mnogo različnih rudnih bogastev, ki pa jih, tako slišimo glasove iz gospodarstva dan za dnem, izkoriščamo še premalo in premalo načrtno. Napotili smo se torej v enega naših največjih rudarsko-predelovalnih bazenov, v Bor ter s tovarišem Kosto Prstićem, podpredsednikom poslovnega odbora RTB Bora, spregovorili o proizvodnji bakra, plemenitih kovin, o novih gradnjah rudarsko-predelovalnih kapacitet, o potrebah po bakru na domačem trgu, izvozu in še o čem.

Najprej pa smo zastavili uvodno vprašanje: baker je za industrijo vsake države strateška kovina. V borskem bazenu traja eksploatacija bakrove rude že desetletja in tu predelujete letno v različnih oblikah 150.000 ton bakra. Prav tako poleg bakra pridobivate tudi manjše količine plemenitih in drugih kovin. Nove in nove potrebe po teh kovinah so tudi vzpodbudile nove raziskave, ki že kažejo svoje rezultate v izgradnji novega velikega projekta Veliki Krivelj. Kakšna je kakovost naše bakrene rude v tem novem, velikem rudarskem bazenu in ali obstajajo predvidevanja, kolikšen del jugoslovanskih potreb bo lahko letno pokrivati z izkoriščanjem novih kapacitet?

»Rudniško-topilniški bazen Bor ima skoraj osemde-

jališča bakra, kar pomeni, da so izkoriščale le najboljše nahajališča in ustvarjale kar največje dobičke. V novi Jugoslaviji so rudarji in metalurgi sprejeli poziv tovariša Tita ob nekem obisku v Boru, ko je dejal: »Dajte tej državi kar največ in kar najboljšega bakra.« Po vojni se je proizvodnja bakra res nehalno povečevala in se je povečala že za skoraj trikrat. Tako je proizvodnja bakra iz lastnih surovin znašala 1947. leta 33.360 ton katodnega bakra, in se je v letu 1961, ko je začel delovati novi rudnik v Majdanpeku, povečala na 61.890 ton.

Z izgradnjo druge faze rudarsko-metalurških kapacitet se je do konca 1971. leta povečala proizvodnja bakra iz naših rudnih ležišč na 91.000 ton in leta 1972 na 103.137 ton katodnega bakra.

V obdobju med 1974. in 1980. letom, med tako imenovano svetovno ekonomsko recesijo, so bile povprečne cene bakra realno za 41,3 odstotka nižje kot v desetletju prej! Hkrati pa je prišlo do hitre rasti cen vseh materialnih dejavnikov proizvodnje. Tako je bila na primer cena na domačem tržišču (v primerjavi z letom 1974) leta 1979 nominalno večja le za 21,1 odstotka, medtem ko so cene osnovnih reprodukcijskih materialov poskočile na kar 152 odstotkov. V pogojih takega neskladja med prodajnimi cenami bakra in stroški proizvodnje je bil položaj proizvodnje bakra zelo težak. Delovne organizacije v rudarstvu so ustvarjale izgube v poslovanju, kar se je seveda negativno kazalo v

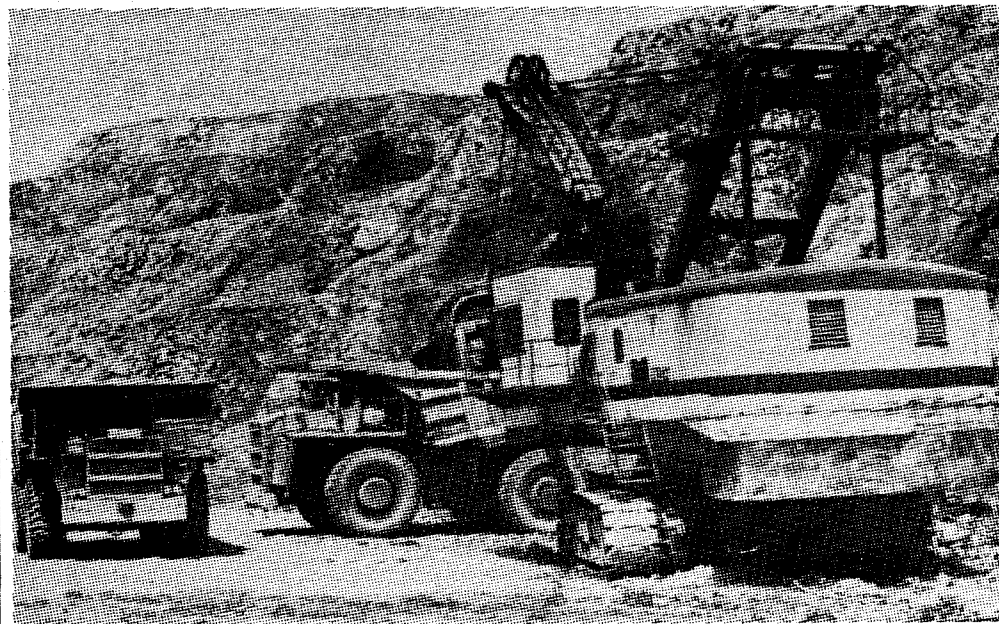
rovanje domače proizvodnje bakra pred »udarcem« s svetovnega trga, ki je pravzaprav rezultat izvenekonomskega dejavnika. Kot rezultat skupnega delovanja zunanjih in notranjih vplivov na pogoje proizvodnje, je prišlo do padca ravni proizvodnje bakra pod 90.000 ton. Ob tem pa je treba poudariti, da je k takemu padcu proizvodnje v veliki meri prispevala zakasnitev odpiranja novega rudnika bakra Veliki Krivelj, kar je bilo pa zopet povezano s pomanjkanjem finančnih sredstev in počasnosti v združevanju dela in sredstev med proizvajalci in predelovalci bakra.

Poleg proizvodnje bakra iz lastnih surovin uvaža RTB (rudarsko-topilniški bazen) tudi bakrovo rudo in skupaj s predelavo te proizvode približno 170.000 ton katodnega bakra.

Novi rudnik Veliki Krivelj še vedno gradijo. Začetek proizvodnje bakrenega koncentrata je predviden ob koncu 1982. leta z letno zmogljivostjo do 8.000.000 ton rude in okrog 30.000 ton katodnega bakra.

Današnje potrebe predelovalnih kapacitet v Jugoslaviji so ocenjene na približno 210.000 ton katodnega bakra. Sicer pa (v odgovoru na del vašega vprašanja) sodi ruda v rudniku bakra Veliki Krivelj med bolj revne z bakrom (v primerjavi s povprečjem svetovnih rudnih rezerv, ki jih izkoriščajo danes).«

Kakšno je razmerje med oskrbo z bakrom in drugimi kovinami iz te proizvodnje za domači trg in za izvoz?

Dnevni kop v Majdanpeku

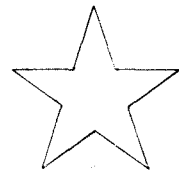
tet, ki je v izgradnji od 1978. leta. Začetek proizvodnje smo načrtovali že za 1980. leto. Skupna vlaganja v ta projekt znašajo 6,5 milijarde dinarjev, prispevale pa so jih združene delovne organizacije RTB, poleg so združena

vsaj zaenkrat ni širših možnosti za izkoriščanje bakrove rude drugje kot v rudarsko-topilniškem bazenu Bor. »**Kaj bi nam lahko rekli o sodelovanju s slovensko industrijo? Kakšno je stanje in kakšne so možnosti?**

dustrija po potrebujejo denar za to, da bodo lahko svojo proizvodnjo večali. Upati je le, da se ne bodo dogovarjali tako dolgo, »da bodo na svetovnem trgu spet nastopili novi momenti.«

B. Ž. J.

in partizanskih odredov Jugoslavije ter za sposobnost in vztrajnost, ki jo je pokazal pri njenem ustvarjanju ter njenem vojaškem in političnem dvigu na njeno sedanjo stopnjo, in na osnovi odloka Protifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije z dne 29. 11. 1943 o uvedbi naziva maršala Jugo-

Pogled čez mejo iz makedonske strani

Pojavi velikobolgarskih teženj

Sloga in prijateljsko ozračje med državami na Balkanu sta pogosto poudarjani želji in deklarirana politika teh držav. Nekatere delajo tako kot govori, drugi pa v uresničevanju svoje politike pozabljajo na lepe besede. Tako se zdi, da se dogaja predvsem Bolgariji. Ker njena letošnja praznovanja zadevajo tudi našo državo in posredno izkazujejo določene težnje za nekaterimi našimi ozemlji, ne bo odveč, če se nekoliko pobliže seznanimo s tem, kaj nas moti v tonu letošnjih bolgarskih jubilejev.

Letošnje leto je v Narodni republiki Bolgariji minilo v znamenju 1300-letnice bolgarske države. Veseli bi bili tega jubileja, ko bi bil njegov cilj prikazati boj bolgarskega naroda za ustvarjanje svoje državne skupnosti, za njen obstoj, boj bolgarskega naroda v času, ko je bila njegova država podjarmljena Bizancu in, dve stoletji po obnovi, ko je padla pod otomanski imperij.

Na žalost pa je bil cilj te proslave razglasevanje velikobolgarskih teženj na ozemlju Jugoslavije, Grčije, Turčije in tudi Romunije. V Bolgariji so se namenili podžigati velikobolgarski nacionalizem, ki pa se bo brez dvoma, kakor vedno doslej, kot bumerang povrnil in bo to nacionalistično mrzlico nekega dne občutil nedolžni bolgarski narod.

S praznovanjem omenjene obletnice so se bolgarski znanstveni krogi, podprti s strani državnih oblasti, »obogatili« s številnimi deli. Pisanje zavzetih »znanstvenih del« je mogoče pojasniti z zavestjo in visokimi finančnimi sredstvi, da bi dali temu slovesnemu aktu dostojanstveno obeležje. V ta namen so bili ustanovljeni odbori ne le v Bolgariji, kar bi bilo popolnoma naravno, ampak so bili ustanovljeni tudi odbori za praznovanje 1300-letnice bolgarske države zunaj Bolgarije. V Bolgariji so bili organizirani številni znanstveni zbori, na njih pa je bila (ne glede na njihovo obravnavano tematiko) vedno v prvi vrsti poudarjana 1300-letnica bolgarske državnosti. Bili so tudi poskusi obmejnih srečanj, ki so bili, to je treba poudariti, do letošnje leta redni kot ena od poti medsebojnega sporazumevanja, ki pa so hoteli imeti tokrat drugačen političen pomen in

naj bi potekali v znamenju 1300-letnice, oziroma javnega poudarjanja velikobolgarskih teženj na ozemlju Jugoslavije in drugih njenih sosed. Zato so bili ti zbori v Makedoniji tudi odpovedani.

Mihailo Apostolski

Značilno je, da iz nobene od obsežnih besedil ni bilo mogoče razbrati, da bolgarska država ne obstaja kontinuirano od leta 618 do danes. Kakor je namreč znano, je obstajalo tako imenovano Prvo bolgarsko carstvo od leta 681 do leta 1018, ko je Bolgarija prešla pod bizantinsko oblast. Nato je Drugo bolgarsko carstvo trajalo od 1186. leta do leta 1398, ko je postalo del otomanskega imperija. In kakor je tudi znano, je bila v rusko-turški vojni, po zmagi carske ruske vojske nad Turčijo (s pogodbo sklenjeno v San Stefanu in na berlinskem kongresu 1878. leta), obnovljena današnja Bolgarija.

Dve veliki prekinitvi od ustanovitve prvega carstva: prva 168 let (pod oblastjo Bizanca) in druga 480 let (pod oblastjo otomanskega imperija) ali natanko polovico slav-

ljenega obdobja – bolgarskega carstva ni bilo.

Proslavljanje tega jubileja so izkoristili za to, da bi bilo poleg številnih znanstvenih zborov in slovesnosti kar največ napisanega, kar največ »znanstvenih študij«, ki naj ob tem, ko povečujejo jubilej, razpihujejo izpod več peres podtaknjeno žerjavico velikobolgarskih teženj za ozemlji Jugoslavije in drugih sosed Bolgarije.

Nemogoče je v enem samem zapisu te vrste predstaviti vse, kar je bilo na to temo objavljeno s posebnimi nagibi. Zato ostanimo le pri nekaterih primerih. V letošnjem letu so bili (na primer) ponovno objavljeni spomini Cole Dragojčeve. Vsi poznamo vsebino teh spominov, oziroma s kakšnim namenom jih objavljajo: zaslužna članica bolgarske partijskega vodstva iz druge svetovne vojne predstavlja v obliki spominov velikobolgarske težnje partijskega vodstva, kakor se je izražalo skozi drugo svetovno vojno, težnje, ki se nadaljujejo še danes! Ob tej priložnosti so bili v tedniku Nova Makedonija (15.–27. maja 1981) priobčeni obsežni komentarji k spominom Cole Dragojčeve.

Tukaj bomo le za kratek hip zastali ob bolgarskem pisanju v reviji »Zgodovinski pregled« (dvojna št. 3 in 4) ter ob »Vojnozgodovinskem zborniku« (št. 4) iz letošnjega leta. »Zgodovinski pregled« je revija instituta za zgodovino Bolgarske akademije znanosti. V tem časniku se oglašča akademik Hristo Hristov, že znan našim bralcem po številnih prispevkih z nacionalističnimi pogledi, saj obravnava dobronameren del balkanskega prebivalstva kot bolgarskega in podobno. V svojem članku »Za vnatrešni razvoj i nadvorenata politika na nova Bugarija«, kot že doslej v svojih delih, ocenjuje berlinski kongres (ki je prevrednotil Sanstefansko pogodbo) kot nepravilno, kajti po njegovem Makedonija, Rodopi in Trakija s tem niso bili zajeti v sestavi Bolgarije. Hkrati avtor spodbija vse tiste, ki so prej trdili, da je v Makedoniji

že v srednjem veku živelo »makedonsko« prebivalstvo, ki se je razlikovalo od bolgarskega. Njegovi dokazi za velikobolgarske težnje so, da velikosrbska buržoazija ni priznavala Makedoncev, ampak jih je imela za Južne Srbe. Za Hristova je tako raznarodovalno dejanje dokaz za to, da lahko širi drugo raznarodovanje. Hristov prikazuje boj makedonskega naroda za osvoboditev bralcem v Bolgariji kot »boj Bolgarov v Vardarski Makedoniji za priključitev k Bolgariji« in še vrsto drugih izmišljenih »dejstev«.

V zgodovinskem pregledu, o katerem pravkar govorimo, so tudi sestavki Simona Damjanova, K. Pandeva in K. Palešutskega. Damjanov v članku »Velika sila in Bolgarija v obdobju kapitalizma« zatrjuje, da sta velikosrbska in velikogrška propaganda v Makedoniji privedli do vznemirjenja napredne bolgarske inteligence na zaslužnem ozemlju. Damjanov se ne spušča in se ne želi poglabljati v bistvo rasti Makedonske revolucionarne organizacije, ker je zadolžen tudi v današnji bolgarski socialistični družbi širiti velikobolgarsko ideologijo, to pa pomeni pripravljanje množic za agresijo v ugodnem trenutku, kakršne so v tem stoletju že bile tri. Naj spomnimo Damjanova in njegove kolege, da makedonska revolucionarna organizacija ni zajela le inteligence, ampak ves narod! Za Damjanova je pomembno, da jo imenuje »bolgarska inteligenca«. K. Pandev in K. Palešutski pa v članku »Bugarskoto-narodno-osloboditelno dvigjenje posle Berlinskog kongresa (1877–1941) v bistvu ves boj makedonskega naroda za osvoboditev prikazuje kot bolgarski. Pandev in Palešutski menita, da so znani borci Makedonske revolucionarne organizacije (VMRO): Goce Delčev, Dame Gruev, Džorče Petrov in številni drugi »predstavniki bolgarske inteligence« in podobno... Na koncu pa ugotavljata, da je najvišji vrh osvobodilnega boja Bolgarov iz Makedonije in Trakije) v izvorniku »Odrinsko«/ »Ilindensko-

preobraženska vstaja 1903. leta«! Taka ugotovitev skoraj ne potrebuje komentarja. V tem duhu prikazujejo ilindensko vstajo kot bolgarsko.

Znano je, da je obstajala v Trakiji revolucionarna organizacija, ki je bila tudi organizacijsko povezana z makedonsko ter se je imenovala »Makedonsko-odrinska revolucionarna organizacija«. Po odločitvi za ilindensko vstajo v Trakiji (avgusta 1903. leta) so se začeli boji pod vodstvom Gerdjikova. Bolgarsko zgodovino pisje si prisvaja tudi to in jo imenuje »preobraženska vstaja«.

»Vojnozgodovinski zbornik« (št. 4 za leto 1981) je posvečen sedemdesetletnici Todora Živkova in 1300-letnici »bolgarske države«. V mnogih člankih izstopajo velikobolgarske težnje do ozemelj Jugoslavije in drugih sosed Bolgarije. Tako Hristo Gaudev (v članku Formiranje in etnične meje bolgarskega naroda v obdobju preroda) in Kaledarov (v sestavku »Bolgari na etničnih zemljišvih do konca prve svetovne vojne«) skušata za Ma-

prilaščajo ozemlja Jugoslavije ter drugih sosed Bolgarije. Za Šopova je dogovor 1912. leta med Srbijo in Bolgarijo (za vojno proti Turčiji, po katerem je bila Makedonija razdeljena) dokaz, da je Makedonija – Bolgarija.

Nenavadno je, da danes, ko bi moral prevladovati marksistični pristop k zgodovini, kdorkoli neko imperialistično dejanje (s katerim Makedonijo in Makedonce obravnavajo preprosto kot objekt) potrjuje z imperialistično politiko!

Člankov v »Vojnozgodovinskem zborniku« ne moremo obravnavati kot svobodnih gledišč nekaterih zgodovinarjev, kajti ta zbornik izdaja generalštab bolgarskega ministrstva za narodno obrambo. Zatorej prav to dejstvo lahko vsakogar zaskrbljuje in se lahko sprašuje, kam vodi takšno pisanje v zborniku bolgarske armade?

To vprašanje pa se nam postavlja še iz drugega zornega kota: Todor Živkov, ki zavzema najvišje politične in državne položaje, pogosto poudarja željo Bolgarije po miru na

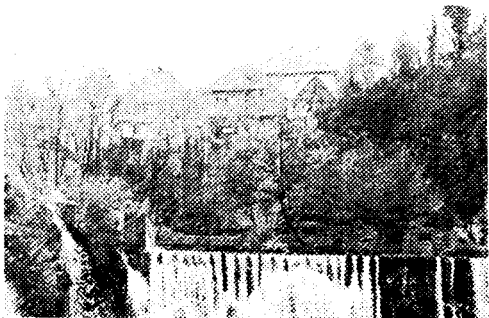
Skopje

kedonce dokazati, da so »bolgarskega rodu in pripadnosti Slovanov v Makedoniji«. To pomeni zanikanje Makedoncev s poskusi, da bi na ta način svojim bralcem v Bolgariji raztrosili popolnoma neresnična »zgodovinska dejstva«, pri čemer zavajajo v zmoto tudi svoje mlade generacije.

Jordan Šopov, Kiril Kosev, Ivanka Jančeva in Hristina Mirčeva pišejo v svojih prispevkih, v že omenjenem slavnostnem zborniku, v istem slogu: zanikajo makedonsko narodno individualnost in si

Balkan. Še nedolgo tega se je zavzemal za Balkan kot brezatomsko območje. Vse to pozdravljamo, saj je v prid vseh narodov na Balkanu in tudi v prid širšim interesom. Vendar pa vzbuja zaskrbljenost to, da želje, ki jih pogosto poudarja, niso v skladu z marsičim, kar se dogaja v Narodni republiki Bolgariji glede na Jugoslavijo. Postavlja se vprašanje, ali sta v skladu politična doktrina za mir (ki je izražena uradno) in pisanje, s katerim oznanjajo veliko bolgarsko ideologijo

Mihailo Apostolski

slavi je v narodnoosvobodilni vojski, obenem pa sprejemajoč predlog plenuma drugega zbora Protifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije, odreja predsedstvo Protifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije dodelitev naslova maršala Jugoslavije tovarišu Josipu Brozu-Titu, vr-

Vrhovni komandant NOV in POJ Josip Broz-Tito, na drugem zasedanju AVNOJ v Jajcu:

»V tem času dobiva narodnoosvobodilni boj vse trdnjšo obliko, s tem pa tudi zaupanje vedno širših ljudskih množic v vseh krajih Jugoslavije...

Potrebno je bilo preliti potoke dragocene človeške krvi, desetstisoči naših najboljših sinov so morali dati svoja življenja v dveh letnem neenakem boju s sovražnikom, da bi si navsezadnje resnica o dejanskem položaju utrla pot v svet. Morda še nikoli noben majhen narod ni toliko žrtvoval, da bi prepričal svetovno javnost, da je kri, ki je bila prelita v Jugoslaviji, njegova kri, in ne kri tistih sramotnih izdajalcev, katerih voditelji uživajo gostoljubnost v zavezniških državah.

Danes imamo protifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije, ki je bil ustanovljen pred le-

tom dni. V tem protifašističnem svetu so zastopani vsi narodi Jugoslavije. V njem so zastopani vsi družbeni sloji. Prvič v zgodovini pošiljajo naši narodi v ta svoj organ takšne predstavnike, ki so izšli iz njegove sredine, ki jih svobodno volijo in ki res uživajo vse zaupanje.

To, kar danes tu sklepamo, je veličasten dogodek tudi glede na tujino, glede na naše zaveznike, ker s tem naši narodi prek svojega predstavnika jasno in odločno izražajo svojo voljo. (Aplavz.)

Boj naših narodov in njihov uspehi, ki so jih dosegli na bojnem polju s svojo narodnoosvobodilno vojsko in partizanskimi odredi Jugoslavije, so nam v vsem naprednem svetu pridobili velike simpatije in ustvarili pogoje, da bodo lahko naši narodi uresničili svoje težnje – svobodno, resnično demokratično, federa-

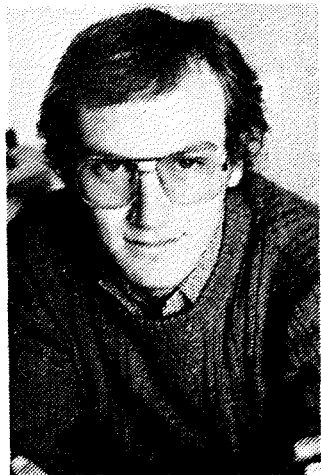
tivno Jugoslavijo. (Dolgotrajno in bujno ploskanje. Delegati vstajajo. Ovacije tovarišu Titu, vzkliki: »Živel naš voditelj tovariš Tito! Živelo bratstvo vseh narodov Jugoslavije, živel naša slavna vojska!«)

Moša Pijade, januarja 1953 v Beogradu:

»Prvo zasedanje AVNOJ pomeni enega najpomembnejših datumov v zgodovini narodnoosvobodilnega boja od 7. julija 1941, ko je počila prva osvobodiljska puška do prvega sestanka predstavnikov ljudstva 26. in 27. novembra 1942 v Bihaću, ker so na tem zasedanju delegatov naših narodov sprejeli odločitve daljnosežnega pomena, ne samo za nadaljnje uspešno vodenje osvobodilnega boja, temveč tudi za organiziranje države na novih temeljih. Ob Vrhovnem štabu NOV in POJ je protifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije kot predstavniško telo vseh naših narodov s svojim izvršnim odborom dobil poleg važnih političnih nalog tudi velik del poslov glede organizacije zaledja in narodnoosvobodilnih odborov kot nosilcev nove ljudske oblasti.

Čeprav je delo izvršnega odbora AVNOJ potekalo v izredno težkih vojnih okoliščinah, je kljub vsem težavam in vojnemu pustošenju vse širše in globlje zajelo skoraj vsa področja družbenega življenja; poleg predpisov o nalogah, ustanovitvi in delu narodnoosvobodilnih odborov, o organiziranju oblasti v zaledju, ki jih je izdal vrhovni štab narodnoosvobodilne in prostovoljne vojske Jugoslavije septembra 1942, je izvršni odbor sprejemal tudi predpise, ki so urejali vrsto gospodarskih vprašanj na osvobojenem ozemlju, v delu prosvetnih ustanov in socialno-zdravstvenih služb, pri vzdrževanju reda itd., s tem pa je iz dneva v dan širil vsebino dela narodnoosvobodilnih odborov.

Na svojem drugem zasedanju, ki je bilo 29. in 30. novembra 1943 v Jajcu, je Protifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije po zaslugi velikih uspehov narodnoosvobodilne vojske v boju proti sovražnikom in domačim izdajalcem ter v skladu z velikim napredkom v organiziranju in krepitvi udarne moči NOV in POJ prerastel do tedanje oblike dela in se

Ivan Rupnik

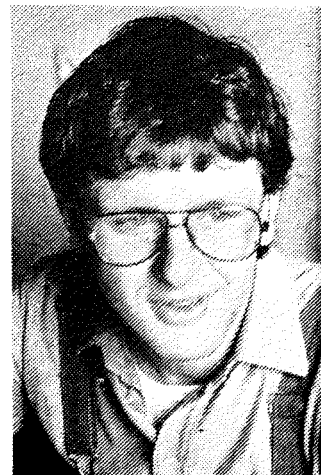
Ob prazniku republike, tem pomembnem mejniku našega novega življenja, smo stopili med študente in študentke različnih ljubljanskih fakultet, da bi jih vprašali, kaj jim ta praznik pomeni, kaj jim predstavljajo pojmi domovina, republika, AVNOJ, bratstvo in enotnost, Tito. Včasih se zdi, da v vsem tem drvenju današnjega dne pozabimo v sebi opredeliti tisto, s čimer pravzaprav vsak dan živimo in gre mogoče neopazno mimo nas, ali pa ostajajo v nas nekateri pojmi kot »dogme«, ki so nam jih vcepili v otroštvu v osnovnošolskih klopeh. Prav zato pomeni marsikomu 29. november le nekaj prostih dni, ki jih bo namenil oddihu ali pa izpolnitvi kakšnega drugega osebnega interesa.

Poleg začudenih pogledov ob naših vprašanjih, napamet in brez globljih misli izrečenih fraz, kot na primer: Domovina, ti si kakor zdravje! in celo grobih odgovorov: »Kaj se pa vi greste?!«, smo uspeli najti tudi take mlade ljudi, ki svoj prostor v družbi povezujejo z zgodovinskimi pojmi.

Ivan Rupnik: Zdi se mi, da je v tem stremljenju za materialnimi dobrinami že kar razvrednoten ta praznik. Spominjam se fotografij iz otroških let in besed o revoluciji, o novi domovini, ki se je spletla tiste dni na čisto človeški osnovi ob združitvi naših narodov. V današnjem času je ta občutek včasih tako medel. Saj 29. november pomeni vendar dan, ki združuje, mi pa gremo vsak na svoj dom, brez kakršnegakoli idealizma, ki je bil tako živ v tistih hudih letih. Premalo se zavedamo tistih dni in tistega okolja, osvobajanja, katerega proces se mora danes še kar nadaljevati.

Tovariš Tito kot simbol in osebnost je eden od veznih členov naše skupnosti. Ime Tito ima v sebi že nekaj, kar ni zgolj meso in kri, ampak ideja, porojena iz revolucije, ideja, ki vsakemu državljanu vceplja v zavest čut odgovornosti do dela. Ne ustvarjaš le zase, ampak za skupnost, ki

Domovina je ena – m in eno življe

Franjo Bizjak

ji pripadaš, čeprav pri tem želiš uresničiti tudi osebne interese. Vse to je domovina: tam kjer si doma, kjer si rasel kot otrok, kjer sedaj ustvarjaš in načrtuješ, kjer se počutiš svobodnega.

Franjo Bizjak: Večina domovino kot prostor, kjer živimo, z vsemi lepotami. Na proslavah pa ja nasprotno domovina vse preveč prikazana samo kot politični sistem, premalo je v njih ljudi in narave, premalo osebne človeške note. Nivo doživljanja praznika je zato pade. Mogoče tudi zato, ker nismo doživeli nacionalne ogroženosti, ne čutimo tako kot naši očetje in dedje. Na Koroškem ali v zamejski Italiji so takšne proslave veliko bolj doživete. Nam pa pomeni na primer AVNOJ le zgodovinsko dejstvo in ne samega rojstva naše države. Tudi bratstvo in enotnost sta včasih oddaljena, saj se zapiramo v republiške meje (ne želimo na primer uvažati pšenice iz drugih republik), čeprav vsi vemo, da brez bratstva in enotnosti znotraj sistema naše države ne gre.

Ko sem se pred šestimi leti s svojimi tovariši pohodniki na pohodu AVNOJ po poteh slovenske delegacije vračal iz Jajca, sem se počutil doma šele, ko smo prekoračili Kolpo, čeprav smo ves čas hodili po domovini. Drugače je, če se iz tujine vračaš domov; takrat te objame domovinski občutek, čim prekoračiš jugoslovansko mejo.

Irena Golja

Darja Skrt

Darja Skrt: Težko bi jasno opredelila, kaj je domovina, saj se še nikoli nisem čisto razumsko vprašala, pač pa občutek pripadnosti domovini nosim v sebi vse od malih nog. Nekaj na tem svetu moraš predati. So ljudje, ki imajo podobne težnje in lastnosti kot ti in so sestavni del domovine.

Nekoč sem se potepala po Italiji in ko sem srečevala ljudi ter vpijala vase njihovo pokrajino, so mi misli prešle nile Murnove besede iz pesmi Ajda: »... ktera druga grud nežna je tako...«

Tito? Brez dvoma se je treba strinjati s Plehanovom, ki je dejal, da osebnosti zaradi svojega uma in značaja spremenijo individualno podobo dogodkov, da pa nikakor ne morejo spremeniti njihove splošne smeri, ki jo določajo druge sile. Naš Tito je v zgodovini vsekakor imel vlogo takšne sile, saj še danes uresničujemo njegove silnice.

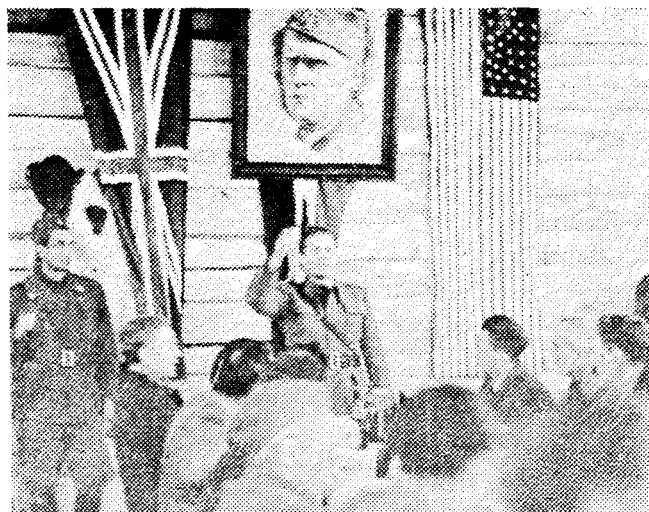
Jadranka Račić: Domovina mi pomeni zaščito, varnost in svobodno ustvarjanje. Bistven faktor, ki pravzaprav poraja mojo predstavo domovine, je bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti. Brez tega se ne bi počutili varne in svobodne. Začelo se je takrat, z AVNOJ, vse, kar je skupno jugoslovanskim narodom. Povezavo te zgodovine z našim trenutkom nam predstavlja tovariš Tito. Pokazal nam je, kako to zgodovino nadaljevati.

Vlado Batista

Drugo zasedanje AVNOJ so začeli s himno »Hej Slovani«, ki jo je zapel pevski zbor Gledališča narodne osvoboditve

Tovariš Tito nazdravlja delegatom drugega zasedanja AVNOJ

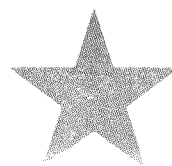
Pogled v dvorano med zasedanjem

hovnemu komandantu narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije.

Protifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije prinaša na svojem drugem zboru 29. novembra odlok o odobritvi dela izvršnega odbora Proti-

TV-15
26. novembra
1981

am vsem dodeljena enje – in ena smrt

Jadranka Račić

Majda Likar

Majda Likar: Domovina – tako preprosta beseda in vendar, kadarkoli jo izgovorim, se v meni zgane čudovit občutek, da sem del te domovine, čeprav majhen, nezrnat. Mislim, da nihče ne more natančno definirati tega pojma, saj vsak nosi v sebi svojo domovino, ki jo potrebuje kakor kruh in vodo.

Čisto nekaj drugega mi pomeni pojem republike. Naša SFRJ s šestimi republikami in dvema avtonomnima pokrajinama, ki je nastala na drugem zasedanju AVNOJ, je politična tvorba. Mislim, da je nujno potrebna, da na različnih področjih povezuje vse naše ljudi v eno skupnost. Zavest ljudi namreč ni še na tako visoki stopnji, da bi čutili pripadnost in enakost brez zunanje politične organizacije.

Irena Golja: Domovina mi je širši dom, ki ponuja občutek varnosti. Poleti sem se znašla sredi sveta, prepuščena cesti in mimoidočim avtomobilom. Takrat se je v meni nekaj zganilo, nek globlji občutek, ki te le redko spreleti. Takrat se zaveš: vsak dan ti domovina nudi ugodnosti, ti pa jih sprejemaš kot preprosto danost. In pri tem nisi sam: drugi tvoji vrstniki so, pa starejši in mlajši, Slovenci, Hrvati ter drugi naši narodi, vsi enako sprejemajo. Bratstvo in enotnost sta že bila preizkušena, in vsak dan znova sta spet v preizkušnji.

Vlado Batista: Vsak dan sproti spoznavam našo do-

movino in vsak dan iščem svoje mesto v družbi. Težko bi šel živet drugam.

K nam prihajajo naši južni narodi, da tu delajo in večkrat pri nas zasidrajo svoje družine. S seboj prinašajo svoj jezik in svojo kulturo. Nekateri naši ljudje izražajo bojazen, da bomo med njimi kot narod izginili. Toda, če smo pravi narod, se bomo ohranili, saj imamo dovolj bogato slovensko kulturo, ki jo potomci priseljencev že sprejemajo za svojo. Le da jo včasih premalo poznamo. Tri četrtine praznikov se nanaša na narodnoosvobodilni boj, zamirajo pa kresna noč, kurentovanje itd. – stari slovenski običaji. Včasih se zdi, kakor da smo začeli živeti šele po vojni.

Nevo Miklavčič: Otrok že a priori ljubi svojo domovino. Ko odrasteš, začneš poglobljeno razumevati, domovina ni več »dogma«. Razmišljaš o bratstvu in enotnosti, včasih kar pretirano opevanih, saj ni lahko doseči prave enotnosti v državi s toliko jeziki in kulturami, je pa vsekakor nujno za naš politični sistem, kjer je ta ideja tako močna, da je ni mogoče zavreči. Tito nam pomeni most med narodi, simbol enotne Jugoslavije, nadaljevanje poti socializma.

Sam praznik 29. november pa je za nas samo zgodovinska obletnica in proslava, ne pa globlje doživetje, čeprav s tem ne zavračamo tistega, kar so nam priborili očetje in

stari očetje. Pač nismo živeli takrat.

Ivana Benedežič: S ponosom povem, da sem iz Jugoslavije. Tu človek živi svobodno, in če je le pripravljen pošteno delati, mu ni treba skrbeti, kaj bo v prihodnosti. Ponos, ki mi ga je vkoreninil tovariš Tito, bom prenašala na prihodnje rodove. Vsi skupaj iz srca recimo: »Mi vsi smo Jugoslovani!«

Branka Krivec: Republika Slovenija je naša ožja domovina. V njej bi morali biti še tesneje povezani, da nas ne bi strli zunanji in notranji konflikti, ampak bi ostali enotni in ne bi dopustili, da bi kdo oblatil našo narodno zavest.

AVNOJ, kot najvišje zakonodajno in izvršno telo med narodnoosvobodilnim bojem, še sedaj vzbuja v nas občutek spoštovanja in zaupanja. Ob njegovem nastanku je postal Tito naš maršal. Sicer pa našim staršem, nam, in tako bo tudi v prihodnje pomenil tovariš Tito očeta, brez katerega si Jugoslavije ne moremo zamišljati takšne, kakršna je danes.

Karmen Jakomin: Domovina je dom vseh narodov in narodnosti socialistične federativne republike Jugoslavije. Republika pa je federalna enota, država, ki temelji na suverenosti narodov ter na oblasti delavskega razreda. Vsi narodi in narodnosti Jugoslavije naj se imajo radi, nikoli naj ne bi prišlo do prepričev in razdora! Bratstvo in enotnost pomenita za našo skupnost tako veliko, da ju je težko opisati z besedami.

★

Teh nekaj utrinkov iz razmišljanj mladih ljudi pušča ob sebi prostor za nova razmišljanja, za ustvarjalna razmišljanja, kajti stvari lahko ocenjujemo, preteklosti lahko sodimo, ideje lahko povzemamo, živimo pa danes, zato jih moramo usklajevati z našo stvarnostjo in s pretanjenim poslušanjem za prihodnost.

Živa Drole

konstituiral kot najvišje zakonodajno in predstavniško telo narodov Jugoslavije. S sprejetjem zgodovinskih odlokov so bili postavljeni temelji nove države Federativne demokratične Jugoslavije. Na teh temeljih je bil po zmagovalnem koncu osvobodilnega boja zgrajen tudi ustavni sistem, potrjen 31. januarja leta 1946.

Dr. Pavle Gregorić, leta 1964:

»Spominjam se slavnih dni naše nedavne preteklosti, ko je štirideset delegatov iz Hrvaške odšlo na drugo zasedanje AVNOJ, da v imenu hrvatskega naroda in njihovih bratov Srbov na Hrvaškem, skupaj s predstavniki drugih jugoslovanskih narodov potrdijo sklepe, ki bodo postali temelj nove Jugoslavije.

Delegati Hrvatske so odšli v Jajce ponosni na dotedanje rezultate boja na Hrvaškem in z globokim prepričanjem, da predstavljajo svoj narod. Bil je čas – jesen 1943 – ko so bili vsi kraji Hrvatske vključeni v vstajo in so ob Bosni predstavljali tisto jugoslovansko deželo, v kateri je bilo takrat največ partizanov z največjim številom brigad, divizij in korpusov. Bil je čas, ko so vsi večji in manjši kraji na Hrvaškem imeli svoje organe nove narodne oblasti, svoje narodnoosvobodilne odbore. Svobodni Hrvatski so se priključili Istra, Reka, Zadar in drugi hrvatski kraji, ki so po prvi svetovni vojni pripadali Italiji.

To so bili rezultati dvoipolletnega osvobodilnega boja na Hrvaškem, ki so ga jugoslovanski narodi s komunistično partijo in s tovarišem Titom na čelu vodili proti vsemočnim fašističnim osvajačnim hordam, katerih škornji so pogazili polovico Evrope in v njej tudi staro Jugoslavijo.

... Zato so odšli delegati v Jajce na zasedanje AVNOJ, da bi tam objavili celemu svetu, zakaj se bojujejo, zakaj prenesejo tolike žrtve in zakaj so še pripravljeni nanje, dokler ne uresničijo svoje davne želje. Morali so odkrito povedati, da se narodi Jugoslavije ne bodo vrnili na staro, da se bodo bojevali za novo demokratično Jugoslavijo, v kateri bodo vsi narodi pa tudi narodne manjšine popolnoma enakopravni, za Jugoslavijo, v kateri bosta vladala resnično bratstvo

in enotnost kot temelj nove države.

Na drugem zasedanju AVNOJ so rojene mnoge zgodovinske odločitve kot na primer odlok o izgradnji nove demokratične Jugoslavije na federativnih načelih, odlok o nepriznavanju pobegle starojugoslovanske vlade, prepoved vrnitve kralja Petra v domovino, razglas vodje osvobodilnega boja, tovariša Tita za maršala Jugoslavije, odlok o formiranju nacionalnega komiteja kot začasne jugoslovanske vlade itd.

Čeprav je osvobodilna vojna zahtevala še velike žrtve do končanega uresničenja teh idealov, se je hrvatski narod skupaj z drugimi narodi Jugoslavije po drugem zasedanju AVNOJ še odločneje podal v boj, v prepričanju, da so mu v novi Jugoslaviji svoboda in razvoj boljšega in srečnejšega življenja zagotovljeni za vse čase.

Makso Šnuderl; leta 1973:

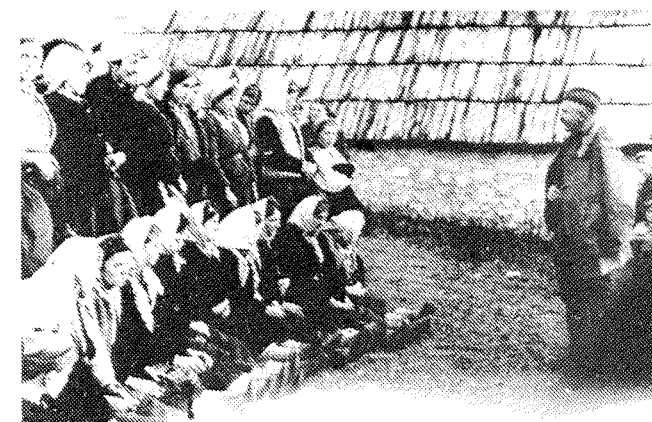
»Moša Pijade je vso dobro viharjih časov po prvem in drugem zasedanju AVNOJ snoval akte o ureditvi nove države in zasnoval veliko zakonov, kakor da bi bil mir že pred vrati. Spominjam se ga iz Baze 20 na Rogu, ko je večja skupina avnojcev od 28. januarja 1944 do aprila 44 bivala pri nas na Rogu, kako je noč in dan pisal in pošiljal svoje zakonske osnutke z obširnimi utemeljitvami Vrhovnemu štabu NOV in POJ. Pošiljal je veliko pisem in zapiskov Titu in Kardeľju. Od vseh teh osnutkov in idej so bili nekateri sprejeti, drugi pa odloženi. Marsikaj je služilo za podlago pravic narodov v prvi ustavi iz leta 1946. Sploh pa vse to gradivo služi danes za spoznavanje duha in smeri, recimo revolucije, kot se je razvijala med nastajanjem nove Jugoslavije.«

Zaščitna četa slovenskih delegatov na zasedanju AVNOJ

Slovenski delegati na poti iz Jajca v Mrkonjić grad, 2. decembra 1943. Od leve: Boris Kidrič, Herta Haas, Zoran Polić, Josip Jeras in Franjo Lubej

Slovenski in hrvatski delegati so med vračanjem govorili ljudstvu o pomenu drugega zasedanja AVNOJ. Na zborovanju v Rujiški v Bosni, 8. decembra 1943

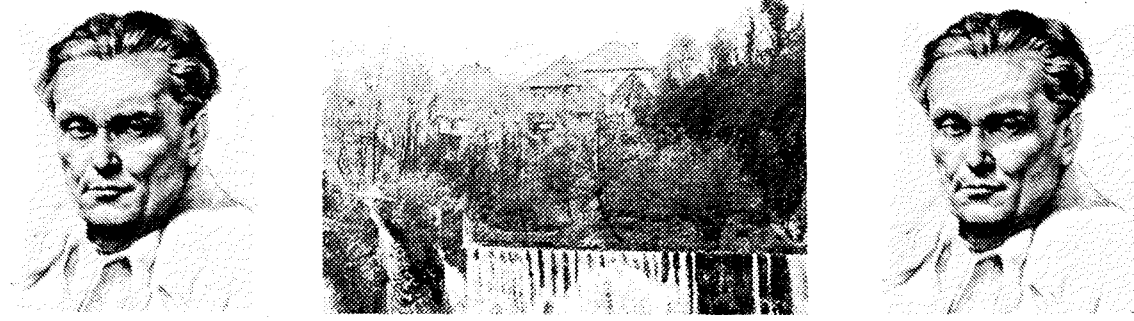
Nevo Miklavčič

Ivana Benedežič

Karmen Jakomin

fašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije v času med prvim in drugim zborom Sveta. Odobrijo in potrdijo se vsi odloki, ki jih je Vrhovni štab NOV in POJ objavil v času svojega dosedanjega dela. Odobrijo in potrdijo se vsi skupni odloki in izjave izvršnega odbora Protifašističnega

Ponosen je na očeta prvoborca

Begunje pri Cerknici je bila prva belogardistična postojanka na Notranjskem. Na Kožljeku, Selščku, Begunjah, Dobcu, Brezju in še v drugih krajih tega dela Notranjske je narodnoosvobodilno gibanje povzročalo čedalje večje preglavice tako tujemu kot domačemu sovražniku, nemalo zaslug pri uporabi pa so imeli aktivisti. Jože Škrli, kmet, rojen v Begunjah pri Cerknici in Franc Poppek, prav tako iz Begunj, sta bila prva organizatorja narodnoosvobodilnega gibanja na Notranjskem. V Škrlevi družini je bilo pet otrok. Sin Jože je kmalu spoznal sovražnikov namen, in odločitev je bila lahka: za očetom v gozdove. Od 1952. leta živi sin Jože v Ljubljani na Ledarski cesti. Tu si je ustvaril dom in družino, iz njega pa izžareva ponos na očeta – prvega aktivista.

Spominjam se »velikega petka« leta 1941. Oče je prišel iz stare jugoslovanske vojske v uniformi narednika. Imel je puško, in se je povezal s Francem Popkom ter že prvega dne postal terenec. Ko je bila ustanovljena Koželjska četa, je borce oskrboval predvsem z orožjem in hrano. Njegovo delovanje v NOB ni ostalo prikrito. Kmalu so ga Italijani aretirali in ga odpeljali

v zapor. Po kapitulaciji Italije se je spet vključil v partizanske vrste, 3. novembra 1943. leta pa so ga aretirali domobranci in ga internirali v Dachau, od tam pa na Češko, odkoder se kljub posredo-

gospodarski komisiji za Begunje pri Cerknici. Dne 3. novembra 1943 so ga Nemci ujeli, ga odpeljali v Ljubljano na Zaloško, od tam pa v Dachau. Od tod je kmalu krenil transport internirancev v

vilnih delovnih akcij, bil pa je tudi komandant mladinske delovne brigade pri izgradnji študentskega naselja.

Ni vse tako, kot bi moralo biti!

»Iz internacije sem se vrnil 60-odstotni invalid, vendar sem kljub temu prijel za delo. Treba je bilo zgraditi dom. Sprva sem bil avtoprevoznik, nato pa osem let šofer pri Delu. S trdim delom sem si zgradil dom v Ljubljani in si ustvaril družino. Pred nekaj dnevi sem prejel odločbo o upokojitvi, in čeprav sem zadovoljen z zneskom, ki ga bom odslej prejemal, me marsikaj žuli. Stabilizacija?

Da, potrebna je, vendar naj velja za vse. Veliko je takšnih, ki ne delajo, živijo na račun družbe, trpimo pa vsi! Poglejte samo v gostinske lokale, zlasti v dopoldanskem času.

Nekateri delavci v delovnih oblekah predsedijo ob pijači precej več časa, kot jim je odmerjenega za malico, lokal pa zapustijo vinjeni. In potem se ni treba čuditi draginji, čeprav je košarica v trgovini enako draga, tako za tiste z visokimi dohodki kot za upokojene z nizki-

mi pokojninami. Sprašujem se, koliko časa bosta še vladali takšna nedisciplina in neodgovornost! Preveč je zapravljanja.

Kolikšno škodo je pretrpela družba zaradi požarov. Kdo je kriv zato? Pomanjkanje rezervnih delov, nafte in slabe vremenske razmere naj bi bile vzrok za nepopravljive poljščine. Bežite, no!

Oče Jože Škrli je bil med prvimi aktivisti na Notranjskem

Izpolnimo obljube!

Nemalokrat slišimo, da smo za takšno stanje krivi tudi mi – nekdanji borci. Zakaj? In kdo to poudarja? Predvsem tisti, katerim naša ureditev ni po-

godu. Značilen primer so gotovo dogodki na Kosovu, in skrajni čas je že, da obračunamo z vsemi tistimi silami, ki povzročajo nemir, nestrpnost in nedisciplino. In samo še vprašanje: Je tako težko izpolniti obljube, ki smo jih dali našemu dragemu tovarišu Titu?»

Še marsikatera pikra je letela, padla je tudi na nas mlajše. Tesno mi je bilo pri srcu, vendar Jože Škrli je imel vsekakor prav. Ali cenimo dovolj pridobitve narodnoosvobodilnega gibanja, je stvar nas vseh, zlasti mladih, in če bomo spoštovali te dragocene pridobitve, se bomo vsaj malo oddolžili tistim, ki so v hudih časih kovali to, kar imamo danes.

Kljub Jožetovim petin-petdesetim letom je še aktiven. Je vodja ekipe narodne zaščite in član KO ZZB NOV pri krajevnih skupnosti bratov Babnik. Ponosen je na vse, kar je zgradil s svojimi rokami, vendar še bolj ponosen je na svojega očeta, kateremu, kot sam zatrjuje, grede vse zasluge za njegovo življenje. Ponosni smo tudi mi, ponosni so tudi njegovi vrstniki – nekdanji borci, s katerimi se pogosto srečuje.

Jože Čurin

Jože Škrli, mlajši

Foto: J. Č.

vanju Rdečega križa ni več vrnil. Tudi družini ni bilo prizanešeno, saj so okusili hudo življenje v internaciji na Rabu in v Trevisu.

Ponovna aretacija

Sin Jože je deloval v Kosovelovi brigadi pri

Francijo, vendar tja ni prispel, ker so transport napadle zavezniške sile. Jožeta so ranjenega vrnili v Dachau, kjer je tudi dočkal svobodo. Dne 15. junija 1945. leta se je vrnil v Ljubljano. Kljub ranam se je Jože kmalu priključil obnovi porušene domovine, udeležil se je šte-

8

Tone Kebe

Notranjski

padli

in umrli

prvoborci

Ema Makuc-Šuligoj iz Srednje Trebuše je spoznala Tesarja, ko je prišel na kurirsko karavlo P-7. Bilo je nekako po padcu fašizma. Na terenu so imeli množičen sestanek in Tesar je razlagal o svobodi in o novi oblasti. Komandir karavle (menda zelo ambiciozen – op. p.) je Tesarja vprašal, kaj bodo delali po osvoboditvi? Tesar je odgovoril malo za šalo, malo za res: »Vsak bo po osvoboditvi delal tisto, kar zna!« Med zborovalci je njegov odgovor sprožil spontan smeh, kajti komandir je pred vstopom v NOV kahal ogle, medtem ko so vsi njegovi kurirji imeli pred vstopom v NOV boljše poklice. Tako je komandir doživel javno ponižanje, ne da bi

se Tesar tega zavedal. Šele pozneje je zvedel, zakaj so se ljudje tako smejali.

Tesar je vodil sestanke še pri Mokcu, Kačiču in drugje. Nikoli ni govoril o svobodi brez dela in brez davkov. Bil je vedno zelo realen in iluzije je zmeraj zavračal.

V Tesarjevem aktivističnem in partijskem delovanju bi lahko zabeležili nešteto pohval. V prvi vrsti pa je bil partijski organizator in prenekatere zavedne ljudi je povedel v vrste partije. Sprejeme v partijo in SKOJ je vselej opravil nadvse veličastno in vsakemu posebej je razlagal, kaj pomeni postati komunist. Faniko Škrbec in Tončko Drobnik je Tesar sprejel v partijo menda že na pohodu Loškega odreda na Primorsko. Obe sta pozneje postali skojevski funkcionarki, Fanika v pokrajinskem komiteju, Tončka v Devetem korpusu. Alojz Mavrič-Oton je deloval v beneškem okrožju, Franc Špacapan pri VOS, Milka Remškar-Planinka na terenu in v vojski, Jože Kenda iz Idrije je postal namestnik komandanta Idrijskega odreda, Viktor Mikuz je bil terenski aktivist na zelo težavnem območju Črnega vrha. V Tolminskem in Kanalskem Lomu je sprejel Valerijo Testen, ki je postala z bratom in starši partizanka in oficir JLA, pa še Marico Skrt-Pavšič, Ido Štrukelj-Kralj. V Koritah pri Ledinah je sprejel terensko aktivistko Anico Dolinarjevo, na Vratih pri Čepovanu se je sestajal s partijsko trojko z Ivanom Horjakom-Zlatorogom, Jožetom Bratožem iz Dola in Ivanom Sošnjem iz Čepovana. Vodil je sestanke z mladino v Dolenji Trebuši (Rozalija Kofol), v Srednji Trebuši (Ema Makuc), sestanke z ženskami in z odbori OF.

Povsod po Notranjski in po Primorski so vidni sledovi Tesarjevega aktivističnega dela.

Zopet v partizanskih vrstah

Po padcu fašizma je bilo na Primorskem povečano politično delo. Kapitulacija Italije

je visela v zraku, a nobeden ni mogel predvideti, koliko časa bo nova italijanska vlada še zaveznik Nemcev. Vsekakor pa je vodstvo slovenske partizanske vojske modro ukrepalo, saj je skoraj vse operativne enote premestilo na predele Notranjske in Dolenjske, kjer naj bi opravili s posadkami bele garde po odhodu njihovih gospodarjev. Ljudem na terenu je bilo potrebno pojasnjevati, da kapitulacija Italije še ne pomeni zloma nemške vojske. To je bilo še zlasti razvidno na Primorskem, ko se je nemška vojska proti volji obstoječih italijanskih oblasti pomikala čez njihovo ozemlje in zasedala strateške točke, še preden je bila objavljena uradna kapitulacija.

Tesar je tedaj deloval na Idrijskem in na Cerkljanskem in ob kapitulaciji Italije so manjše skupine partizanov zaslegle precej orožja. Primorski fantje in možje so se trumoma vračali iz italijanske vojske in nekateri izmed njih so takoj vstopili v vrste NOV. Partizanske enote so močno narasle in na novo oblikovani Idrijski odred je postal močna vojaška enota. Ni naključje, da je bil prav Tesar imenovan za političnega komisarja odreda.

Jože Kenda, borec od februarja 1943, je bil po kapitulaciji Italije namestnik komandanta Idrijskega odreda. Takrat se je spoznal s Tesarjem in pomagal je pri utrjevanju novih partizanskih enot. Imeli so polne roke dela pri zbiranju orožja in oboroževanju novincev. Vrh vsega pa je bilo potrebno učinkovito politično delo. Iz Bele nad Čekovnikom je Tesar poslal Kendo na pregovore s četniki, ki so neposredno po kapitulaciji Italije taborili nekje pri Ledinah nad Spodnjo Idrijo. Tedaj je bila navzoča tudi Minka Treven-Milica, okrožna aktivistka. Jože je odšel na pogovore s plavogardisti malce zaskrbljen, kajti bili so v večji skupini in lahko bi ga ubili. Dolgo časa se je prekal z njimi, toda med partizane niso hoteli. Uhajali so le posamezniki. V

njihovem štabu je bilo precej zagrizencev in Kendi so dejali, da bodo Nemci že v nekaj dneh zasedli vse strateške položaje. O vsem je poročal Tesarju, ki pa zaradi takih izjav ni bil zaskrbljen. Opravil je svojo politično dolžnost, da jim ponudi roko in jih še pravočasno odveže krivde zoper slovenski narod.

Nemci so v svoji propagandi na Primorskem sebe prikazovali kot zaščitnike Slovanov in hoteli so pridobiti zavedne primorske ljudi. Govorili so, da bodo popravili krivice, ki jim jih je prizadel italijanski fašizem. Ko pa so se opomogli, so kmalu pokazali svojo »človečnost« z nasiljem, hujšim od italijanskega. Zopet so zagorele vasi...

Po večjem opustošenju vasi na Vojskem se je znašlo precej pogorelecev v stiski. Tesar, kot komisar Idrijskega odreda, je sprožil precejšnjo akcijo za pomoč požganim gospodarstvom, skupaj z rajonskim odborom. Pesnik in pisatelj Črtomir Sinkovec, tamkajšnji rojak, je v svoji knjigi »Oblaki nad sončno deželo« opisal Tesarja kot zelo čutečega človeka. S terenskimi aktivisti je začel veliko zbiralno akcijo za pogorelece. Napravili so seznam najbolj prizadetih in jim nudili streho in začasno materialno in denarno pomoč. Iz svojih sredstev za potrebe odreda je Tesar razdelil 10.000 lir in izročil dragoceno nalivno pero. Pokazal je dobro voljo, da bi vzpodbudil še druge. Njegov odred je bil primer pravega spajanja vojaških in političnih akcij.

Z dotokom številnih borcev v vrste NOV so se povsod po Primorskem oblikovale partizanske brigade kot operativne enote. Tudi na idrijskem in cerkljanskem območju so zrasle nove vojaške enote, ki jih je bilo potrebno povezati v širše celote. Tako je bila z nalogom glavnega štaba Slovenije v Cerknem izoblikovana Vojkova brigada. Z narobdo 26. septembra 1943 je bil za namestnika političnega komisarja brigade imenovan France Caserman-Tesar, čeprav tega položaja ni zasedel zaradi bolezni. Ostal je še nada-

S poti na drugo zasedanje AVNOJ

Krenemo proti Visu in naletimo na prve zamete snega. Prebijamo se skozi. Mračni se. Vozimo se še nekoliko časa, potem se avtobusi zaustavijo. Dalje bomo potovali peš.

Ni Slovencev in tudi vodniki še niso prispeli, da bi nam pokazali pot in pripeljali konje. Hladno je. Skupine se v mraku pogovarjajo. Vsi so lačni in z veseljem sprejmejo klico: »Večerja!«

»So danes pečeni piščanci?« vpraša nekdo v šali.

Stojimo eden za drugim. Košček kruha, dve mesni konzervi in nekaj parmezane dobijo dvojice tovarišev. Iz mraka se luščita po dve in dve podobi, stegujeta roke, sprejemata hrano in spet izginjata v mrak. Slišati je zvečenje, nekdo lomí sir in omejen žganje... Na cesti stojita še dve veliki posodi s konzervirano tuno in marmelado. Kdo bo nosil naprej? Težko je. Tovariš Pajo odloči, da bo jedel tuno in marmelado tisti, ki bo nosil. Vojaki se smejejo in dvignejo posode. Tovornjaki se vračajo, komaj tam na robu gozda se na livadi beli krpa snega. Zasveti prvi ogenj. Vsi krenejo k njemu. Za njim vznikne drugi in tretji. Nekdo vpraša: »Pa kaj čakamo sedaj?«

»Niso še prišli vodniki in konji.«

»Tudi Slovencev še ni.«
Ognji postajajo vse večji in skupine okoli njih se večajo. Vojaki so že odprli posode s tuno. Vodo iščejo. Nekdo najde v mraku vodnjak. Vsi želijo piti. Naenkrat se Frane Frol znajde v vodi. Smeh...

»Bomo kmalu krenili?«
»So že prišli konji?«
»Koliko je ura? Ze tri ure čakamo!«
»Vrzi še kakšno vejo na ogenj, hladno je!«

Plamen se dviga. Dviga se visoko in osvetljuje obraze. Nekateri so plegli na zemljo, drugi zamišljeno zrejo v ogenj, si grejejo roke in poslušajo vojne spomine tovarišev. Iz mraka se izvije pesem. Vsi poprimemo: Po gozdovih in gorah... Tudi od drugega ognja odmeva pesem.

Na robu gozda gori tretji ogenj in od tam se sliši bari-ton. Mlajši mečejo suho vejevje na ogenj, ki veselo prasketa, in plamen se dviga vse više.

»Konji so tukaj!«
»Hura, odhod!«
»Ni še vodnikov!«
»Avtobusi so tu, prišli so Slovenci!«

Novi ozebli potniki prihajajo k ognju. Čez kratek čas se zaslišijo še slovenske pesmi.

»Vodniki!«
Vsi vstanejo, pogasijo ogenj, pozivajo drug drugega. Živ pogovor prekine klic: »Odhod!«

»Prva četa krene naprej, delegati za njo!«

Ljudje se razporejajo. Drug za drugim stopajo. Najprej vojaki, za njimi delegati in kolona se končuje z zaščitno četo. Prvi že stopajo ob robu gozda, kolona se zaziblje in krenejo...

Prevedla: Živa Drole

Naši znaki

Ljubljana julija 1945

Najpomembnejši kongres leta 1945 v Ljubljani je bil 1. kongres Osvobodilne fronte Slovenije 15. in 16. julija. »Kongres OF znova kliče slovenski narod k aktivizaciji vseh njegovih sil. Za nami je čas osvobodilne borbe, za nami so dnevi zmagoslavja. Zdaj naj nastopijo dnevi dela v svobodi. Kongres OF bo razgrnil pred nami program dela, ki bo obsegal vsa področja našega javnega življenja, delovni program vsega slovenskega naroda,« je bilo zapisano v Slovenskem poročevalcu.

V Ljubljani so se v nedeljo in v ponedeljek zbrali odposlanci iz vse Slovenije. Prišli so tudi Slovenci iz Trsta in Primorske, z avstrijske Koroške in iz Porabja. Na ta veličastni zbor v Sloveniji nas spominja posebna značka. V Slovenskem poročevalcu je bilo zapisano, da so na kongresu tisoči delegatov in delegatk iz vse Slovenije. Po tej razlagi bi se dalo sklepati, da je bilo za vso to delegatsko množico izdelanih tudi primerno število značk, toda po drugi strani bi bilo najbolj verjetno, če bi ugibali o 1000 do 1500 izdelanih primer-

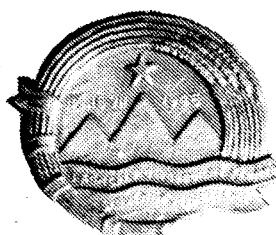
kih. Seveda pa gre samo za ugibanje. Značka je bila namenjena za pripenjanje na levi strani prsi, pri moških na levem zavihu suknjiča. Leta 1959 je izšla knjiga Pohod 2. grupe odredov na Štajersko. V njej je fotografija partizana Rada Trošta-Marka kot oficirja JA. Zanimivo je, da nosi značko 1. kongresa OF pripeto na uniformi, in to na desni strani prsi, kjer je prostor za red. Torej je imela značka svojo veljavo tudi v očeh njenih nosilcev. Seveda pa je treba vedeti, da so bili ti nosilci in s tem udeleženci prvega kongresa OF najbolj predani stari borci in preizkušeni aktivisti nove ljudske oblasti. Pot na kongres je bila tudi priznanje za njihove zasluge in tako je razumljivo, da ima tudi značka, ki jo predstavljamo danes,

veljavo odlikovanja svoje vrste, kot je bilo tudi pri značkah kongresov SPZZ in LMS.

Kongres je bil pomembna potrditev nove oblasti in načrtov za prihodnost. Ni bilo naključje, da se je pisatelj Tone Seliškar oglasil v Slovenskem poročevalcu prav v kongresnih dneh. Njegove besede so bile napoved razširitve temeljnih načel OF v duhu novih časov. Zavrnil je sovražnike bratstva in enotnosti. »Med ljudstvom se plazijo potuhnjenci in šepetajo,« je zapisal Tone Seliškar. »Mar smo Slovenci ali nismo? Spet nam Beograd vlada!« Tudi rovarijo in obsojajo mobilizirane vojake iz drugih delov Jugoslavije. »V neki vasi na Dolenjskem mi je nekdo pomo-

lil novi jugoslovanski dinar pod nos in mi dejal vprico zbranih vaščanov: »Včasih nam je dinar kri pil, davke odmerjal in nas poganjal na boben. Zdaj smo se pa štiri leta topli – pa spet za dinar. Zakaj nimamo svojega denarja!« Pisatelj Seliškar je s takimi pogledi ostro obračunal, enako kongres OF. Zdaj ni bilo več nobenega dvoma o poti v bodočnost. Tako je tudi tovariš Kardelj dejal na kongresu: »Ne more biti dvoma (ko je našel vse sovražnike), da je poglobljena naloga vseh demokratičnih sil, poglobljena naloga OF, da se kakor en mož postavi v obrambo demokratičnih pridobitev!« Tako so bile sprejete razširitve temeljnih točk. Med drugimi je bilo zapisano, da OF »zastopa našo naslonitev na Sovjetsko zvezo, vseslovansko enotnost z ruskim narodom na čelu«. Nekaj besed prej je bil ruski narod imenovan kot »veliki ruski narod«. Po letu 1948 so seveda postale takšne formulacije nične. Dodajmo še, da je bila v kongresnih dneh vsa Ljubljana slovesno okrašena in primerna kongresnim trenutkom.

Janez J. Švajncer

Znač prvega kongresa OF v Ljubljani 1945

lje politični komisar Idrijskega odreda, ki je prenehal delovati 22. oktobra 1943. Ohranjen je dokument (IZDG Zbornik VI, 7. knjiga, str. 365), na katerem je Tesar nazadnje podpisan kot politični komisar Idrijskega odreda.

Kot izjavlja Franc Brešan-Orel, je bil Tesar bolan že v juliju 1943. Kot komandir kurirske postaje P-23 na Mrzlem vrhu nad Tolminom je poskrbel, da je bolnika pregledal še celo italijanski zdravnik dr. Gentilia iz Tolmina. To je uredil s pomočjo generalove žene Ilke Devetak. Zdravnik je Tesarja obiskal v Zato-lminu, kamor ga je prinesla partizanska patrulja. Tesar je ostal na zdravljenju v strogi konspiraciji pri kmetu Kraglju v Zato-lminu. Zdravnik je napisal recept za zdravila, ki so jih dobili iz Gorice. Pred odhodom se je Tesar še nekaj dni zadrževal na kurirski postaji P-23, kjer mu je bolničar Tone dajal injekcije. Po pripovedi Orela je Tesar odšel prve dni septembra iz Tolminske in se tja ni več vrnil.

Franc Brešan-Orel ve, da je Tesarja zdravil tudi cerkljanski zdravnik v času, ko je bil komisar Idrijskega odreda.

Po razformiranju Idrijskega odreda je bil Franc Caserman-Tesar dodeljen v delavski bataljon, ki se je oblikoval v okviru alpske cone v Cerknem. Tedaj sta Dušan Kveder-Tomaž in Lado Ambrožič-Novljan poklicala v svoj štab Franca Baudka-Frenka, člana KPS od leta 1941, in mu zaupala poveljstvo delavskega bataljona. V njegovem sestavu je bilo precej starejših in obolelih borcev, pa tudi ljudi, ki jih je kaznovalo narodno sodišče. Seve, so bili v bataljonu tudi mlajši in zdravi partizani, ki so imeli smisel za rušenje komunikacij in za gradnje.

Delavski bataljon se je konec oktobra 1943 pred Nemci umaknil iz Cerknega v Dolenjo Trebušo, kjer naj bi si uredil svoje delovno področje. Nastanil se je v nekaterih nerazru-

šenih zgradbah bivše italijanske kasarne in po vaških domovih. Začel je z rušenjem v skalo vsekane cesto na Kobilici v smeri Čepovana in razrušil navpično steno ceste v smeri Slapu, nedaleč od Trebuše. Na ta način bi onemogočil nemški oklopni enotam nenadne vdore z goriške in s toliminske strani. Obenem je bataljon že drugič obnavljal podrti železni most v Dolenji Trebuši. Tega so partizanske enote uporabljale pri povezavi svobodnega ozemlja vzdolž reke Idrijce in proti Mrzli Rupi ter Čepovanu in Lokvam.

Franc Baudka-Frenk je bil postavljen za komandanta bataljona, kjer je bil tudi sam prebolenik. Pred tem je bil namestnik komandanta Goriške brigade. Po premiku v Dolenjo Trebušo je za njim prišel še France Caserman, ki je bil do razpusta Idrijskega odreda njegov komisar. Tudi on je bil bolan. Oba s Tesarjem sta imela težko nalogo, kajti v bataljonu je bilo precej nezanesljivih ljudi. Tesar je moral okrepiti politično delo v svoji enoti, ki je štela kakšnih 80 borcev, in še v nekaterih drugih enotah, nastanjenih v vasi. Za politično delo vseh je bil odgovoren Tesar.

Tesar je bil zelo bolan (pove Baudka). Pri delu pa se to ni opazilo. V slabih treh tednih je Tesar opravil ogromno političnega dela v vseh partizanskih enotah. Bil pa je še dobro povezan s terenskimi organizacijami. Vrh vsega pa je bil dober svetovalec v gradbeniški, še zlasti v tesarski stroki.

Rozalija Kofol iz Dolenje Trebuše se spominja, da je Tesarja spoznala takoj po prihodu v njeno vas. Bil je nadvse sposoben organizator in je veliko pripomogel, da so skupaj z borci prirejali mitinge.

Ferdinand Bončina, žagar iz Dolenje Trebuše, je Tesarja dobro poznal, saj je bil pri njih štab delavskega bataljona. V Trebuši je bil takrat še en bataljon, katerega komandant je bil Milan Kogoj iz Čepovana, in še razkuževalna postaja. Delavski bataljon je razrušil

ceste proti Slapu in na Kobilici, tako da je bil prehod s tanki in kamioni nemogoč. Zrušeno cesto na Kobilici so pozneje partizani usposobili tako, da so čezno speljali žičnico za preтовarjanje. Bončina je za potrebe delavskega bataljona prevažal municijo in drugo blago.

Delavski bataljon je pospešeno obnavljal razrušene zgradbe italijanske vojašnice, kamor so se vselile partizanske enote. Tudi Tesar se je že preselil v zgrajene prostore. Bončina se ga spominja kot zgovornega človeka. Vedno je imel pri sebi nemško brzostrelko.

Usodna nedelja

Bilo je v nedeljo, 14. novembra 1943. Deževen dan. Borci delavskega bataljona so urejali bivalne prostore, čistili orožje in pripravljali material za delo naslednjega dne. Od Cerkljanskega je bilo slišati posamezne strele in eksplozije. Rozalija Kofol-Gruden se tega dne spominja:

»Tesar je ta dan ležal hudo bolan in je imel blizu 40 stopinj C vročine. Ze pred dnevi smo opazili, da stežka opravlja številne naloge. Komandant Baudka me je pripeljal k Tesarjevi postelji v barako. Takrat sem bila predsednica mladine na terenu in marsikaj sva si imela povedati.

Nekoliko zatem je prišel v našo hišo neki partizan in mi je rekel, da naj grem proti Reki in ugotovim, kaj se tam dogaja. Dobili so namreč sporočilo, da Nemci prodirajo z idrijske strani. Izenadenje motoriziranih nemških enot s toliminske strani je bilo nemogoče zaradi cestnega useka proti Slapu.

Hitro sem se odpravila na pof, da bi ugotovila, kaj se dogaja. V Stopniku pri Pervanjevih sem se ustavila in vprašala Pavlo, če kaj ve. Rekla je, da nič. Dala mi je kolo in previdno sem se peljala dalje. Na Reki pri ovinku pa sem nenadoma zapazila na cesti nemške

kamione in oklopnike. Takoj mi je bilo jasno... Z največjo naglico sem se pognala na kolo in ga pustila pri Pervanjevih. Nato sem tekla po cesti do brvi in čez njo na drugo stran Idrijce, da me ne bi na cesti dohitela nemška kolona. Vsa zasopla sem prihitela do barak in povedala komandantu, kaj sem videla. Rekel mi je, da naj obvestim še Tesarja. Ležal je pri oknu zgradbe, ki ni bila razrušena in me pozorno poslušal. Ob odhodu se mi je zahvalil za informacijo in tedaj sem ga zadnjič videla. Odšla sem domov in mami na široko razlagala, kaj sem videla. Kmalu zatem se je začelo streljanje in padale so mine...

Borci v Dolenji Trebuši se ob vesti, da prihajajo Nemci, niso preveč vznemirjali, kar je bil most porušen in tisti dan je imela reka visoko vodno gladino. Povrh vsega pa je bila pri mostu še močna straža.

Spominsko obeležje pod strmino pri Erjavčevi hiši v Dolenji Trebuši, kjer je omahnil Franc Caserman-Tesar

LJUBLJANA

Referendum je uspel

Naša solidarnost spet ni zatajila. Ljubljanci smo se v nedejo, 22. novembra, odločili, da bomo še prihodnjih pet let iz svojih osebnih dohodkov namensko izločali sredstva za gradnjo prepotrebnih objektov družbenega standarda. Odločili smo se, da mora biti družbeni standard pred osebnim, in prav je tako. Čeprav izid glasovanja ni tako dober kot pri drugem samoprispevku, pa moramo biti zadovoljni, saj so tudi današnji časi precej drugačni, kot pa so bili takrat.

Od skupno dvesto petindvajset tisoč volilcev se je referenduma udeležilo več kot šestinsedemdeset odstotkov. Od tega je za tretji samoprispevek glasovalo 59,06 odstotka volilnih upravičencev, proti pa je bilo 25,29 odstotka.

V krajevni skupnosti bratov Babnik v občini Ljubljana - Šiška je na treh voliških glasovalo 2521 volilnih upravičencev. (Foto: Jože Čurin)

Po posameznih občinah so izidi glasovanja taki: v bežigradski občini 60,2 odstotka, 25,4 odstotka proti. V Centru 57,51 odstotka za in 23,52 odstotka proti. Na območju občine Vič-Rudnik je bilo za tretji samoprispevek skoraj 58 odstotkov volilcev, 28,4 odstotka pa proti. V Šiški je za glasovalo 58,76 odstotka volilcev, proti je bilo 26,36 odstotka in v občini Moste-Polje je za glasovalo 60,93 odstotka ter proti 25,29 odstotka volilcev.

O uvedbi novih samoprispevkov pa so glasovali tudi občani Laškega in Šmarj pri Jelšah. V občini Laško je za tretji samoprispevek glasovalo 69,29 odstotka volilcev. Za četrti samoprispevek v Šmarjah pa je glasovalo 76,5 odstotka volilnih upravičencev.

BK

DRAVOGRAD

Izlet v Logarsko dolino

Dne 17. oktobra 1981 smo se z avtobusom peljali iz Dravograda prek Titovega Velenja, Mozirja, Nazarij, po Zadrški dolini v Gornji grad. Pot nas je vodila skozi tri vasi, ki so bile med vojno požgane. V Gornjem gradu smo se ustavili pred spomenikom žrtvam okupatorja. Zastopnik ZB Gornji grad (bivši Šlandrovec) nam je orisal potek partizanskih akcij med 2. svetovno vojno v teh krajih. Nato smo si ogledali spomenik divjaško pomorjenim žrtvam fašistov ob gozdni cesti na Homcu. Kakšen kilometer naprej od tega spomenika pa označuje tabla kraj, kjer je okupator obešal nedolžne žrtve, zato na tej tabli tudi piše »gauche«.

Pot smo nadaljevali do Solčave. Od tod smo se odpeljali do Planinskega doma v Logarsko dolino, kjer je bil počitek. Ob vrnitvi smo se v Lučah okrepčali, nato pa krenili proti domu. V Šmartnem pri Slovenj Gradcu smo se ustavili pri spomeniku žrtvam okupatorja, ki so morale (moški in ženske) nage plesati kolo, dokler ni padla zadnja žrtev od strelav kulturnih nadljudi tretjega rajha. Kot zadnji spomenik je bila tabla na Plesnikovi hiši na Legnu, kjer se je rodil partizan Karel Rotovnik-Gojko. Tukaj je bil konec izleta.

Na vseh spomenikih smo prižgali svečke. Vreme nam je bilo zelo naklonjeno, zato je bil izlet tem bolj prijeten. Takšnih si še želimo. Mislim, da bi bili takšni izleti zelo koristni tudi našim mlajšim generacijam, ker se je bati, da bodo spomini groze le prehitro pozabljeni.

Udeleženci izleta se zahvaljujemo organizatorjem za dobro organiziran in prijeten izlet, ki se ga bomo radi spominjali.

JOŽE LESJAK

MEDVODE

Slavje v Ločnici

Dne 13. novembra je bilo pri Legastju v dolini Ločnice nad Medvodami zelo veselo. Zbrali so se borci, terenci, ki so bili udeleženi v nemški hajki 11. novembra 1944. Hajka je trajala celo noč in cel dan. Zajela je območje v krogu od Seničice do Gostet. V spomin na to hajko zveza borcev SORA-MEDVODE vsako leto priredi tako tovariško srečanje v enem od krajev na tem območju.

Letos se jih je zbralo več kot sto. Vsi kotički v gostišču so bili polni. Vseposod so odmevali veseli vzkliki, glas harmonike, vmes pa je včasih kanila grenka kaplja: zopet kdo manjka, ni ga več med živimi. Navzoče so pozdravili pionirji osnovne šole heroja Avgusta Barleta Sora, s katerimi ZB tesno sodeluje. Mnogi posamezniki so govorili in obujali spomine.

Pozdravno pismo so poslali Rusinji Nini Binko-Kočubej, ki jo je tudi zajela hajka.

MARTINA HARTMAN

NOVA GORICA

Zanimiva razstava

Medobčinsko društvo civilnih invalidov vojne za Slovensko primorje s sedežem v Novi Gorici, ki povezuje prek 400 članov in deluje v desetih občinah, je ob mednarodnem letu invalidov v domu KS v Novi Gorici pripravilo pestro ter zanimivo razstavo. Razstavljeno je bilo več sto izdelkov slepih ter izdelkov invalidov z drugimi telesnimi okvarami. S svojimi izdelki so se posebno izkazale tovarišice z različnimi gobelini, jopicami, prti, šali in še drugimi izdelki. Posebno pozornost sta na razstavi požela Milan Poljšak iz Vrtoč pri Ajdovščini, ki je popolnoma slep, vendar kmetuje, opravlja domača dela, v hlevu pri živini ter izdeluje razne gospodarske in gospodinjske pripomočke. Marjan Žgave iz Sempetra, ki je tudi predsednik društva, je iz leskovih paličic izdelal stolp, visok približno meter ter širok pol metra.

Na razstavi je bilo med drugim opaziti še razna priznanja invalidom za športne in druge dosežke, zbirke značk, ortopedske pripomočke, družabne igre slepih in drugo.

Razstavo si je ogledalo več tisoč ljudi, med njimi kar precej mladine, šolarjev, ki so zelo ugodno ter pohvalno ocenili delo in prizadevanja ter neposredno vključevanje v življenje slepih ter invalidov z drugimi okvarami.

LEOPOLD KOTAR

LENART

88 drves za Tita

Starejši občani in delovni ljudje ter mladina krajevnih skupnosti Lenart v Slovenskih goricah, so ob Partizanski cesti posadili 88 srebrnih javorov za Tita. V tej akciji, ki so jo izvedli pred dnevi, je sodelovalo veliko tamkajšnjih delovnih ljudi in občanov ter mladina. Organizirali sta jo osnovni organizaciji ZSM in ZK iz Lenarta. Po opravljeni nalogi so se dogovorili, da bodo za posajena drevesca skrbeli mladi prebivalci ob Partizanski cesti.

DRAGO MIKLAVEC

RUŠE

Vsako leto izlet v partizanske kraje

Krajevni odbor ZB NOV Ruše s svojimi člani vsaj enkrat letno obišče kraje, znane iz NOB. Tako smo se letos odločili, da jih 17. oktobra popeljemo na Koroško.

Iz Ruš smo z avtobusom najprej krenili v Slovenjgradec in si ogledali muzej NOB. Med potjo iz Slovenj Gradca do Titovega Velenja smo se ustavili v predelu kjer se je divizija prebijala s Paškega Kozjaka na koroško stran. O tem nam je govoril udeleženec pohoda in naš član Stane Poglajen-Uroš.

V Titovem Velenju je bil naš glavni cilj ogled Titovega spomenika. Prav tako smo si tudi ogledali to najmlajše slovensko mesto. Od tod smo se odpeljali na Graško goro, kjer je postavljen spomenik v spomin diviziji. Pot nas je nato vodila prek Slemenca v Črno in na Poljane pri Prevaljah. Pri spomeniku smo položili venec. Obiskali smo še turistično vas Sentanel, kjer je bilo za nas pripravljeno dobro in izdatno kosilo.

ZB NOV RUŠE

Vabilo

Vabimo borce Gubčeve, Cankarjeve, 12. in 15. SNOUB, 1. artilerijske brigade, jurišnega bataljona in borce štabnih enot na tovariško srečanje, ki bo v Ljubljani.

v soboto, 12. decembra, ob 15. uri v domu JLA
Odbor
skupnosti borcev 15. udarne divizije

Zahvala

Združenje borcev NOV iz Podnanosa se iskreno zahvaljuje vsem delovnim organizacijam, ustanovam, društvom, osnovnim šolam in posameznikom za nakazane denarne prispevke za postavitev spomenika legendarnemu heroju Janko Premrlu-Vojku, katerega odkritje je predvideno ob 40-letnici njegove smrti in 40-letnici priključitve Primorske k Jugoslaviji v letu 1983.

Obenem se zahvaljujemo vsem članom ZB NOV in krajanom Podnanosa, ki so prispevali svoj delež, da se bo hkrati postavilo spomenik 26 padlim borcem in ZFT tega kraja.

Prepričani smo, da je med nami še marsikdo, ki bi želel prispevati svoj delež, zato ob tej priložnosti posredujemo številni rač. 52010-679-70786 Združenje borcev NOV Podnanos - za spomenik.

Vsem, ki se boste še vključili v to akcijo, najlepša hvala!

ZB NOV in DPO Podnanos

Poizvedba

Prosimo vse, ki bi karkoli vedeli o tovarišu Mirku Mavriju, rojenemu 3. 3. 1926, v Počah pri Cerknem, št. 28, in njegovem prispevku v boju za svobodo, da do 15. decembra 1981 to sporočijo na naslov: Stefanija Mavri, Kosovelova 7b, 65220 TOLMIN

Partizanski zobozdravstveni delavci se organizirajo

V letih po vojni so bili partizanski zobozdravstveni delavci organizirani v stroki in v političnem delovanju na terenu. Polni bojevitosti in zagnanosti, ki so ju prinesli iz vojne, so se lotili oblikovanja nove zobozdravstvene službe. Partizanski zobozdravstveni delavci so že med vojno gradili nove medsebojne odnose ter svoje interese podredili v dobro zobnega bolnika. To novo, socializirano službo so z mnogo sodelavci in s podporo ljudske oblasti nadaljevali tudi vsa povojna leta. Vse to kot tudi reševanje vsakdanjih problemov jim je jemalo čas za skupna srečanja in organizirano delovanje, kakršnega se že desetletja lotevajo mnoge partizanske enote in službe.

Skraini čas je, da se organizirajo kot partizanski zobozdravstveni delavci. Zavedati se moramo, da je že veliko zamujenega. Prav zaradi tega bo delo bolj naporno in bo zahtevalo več moči, tudi tistih iz vrst mlajših generacij. S skupnimi močmi bomo uspeli izbrskati iz spominov in s pomočjo ohranjenih dokumentov, tiste zgodovinske dogodke in izkušnje partizanske iznajdljivosti in improvizacije ter jih posredovati številnim mladim zobozdravstvenim delavcem ožje in širše domovine.

Zborovanje smo sklicali za 5. december ob 10. uri v Ljubljani v prostorih Slovenskega zdravniškega društva. Povabljeni so tovariši iz republiškega odbora ZB NOV Slovenije, Sekcije za partizansko saniteto SZD, Društva zobozdravstvenih delavcev Slovenije, SZD in drugi, od katerih pričakujemo, da nam bodo pomagali pri oblikovanju naše organizacije.

Ker nimamo pregleda nad vsemi borci, ki so bili kakorkoli in kolikorkoli časa udeleženi v partizanski zobozdravstveni službi, jih ob tej priložnosti vabimo, da se udeležijo omenjenega srečanja partizanskih zobozdravstvenih delavcev Slovenije.

Dr. VELIMIR VULIKIČ

PRAVNI SVETOVALEC

Vprašanje: Stanujem v družbenem stanovanju, ki je za moje sedanje potrebe preveliko, in bi ga zato rad zamenjal za manjše. Našel sem tudi interesenta za zamenjavo. Kakšen je postopek?

Odgovor: Zamenjava stanovanj je načelno dovoljena. Ni dovoljena le, kadar je katero od stanovanj, ki naj bi ga zamenjali, v hiši, predvideni za rušitev ali v hiši, za katero je vložena zahteva za razlastitev. Prav tako zamenjava ni dovoljena, če je imetniku stanovanjske pravice odpovedana stanovanjska pogodba ali če gre za navidežno zamenjavo. Z imetnikom stanovanjske pravice, s katerim nameravate zamenjati stanovanje, morate skleniti pisno pogodbo o zamenjavi stanovanj. Pogodba, ki ni sklenjena v pisni obliki, ni veljavna. Po en izvod pogodbe morate dostaviti stanodajalcu in stanovanjski skupnosti. Preden pa sklenete pogodbo o zamenjavi, morate dobiti soglasje obeh stanodajalcev. Stanodajalec sme zavrniti soglasje, če je eno od stanovanj namenjeno le določeni osebi, na pr. hišniku. Če stanodajalec brez upravičenega razloga odkloni soglasje, lahko zahtevate pri temeljnem sodišču, da ugotovi, da imate pravico do zamenjave.

V. K. P.

Vprašanje: Kot delovni invalid imam skrajšan delovni čas (4 ure dnevno). Moja delovna organizacija ima uveden petdnevni delavnik in en dan v tednu delajo več kot 8 ur. Ali moram tudi jaz ta dan delati več kot štiri ure?

Odgovor: Po določbi 145. člena zakona o delovnih razmerjih se delavcu, ki ima zaradi zmanjšanja zdravstvene ali delovne zmožnosti pravico do skrajšanega delovnega časa, ta delovni čas tudi v petdnevnem delovnem tednu ne poveča. To pomeni, da imate pravico do štiriurnega delovnika tudi na dan, ko drugi delavci delajo več kot osem ur. Ta skrajšani delovni čas se vam šteje kot polni delovni čas glede uresničevanja pravice do letnega dopusta, štetja v pokojninsko dobo itd.

T. P. C. Kot vojaškega vojnega invalida 4. skupine vas zanima, ali in kakšne ugodnosti bi imeli ob invalidski upokojitvi?

Odgovor: Vojaški vojni invalidi od 1. do 6. skupine so po 4. točki 64. člena statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji upravičeni do invalidske pokojnine, tudi če niso spoznani za invalida 1. kategorije invalidnosti, to je popolnoma nezmožnega za svoje in drugo delo, če ne morejo več opravljati svojega dela nad polovico polnega delovnega časa, ne glede na to, ali izpolnjujejo pogoje za poklicno rehabilitacijo oziroma zaposlitev. - Vojaškim invalidom od 1. do 6. skupine pa je po 84. členu navedenega statuta zagotovljena invalidska pokojnina v višini 85 odstotkov pokojninske osnove, če so najmanj polovico razdobja od 15. maja 1945 do dneva, ko so postali delovni invalidi, prebili na delu, priznanem v zavarovalno dobo.

M. S. T. Ste borec NOV in ste postal kmet-kooperant. Ker bi se radi starostno upokojili po splošnih predpisih o pokojninskem zavarovanju, za kar vam je potrebna najmanj 20-letna pokojninska doba, bi radi vedeli, ali in na kakšen način lahko kot kmet-kooperant dokupite pokojninsko dobo?

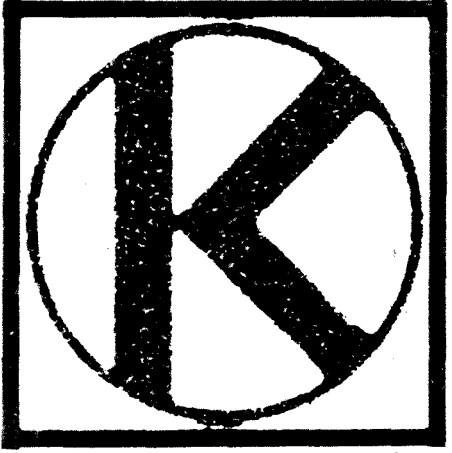
Odgovor: Kmetom-kooperantom, ki so pokojninsko in invalidsko zavarovani po pogodbi o izvajanju pokojninskega in invalidskega zavarovanja kmetov v SR Sloveniji, se v pokojninsko dobo všteva tudi čas prejšnjega opravljanja kmetijske dejavnosti, če za kritje obveznosti, nastalih s tem vstevanjem, plačajo ustrezni prispevek. O tem izda na zahtevo kmeta-kooperanta odločbo Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji, ki določi tudi prispevek, ki ga mora zavarovanec plačati. Osnova za plačilo prispevka pa je zavarovalna osnova, po kateri je zavarovanec-kmet zavarovan po pogodbi o izvajanju pokojninskega in invalidskega zavarovanja kmetov-kooperantov.

NAGRADNA KRIŽANKA

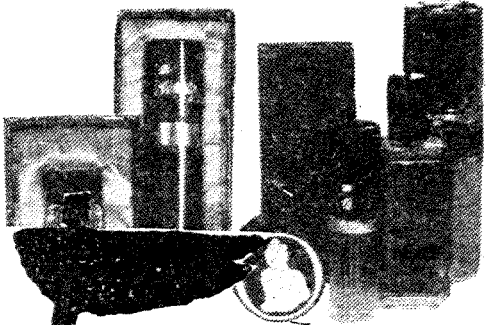
KRKA NOVO MESTO

Razpis nagradne križanke

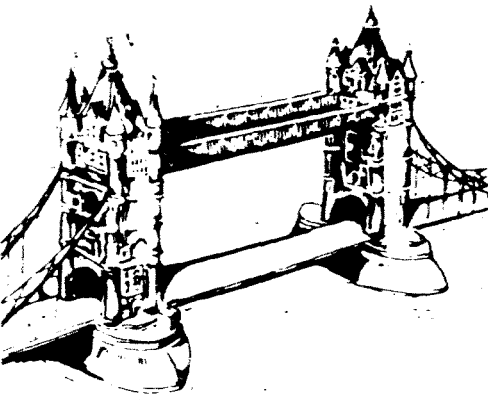
Na vsako križanko v TV-15 je velik odziv. Tokrat jo je vnetim reševalcem pripravil delovni kolektiv KRKA NOVO MESTO. Želimo vam veliko uspeha pri reševanju. Rešitve pošljite do 10. 12. 1981 na naslov: Uprava TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana. Na spodnji del pisma napišite KRKA. Zreb bo razdelil tri knjižne nagrade.

KRKA

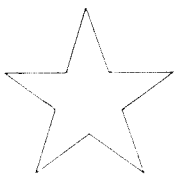

Yamp

Yardley

[illegible]

kot začasnima organoma vrhovne narodne oblasti v Jugoslaviji za čas narodnoosvobodilne vojne imenuje predsedstvo Protifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije in njegov sestav.

Trenutki z delavci Organov za notranje zadeve

Enako delo

Naša družba si že od vsega začetka prizadeva, da bi resnično osvobodila in izenačila ženske in moške. Velik korak pri tem je bila vključitev žensk v miličniško delo. Ženske so delale v organih za notranje zadeve že od konca vojne, čeprav niso nosile modre uniforme. Okrog leta 1970 pa so se začele razprave o tem, da bi jih vključili v redno delo. Prve miličnice so se v naši republiki pojavile v letih 1973 in 1974. Leta 1976 pa so začele množično skrbeti za javni red in mir.

Med prvimi miličnicami pri nas je bila Stanka Jurič. Zdaj dela kot pomočnik vodje varnostnega okoliša na postaji milice s splošnim delovnim področjem na Viču v Ljubljani. »Naše delo je zahtevno, dinamično in razgibano. Zahteva celega človeka in ne dopušča polovičarstva. Kako sem se odločila za ta poklic? Že kot otrok sem si želela delati z ljudmi. Po poklicni šoli sem v časopisu videla razpis za miličnice. Prijavila sem se in bila sprejeta. Po enoletnem šolanju na šoli za mičnike v Kotniko-

vi v Ljubljani sem šla delat na postajo milice, kjer sem se zdaj. V začetku so nas lju-

Stanka Jurič: »Ko bo sin nekoliko odrasel, bom imela čas tudi za študij ob delu.«

dje malo čudno gledali, vendar pa so se kmalu navadili na nas-ženske. Včasih me poskušajo ljudje prepričati,

naj jim spregledam drobne prekrške, češ saj sem to naredil prvič in zadnjič. Naše delo pa je takšno, da ga moraš dosledno opravljati in ne dovoljuje dvojnih meril. Če si naredil prekršek, tudi odgovarjaj zanj.«

Stanka Jurič pa ni samo miličnica, ampak je tudi žena in mati. Pred službo ali po njej dela doma kot vse druge poročene ženske. Lika, pere, kuha, pospravlja, šiva in vse drugo. Dela ji doma redko zmanjka. Največ veselja pa ima s triletnim sinom Tinetom. »Dopoldan je sin v vrtcu, ko pa imam službo popoldan ali zvečer, ga varuje mož, ki je tudi delavec ONZ. Tako sva si organizirala, da je vedno eden doma. Nisva Ljubljancina, da bi lahko Tineta pazila ena od starih mam.« Sicer pa imajo glede nasečnosti in porodiškega dopusta miličnice enake pogoje kot delavke v združenem delu. Med nasečnostjo opravljajo delo predvsem v pisarnah, nato pa so devet mesecev doma. Po vsem, kar je povedala Stanka, bi si človek mislil, da ji ne ostane prostega časa. »Samo na prvi

pogled je res tako. Če si vse dobro organiziraš, še ostane čas za dobro knjigo, zanimivo televizijsko oddajo ali ogled filma. Včasih gremo tudi na sprehod, skoraj vsak dan pa na otroško igrišče. Ob prostih sobotah in nedeljah gremo na obisk k mojim na Štajersko ali k moževim na Primorsko.«

V Organih za notranje zadeve pa dela tudi Jožica Skerbec. Njena pot do miličnice se bistveno razlikuje od Stankine. »Med uniformami delam že od 16. leta starosti. Po administrativni šoli sem se zaposlila v ONZ. Bila sem strojepiska, potem sem bila debatni stenograf in nazadnje tajnica. Uniforma me je privlačila, želela sem si, da bi jo oblekla tudi jaz. Vendar sem odlašala predvsem zaradi otrok. Ko pa sta fanta odrasla in postala dokaj samostojna, smo se doma pogovorili o pozitivnih in negativnih straneh te moje želje. Mož in oba sina, Srečko je letos maturant, in štirinajstletni Iztok, so se strinjali s tem. Opravila sem strokovne izpite in se vpisala v višjo šolo. Po šoli sem bila pomoč-

nik komandirja postaje milice. Vendar pa sem morala opravljati tudi delo na tere-

Jožica Skerbec: »Velikokrat moramo delati tudi popoldan.«

nu, ker nisem imela prakse. Po dveh letih takšnega dela sem se vrnila v sekretariat, kjer sem še danes. Čeprav imamo pri nas uradni delovni čas od sedmih do petnajstih, moramo večkrat ostati

tudi dlje. Dostikrat gremo na teren in doma ni nobenih težav, ker pač tisti dan prevzame vse naloge v hiši mož, seveda ob izdatni pomoči obeh sinov. Nihče mi ne reče, kje si bila ali zakaj te ni bilo domov takrat, ko si rekla. Zelo sem vesela, da so sprejeli mojo službo tako, kot smo se takrat dogovorili. Moram reči, da sem zelo zadovoljna tako v službi kot doma. Mislim, da mi je pri uspešnem študiju pomagal tudi mož. Ne sicer neposredno, ampak posredno. Ob delu je študiral ekonomijo in sva na tistem tekmovala, kdo bo prej končal študij. Približno hkrati sva končala. Pri naju sem tudi lahko primerjala pogoje za študij ob delu. Mož je namreč zaposlen v Litostroju. Ugotovila sem, da so skoraj enaki. Solnino so plačali obema in oba sva dobila študijski dopust za izpite.«

Vprašali pa smo jo, kako je njena okolica sprejela to, da je oblekla uniformo. »Ne vem. Nisem opazila nobene spremembe. Naši odnosi so ostali enaki.«

Bojan Kuntarič

Plakete vzornim vojakom

Minuli teden so 27 najboljšim pripadnikom JLA v vojašnici 4. julij v Beogradu podelili plakete časopisa Večernje novosti »vzoren vojak 81«. To visoko priznanje so vojaki prejeli prav v vojašnici, v kateri so leta 1974 prvič podelili značke vzornega vojaka.

Izbor najboljših med najboljšimi vojaki so skupaj organizirali: politična uprava Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, časopis Večernje novosti, z nesebično pomočjo poveljstev armijskih območij, vojaškega letalstva in protiletalske obrambe. Med pripadniki naših oboroženih sil, ki so na služenju vojaškega roka v Ljubljanskem armadnem območju, je ta čast doletela tri vzorne vojake: Sazivarja Jašarija iz vojašnice Maršal Tito v Ljubljani, Miodraga Ostojica iz vojašnice Ljube Šercerja, prav tako iz Ljubljane in Slavka Rončevića iz vo-

jašnice v Kranju.

Med bivanjem v Beogradu so dobitniki plaket obiskali spominski center Josip Broz Tito in muzej 25. maj na Dedinju ter spominsko sobo Prve proletarske brigade.

Uredništvo beogradske Borbe je prav tako v sodelovanju s politično upravo Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo tudi letos, v okviru praznovanja 40-letnice oblikovanja in razvoja naših oboroženih sil, organiziralo tradicionalno akcijo »Podvig vojaka 81«. Za omenjeno visoko odličje se lahko potegujejo tisti, ki so se izkazali pri reševanju človeških življenj in materialnih dobrin ali pri izvajanju nalog, ki so posebnega pomena za krepitev bojne pripravljenosti in krepitve zasnove splošnega ljudskega odpora in družbene samozasčite.

V Ljubljanskem armadnem območju sta se še posebej izkazala vojaka Amir Jusufovski in Milun Kitanović, ki sta sončne, vendar izredno hladne nedelje v marcu, ne misleč na mrzlo Ljubljano, skočila vanjo in rešila življenje utaplajoči občan-ki. Junaka podviga ne napihuje, trdita pa, da sta storila tisto, kar sta jima velela vest in odnos do sočloveka.

Filip Šemrl

Utrdili znanje

Območje Panovca, Trnovega in Goriških Brd je teden dni gostilo enote teritorialne obrambe krajevnih skupnosti Brnik, Trnovo in Dobrovo ter enote sozda Cementa, Salonita Anhova in ZTP Gorica. Pripadniki teh enot so v tednu dni dopolnili znanje po izredno pestrem programu teoretičnih oblik usposabljanja, bojnih veščin, oborožitve, taktike in idejnopolitičnega znanja s področja SLO in DS. Pridobljeno znanje so ob koncu vaje zelo uspešno preizkusili v praksi na terenu in na strelišču ter pri postavljanju protitankovskih in protipehotnih min.

Enote so se dobro organizirale kot vojaški kolektivi. Prosti čas pa so pripadniki izkoristili za kulturno in družbeno življenje. Sešli so se s predstavniki krajevnih skupnosti, obiskali pa so jih tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij in gospodarstva z Goriškega. Vsakdanje informativne sestanke o dogodkih doma in v svetu, so želeli še izboljšati z aktualno problematiko v novogoriški občini in navezati trdnije stike s predstavniki družbenopolitičnih organizacij in skupnosti.

Mile Gojković

Dvodnevna vaja

V občini Radlje ob Dravi namenjajo obrambnemu usposabljanju prebivalstva precejšnjo pozornost. Pred kratkim so pripravili v krajevnih skupnostih Radlje in Muta dvodnevno vajo, o kateri so preizkusili organiziranost in delovanje SLO in DS. Vanjo so vključili vse dejavnike v krajevni skupnosti in temeljnih organizacijah združenega dela. Po vaji so opravili analizo in ugotovili, da so poleg nekaterih pomanjkljivosti dosegli precejšen napredek zlasti glede boljše organiziranosti, strokovne usposobljenosti in podružbljanja SLO in DS ter varnosti. Pri teh akcijah že nekaj let sodeluje vse več ljudi, predvsem mladih, tvorno pa se vključujejo tudi borci in člani ZRVS.

Drago Miklavc

Pouk za izvenšolsko mladino

Usposabljanje izvenšolske mladine za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozasčito poteka po enotnem učnem načrtu v vsej Jugoslaviji. Mlade iz novogoriške občine, ki zaradi različnih vzrokov ne nadaljujejo šolanja v usmerjenem izobraževanju, se usposablja za SLO in DS na poseben način. Pouk poteka neprekinjeno v obliki taborenja, skupaj za mladinke in mladince. Zadnja skupina je bila v Centru za obrambno vzgojo v Kostanjevici. Pouka, ki je trajal osemnajst dni se je udeležilo štiriinpetdeset mladincev in osemindvajset mladink, ki so bili razdeljeni v štiri skupine, v katerih so bili mladinci in mladinke enakopravno zastopani.

Posebno pozornost so namenili pripravi predavateljev iz vrst ZRVS. Izbira in priprave starešinskega kadra so se začele pravočasno. Sedem dni pred začetkom pa so imeli starešine še skupne priprave v Centru obrambne vzgoje. Za nemoten potek in pripravo pouka je skrbelo sedem rezervnih starešin, medicinski tehnik, kuharica in ekonom.

Poleg ZSMS Nova Gorica, ki je skrbela za družbenopolitično življenje, je pri pouku sodeloval tudi občinski odbor ZRB NOV z vrsto dejavnosti, ki prispevajo k negovanju revolucionarnih tradicij naših narodov in narodnosti, h krepitvi in razvijanju pridobitve naše revolucije ter krepitvi bojne in moralne pripravljenosti mladega rodu.

Ob koncu pouka je kar 13 mladink in štiriindvajset mladincev sklenilo, da prostovoljno vstopijo v teritorialne enote.

G. M.

Priprave na praznovanje

Predsedstvo občinske konference ZRVS Cerknica se je te dni sešlo na redni seji. Posebno pozornost so člani predsedstva namenili pripravi programa za usposabljanje rezervnih vojaških starešin, obveščanju in pripravi na praznovanje 22. decembra.

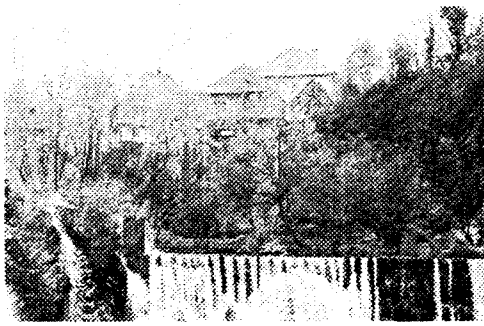
V vsestranski razpravi so poudarili, da je nujno nadaljevati z dosedanjimi dejavnostmi, posebno pozornost pa nameniti delovanju OO ZRVS. Program dela za prihodnje leto je zastavljen tako, da bo poleg dogovorjenih skupnih tem s področja idejnopolitičnega, splošnovojaškega, varnostno-zasčitnega usposabljanja in informiranja vseboval tudi dodatne teme, ki jih bo glede posebnosti določila vsaka OO ZRVS za sebe.

Ko je predsedstvo ocenilo stanje na področju obveščanja, je bilo enotno v oceni, da je to zadovoljivo v okviru OO ZRVS, da pa je odločno premalo informacij s strani OO do občinske organizacije in od občinske organizacije do ostalih dejavnikov v občini, zlasti pa še za širšo javnost.

Ker se bliža 22. december, so se dogovorili, da bo ZRVS aktivno sodelovala v praznovanju. Na osrednji proslavi v Cerknici bo OK ZRVS razvila svoj prapor. V okviru praznovanja ob dnevu JLA bodo pripravili poseben sprejem za nosilce partizanske spomenice ter upokojene starešine naše armade in jih seznanili z gospodarskim položajem v občini, stabilizacijskih prizadevanjih in načrtih za prihodnje leto.

Edo Lenarčič

V skladu z davno težnjo in borbenimi napor slovenskega in hrvatskega naroda v deželah, ki jih podjarmljajo italijanski imperialisti, potrjuje Protifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije odlok o priključitvi slovenske Primorske in vseh anketiranih delov Slovenije k svobodni Sloveniji

TV-15
26. novembra
1981

21

S seje predsedstva RO ZZB NOV Slovenije

Skupaj z mladimi in o delu v prihodnjem letu

Na minuli skupni seji predsedstev RK ZSMS, RK ZRVS in predsedstva RO ZZB NOV Slovenije je tekla beseda o tradicijah NOB, o njihovem podružbljanju in o pristopih k obravnavanju tematike zgodovine delavskega gibanja, revolucije ter NOB tako na ravni znanstvenega raziskovanja kot na področju umetniškega ustvarjanja in memoarskih oblik ohranjanja tradicij. Več o tem skupnem sestanku lah-

ko preberete na mladinski strani našega časopisa, v tem sestavku pa naj na kratko povzamemo misli in sklepe iz seje, ki jo je predsedstvo RO ZZB NOV nadaljevalo v popoldanskih urah.

Tako so najprej obravnavali osnutek resolucije o politiki izvajanja družbenega plana v prihodnjem letu in se v razpravi zavzemali za osnovni ton osnutka, da je treba v prihodnjem letu uskladiti potrebe na vseh rav-

neh z možnostmi. Zavzeli so se za sprejetje načrtovane stopnje rasti družbenega proizvoda v naši republiki, za stopnjo rasti izvoza in druge nujne naloge, ki bodo po znanih podatkih iz tega in minulega leta le v predlagani obliki (česaravno z izrednimi napor vseh) lahko uresničene.

Glede priprav na volitve, sredi katerih je tudi slovenska borčevska organizacija, ni posebnih težav, člani

predsedstva so le menili, da morajo povsod, kjer bodo predlagali svoje kandidate v organe in delegacije, v prvi vrsti upoštevati aktivnost kandidatov in njihovo izkušnjo na posameznih področjih iz njihovega dolgoletnega dela.

Iz osnutka akcijskega programa so črtali dve nalogi, ki nista več v pristojnosti komiteja za borce. Nato so osnutek sprejeli, prav tako so sprejeli osnutek finančnega

načrta RO ZZB NOV Slovenije za prihodnje leto, predlog srečanja borčevskih in protifašističnih organizacij Furlanije - Julijske krajine, Koroške, Hrvatske in Slovenije 5. decembra v Celovcu pod naslovom »Alpe-Adrija - srečanje borcev proti fašizmu in žrtev vojne«. V svet RTV Ljubljane so delegirali tovariša Lada Poharja in se dogovorili, da bo seja republiškega odbora ZZB NOV Slovenije sredi decembra.

Dogovorili so se tudi, da bo tema ene prihodnjih sej predsedstva ocena letošnjega praznovanja štiridesete obletnice vstaje slovenskega in jugoslovanskih narodov.

Osnovni ton razprav je dal živahna uvodna razprava o resoluciji. V prvi vrsti je podprla nadaljnja prizadevanja za notranjo stabilizacijo, ki pogojuje tudi našo stabilnost navzven in utrjuje ugled jugoslovanske neuvrčenosti v svetu.

B. Ž.-J.

Resnične zgodbe o revolucionarjih

Narodna knjiga v Beogradu je izdala zbornik monografij publicista Branka Krkeljića pod naslovom Zapis o Rdečem mestu. S tem je ugledno izdajateljsko podjetje veliko doprineslo k boljšemu spoznavanju ne samo revolucionarne preteklosti Titograda in njegove okolice, temveč širšo osvetlitev številnih likov revolucionarjev in popolnejše spoznavanje zgodovine našega delavskega gibanja in Komunistične partije Jugoslavije.

Z veliko materiala, katerega je avtor zbiral več let, kakor tudi z reprezentativno opremo, je ta knjiga pravi dogodek v našem izdajateljstvu. To je primer odnosov med avtorjem in izdajateljem do slavnih dni predvojnega revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja. Na približno šeststo straneh tega zbornika je z več kot 140 fotografij prikazana široko dokumentarna podoba Podgorice pred vojno in med njo, tega Rdečega mesta, v katerem so se rojevali in rasli mladeniči in mladenke, ki so jih vodile ideje Komunistične partije Jugoslavije. Postajali so neustrašni borci proti neljudskemu režimu bivše Jugoslavije, pripravljali so oboroženo revolucijo in v njenih bitkah rasli v občudovanja vredne junake.

Branko Krkeljić je uspel te svetle like borcev približati na svojevrsten način današnjemu bralcu. Ustvaril je edinstven spoj svojih neposrednih spoznanj, vtisov in spominov o teh borcih s spomini članov njihovih družin, izkušenih revolucionarjev, kakor tudi iz podatkov v arhivskih materialih. Z mnogimi od številnih borcev, o katerih piše, je Krkeljić hodil skupaj v šolo. Z njimi se je družil in bojeval, zato so ta njegova pripovedovanja o njih hkrati prežeta z ljubeznijo, ponosom in ožnostjo za mladostjo, ki je sprejela na svoja pleča ogromno breme predrevolucionarnega dela ter s svojimi žrtvami revolucijo do zmag.

Zaradi svoje resničnosti delujejo ta pripovedovanja o borcih kot pretresljive, nepozabne in prepričljive zgodbe.

Avtor je tako današnjemu bralcu približal podobe pomembnih borcev, simbole junaške Podgorice, ki je bila močno oporišče Komunistične partije Jugoslavije. Za zmago ljudske revolucije je Podgorica dala 56 narodnih herojev, 472 nosilcev partizanske spomenice 1941 ter 6000 udeležencev NOB, od katerih jih je padlo 1400. Vsi ti borci so pripomogli, da se njihovo mesto imenuje Rdeče. Večina je vgradila svoja življenja v temelje svobodne

in bratske skupnosti naših narodov. Namučeno v revoluciji in pred njo, razrušeno in ponosno Rdeče mesto je pod prvimi zarki svobode dobilo ime po prvem borcu naše revolucije. To je največji spomenik, ki je mogel biti postavljen za njihovo ljubezen, junaštvo in žrtve.

Hvalevredno je samoiniciativno delo Branka Krkeljića, ki je več let zbiral podatke o borcih, jih primerjal in preverjal njihovo verodostojnost. Njegovo delo je enako delu ekipe strokovnjakov pri takih delih ter ga v svoji in bistveni lastnosti celo prekaša. Krkeljić je namreč ta material objavil v zanimivem in edinstvenem stilu, v spominskem romanu, ki omagača, da knjigo lahko beremo. Na ta način bralec spontano in prepričljivo doživlja štrajke, demonstracije, mitinge, pogrebe, ki so se spreminjali v demonstracije, boj delavcev, študentov, dijakov in kmetov Podgorice ter njene okolice, ki so se zavestno in neustrašno bojevali za cilje Komunistične partije Jugoslavije. Tako so se tudi pripravljali na oboroženo revolucijo, v katere viharju so mnogi izgini. Ostalo pa je njihovo delo, svobodno Rdeče mesto, Črna gora v bratski skupnosti enakovrednih narodov in narodnostni.

Ti revolucionarji Rdečega mesta so: Budo Tomović, Djina Vrbica, Radosav Popović, Raško Božović in Ljubica Popović, Slobodan Skerović, Marko Radović, Sergije Dragojević, Rajo Bešić, Raško Pavičević, Vukić Gošović, pop Simon Popović in Radomir Ivanović, Savo Milačić, Veselin Laiović, bratje Zlatičanin in mnogi drugi.

Ko bralec zapre to ogromno knjigo, z njim ostajajo borci, da bi živeli, se bojevali in svetili s svojimi zgledi kot neugasen plamen.

Budo Tomović odgovarja materi, ki mu je svetovala ob slovesu, da ohrani poštenost in se bojuje za svobodo: »Mati, svobodo bom prinesel, a življenje, ne vem!«

Djina Vrbica, odlična aktivistka podgoričke srednjošolske mladine, bojevita komunistka na univerzi, zaporica v zagrebški samici, soproga narodnega heroja Ljubice Miodragovića, borka, žena - goreče srce je na obletnici belvederskim žrtvam 1937. klicala žandarjem: »Ni sile, ki bi mi mogla živiti preprečiti, da bi danes ne govorila na grobovih padlih tovarišev. To bom napravila, a vi streljajte!«

Narodni heroj Radoslav Popović sporoča: »Mi smo rojeni za to, da zgorimo v ostrih bitkah za prihodnje rodove. Gotovo bomo zmagali!«

Slobodan Skerović je hrabro izdržal barbarske metode mučenja v beograjski Glavnjači in prevzel vse krivde na sebe, da bi zaščitil in rešil tovariše.

Odličan učenec, bojevit komunist in tovariš, mladi Stevo Kraljević je pisal koračnice, ter pred smrtjo objavil članek Knjigo poleg puške. Sovražniku, ki ga je vodil na morišče, pa je vzklikal: »Sramovali se boste teh pušk, katere nosite, če boste ostali živi!«

Fašističnemu komandantu, ki mu je v zadnjem trenutku ponudil pomilostitev, če se odreče partizanskemu boju, je kljubovalno odgovoril: »Ne prosim vas milosti, ker vam je tudi jaz ne bi dal. Toda zmaga je naša, bodite prepričani!«

Savo Dragojević je pisal pesmi o Belvederu, o ranjenem tovarišu Veljku Vlahoviću, katerega »izgubljena noga je... del našega srca« ter je tudi sam želel iti v Spanijo. Bil je neutrujen agitator in umrl je z vzklikom: »Naprej, tovariši!«

Raško Božović in Ljubica Popović sta se s pesmijo upirala četnikom in hrabro naredila samomor, da ne bi padla sovražniku živa v roke.

Pop Simon Popović je na zaslišanju na vprašanje sovražnika, kakšne vere je, odgovoril: »Vsake vere sem, sa-

mo vaše ne!« Pred streljanjem si ni pustil zavezati oči, in je vpil na krvnike: »Mi umiramo za čast in svobodo naših narodov, a za to umreti, pomeni, zopet se roditi!«

Sćepan Vuković je klical svojemu sedemnajstletnemu sinu, ko so ga vojaki vodili na streljanje: »Dobro se drži sin, ne osramoti me!«

Ko je zloglasni Vujković predložil Vidni Miljanovi Ivanović, naj se odreče sina, komisarja in njegovega boja, ali pa jo bo ustrelil, je ostro odgovorila: »Raje bom umrla, kot da bi se odrekla njega. Smrt je trenutna, a sramota je večna!«

Na vest, da sta ji padla sinova Milan in Vaso, je Mila Zlatičanin odvrnila: »Naj, imela sta za kaj dati življenje!«

To so resnični primeri človečnosti in junaštva, ljudi, ki so, po Marksovih besedah, »jurišali na nebo« in napravili mogoče v nemogočem.

Njihova veličina je v tem, da so postali heroji v naši ljudski revoluciji, ki je po mnogočem edinstvena v svetu, ker se je naš človek »znan bojevati za svobodo in novo življenje do zadnje kaplje svoje krvi«, kot je rekel tovariš Tito.

prof. Milivoje Cvijović
prevedla: Rozina Zalar

V spomin Andreju Brovču

Na kranjskem pokopališču smo se 20. oktobra 1981 poslovili od predvojnega komuniste, borca, aktivista, organizatorja Osvobodilne fronte na Baškem in delu Cerkljanskega.

Andrej Brovč, ki smo ga imenovali Janko Baški, je bil rojen pred 72. leti na Koritnici v Baški grapi in družini Zvanovih. Leta 1924 se je družina njegovih staršev preselila v Spodnje Bukovo na Podbregarjevo majhno kmetijo. Občutil je krivice in zatiranje ljudi pod italijansko okupacijsko oblastjo. Že kot mlad fant se je vključil v protifašistično organizacijo TIGR in se na vsakein koraku bojeval proti fašizmu. Zato so ga fašisti preganjali in zapirali. Da bi se jih rešil, je jeseni leta 1936 pobegnil v staro Jugoslavijo in se ustavil v Kranju. Šele po dolgem času je dobil zaposlitev v takratni Jugočeški. Takoj se je vključil v napredno delavsko gibanje. Leta 1938 je bil sprejet v Komunistično partijo Slovenije, in kmalu je postal sekretar partijske celice.

Ob prihodu Nemcev aprila 1941 je bil med tistimi delavci, ki so jih vrgli na cesto. Po kapitulaciji stare Jugoslavije je takoj aktivno delal pri pripravah na organiziran odpor proti okupatorju. Julija 1941 je stopil v prvo kranjsko partizansko četo in bil navzoč pri napadu v koči pod Storžičem 5. avgusta 1941.

V povezavi z vodstvom mestnega komiteja KPS Kranj, s Francem Vodopivcem in Stanetom Zagarjem, je bil meseca septembra 1941 poslan v domači kraj v Baško grapo. Tu je kot prvi organizator Osvobodilne fronte na tem območju začel postavljati prve temelje OF. Kot domačinu so mu ljudje zaupali, posebno mladina. Tudi Andrej je imel največ zaupanja v mladino in pri tem je imel tudi uspehe. Septembra 1942 je organiziral v Baški grapi prvo partizansko skupino mladih, kateri se je začasno pridružil tudi sam. Decembra 1942 je postal član okrožnega komi-

teja KPS Baškega okrožja, maja 1943 pa sekretar tega okrožja. V vodstvu partijske in drugih organizacij je ostal vse do konca vojne na območju Baško-Cerkljanske.

Po končani vojni se je vrnil v Kranj. Izvoljen je bil za predsednika mestnega odbora Kranj in nato je postal sekretar mestnega komiteja KPS za mesto Kranj. Bil je poslanec zvezne skupščine prvega in drugega mandata, nosilec partizanske spomenice 1941, za aktivno delovanje v družbenopolitičnih organizacijah pa je dobil številna priznanja in odlikovanja.

Andrej je bil tudi aktiven planinec, včlanjen v planinskem društvu že od leta 1938. Bil je eden tistih ljudi, ki so se razdajali za revolucijo in za ljudi, dokler so imeli v sebi količjak življenjske moči.

Franc Hvala

Družbenopolitične organizacije
in občinska skupščina občine

ŠKOFJA LOKA

Čestita vsem delovnim ljudem in občanom
za 29. november, dan republike

SKUPŠČINA OBČINE

LJUBLJANA- BEŽIGRAD

OBČINSKI ODBOR ZZB NOV
OBČINSKI ODBOR ZRVS
OBČINSKA KONFERENCA ZKS
OBČINSKA KONFERENCA SZDL
OBČINSKI ODBOR ZVEZE SINDIKATOV
OBČINSKA KONFERENCA ZSMS
IZVRŠNI SVET OBČINE IN DRUGE DRUŽBENOPOLITIČNE
ORGANIZACIJE

Čestita za dan republike – 29.
november

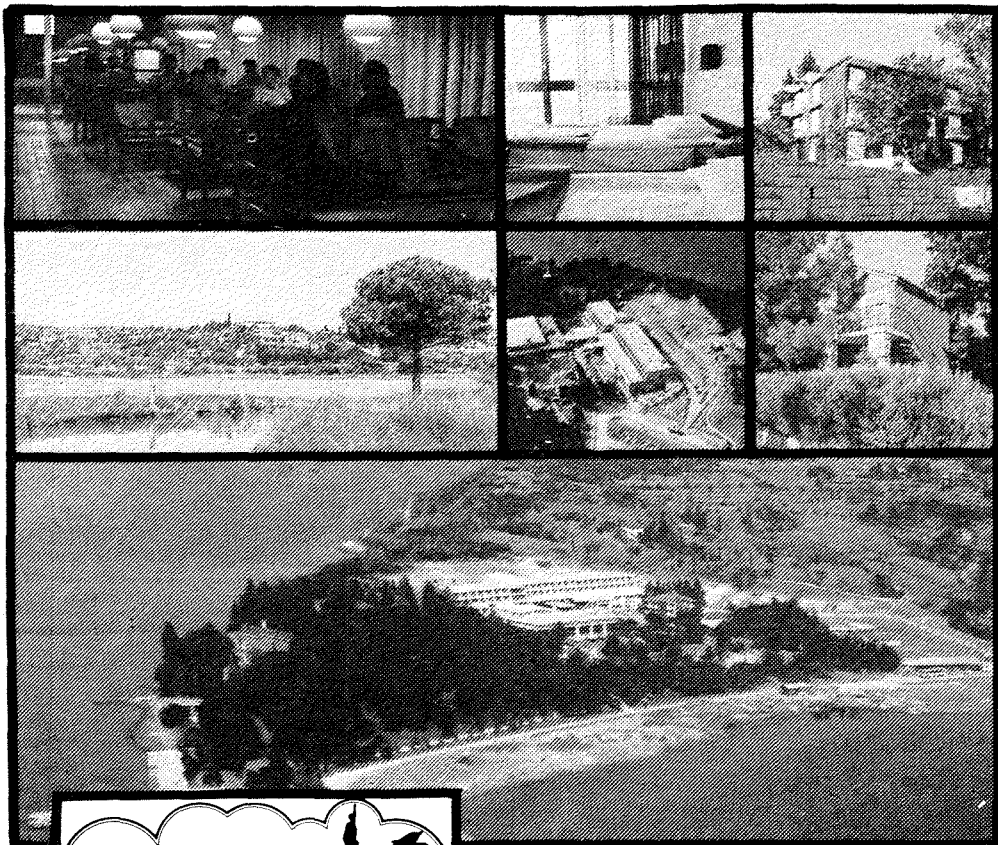
 AGROSTROJ LJUBLJANA

**LJUBLJANA,
DRAGA 41**

avtomontaža
Ljubljana, n. sub. o.

tovarna gospodarskih vozil, trgovina in servis motornih vozil Ljubljana, Celovška
c. 180 tel.: 557-151, 556-455

Zdravilišče vojaških invalidov in borcev NOV SRS STRUNJAN

Obmorsko klimatsko zdravilišče je na lepem kraju med Koprom in Portorožem. Primerno je za rekreacijo in zdravljenje ortopedskih, pljučnih, srčnih in drugih obolenj. Morska voda v bazenu je segreta na 30° Celzija.

Fizioterapija, sauna, ambulanta, lekarna.

Na razpolago so vse zdraviliške storitve, ki so potrebne za zdravljenje vojnih invalidov in borcev NOV v naravnih zdraviliščih.

Priporočamo borcem – nosilcem spomenice, vojnim invalidom, aktivistom NOB in drugim, da poskrbijo za oddih in zdravljenje tudi v tem času, saj je klima tu ugodna in veliki novi prostori so ogrevani.

Tu je komplet športni park in veliko možnosti za izlete.

CENA ODDIHA OD 1. X. 1981 DO 31. III. 1982

Penzion za osebo v dvoposteljni sobi:

– za člane ZZB NOV 344 din

– za ostale goste 395 din

– turistična taksa 7 din

V ceno oddiha je všteta uporaba bazena.

SO IDRIJA

OBČINSKI ODBOR ZZB NOV
OBČINSKI ODBOR ZRVS
OBČINSKA KONFERENCA ZKS
OBČINSKA KONFERENCA SZDL
OBČINSKI ODBOR ZVEZE SINDIKATOV
OBČINSKA KONFERENCA ZSMS
IZVRŠNI SVET OBČINE IN DRUGE DRUŽBENOPOLITIČNE
ORGANIZACIJE

Čestita za dan republike –
29. november

SKUPŠČINA OBČINE

KOPER

OBČINSKI ODBOR ZZB NOV
OBČINSKI ODBOR ZRVS
OBČINSKA KONFERENCA ZKS
OBČINSKA KONFERENCA SZDL
OBČINSKI ODBOR ZVEZE SINDIKATOV
OBČINSKA KONFERENCA ZSMS
IZVRŠNI SVET OBČINE IN DRUGE DRUŽBENOPOLITIČNE
ORGANIZACIJE

Čestita za dan republike –
29. november

NAGRADNA KRIŽANKA

LIK SAVINJA
CELJE

Razpis nagradne križanke

Na vsako križanko v TV-15 je velik odziv. Tokrat jo je vnetim reševalcem pripravil delovni kolektiv Lik Savinja.

Želimo vam veliko uspeha pri reševanju.

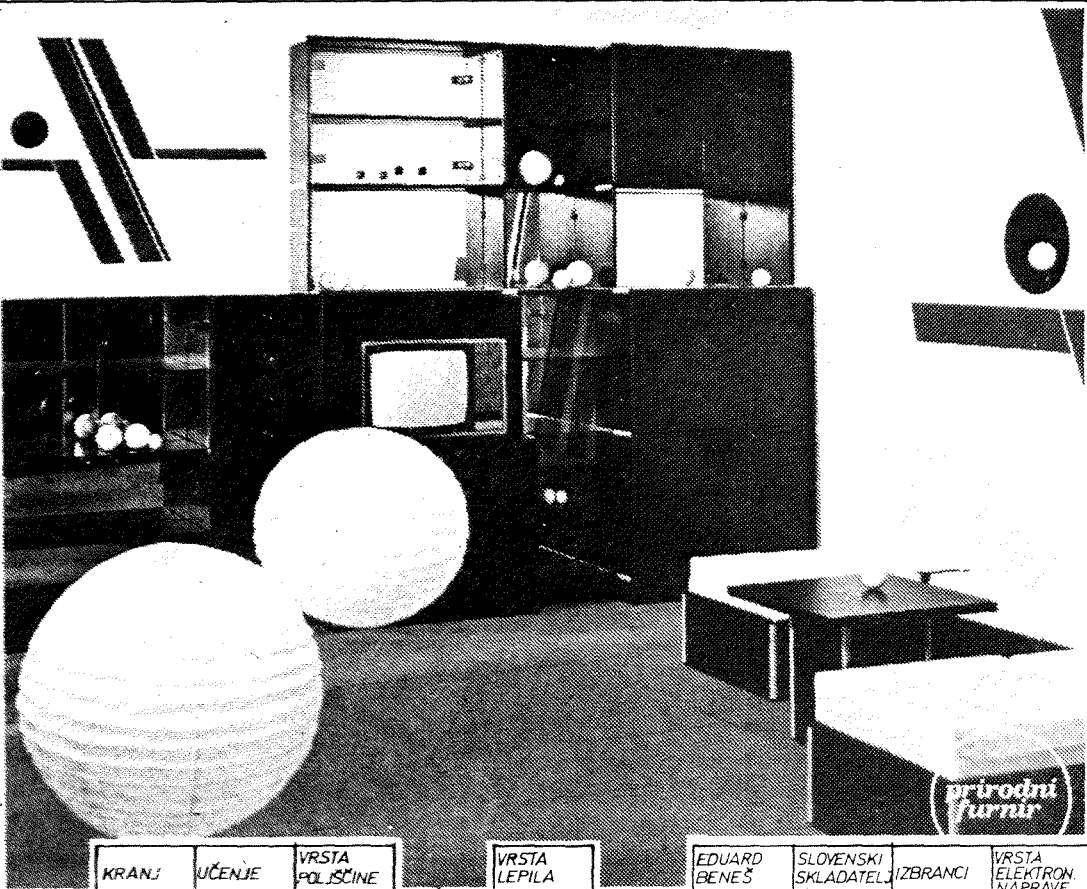
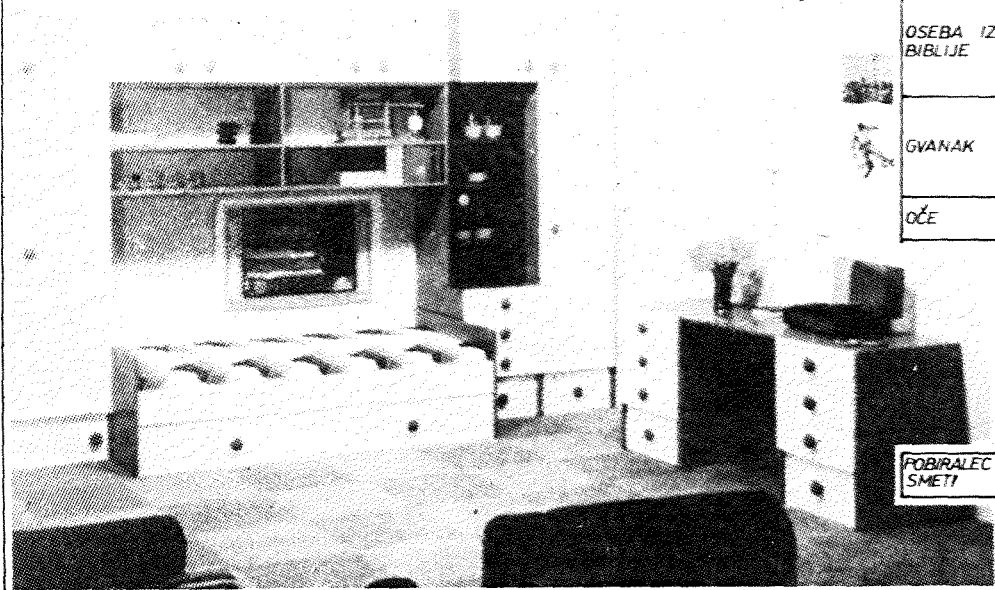
Rešitve pošljite do 17. 12. 1981 na naslov uprava TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana.

Na spodnji del pisma napišite Lik. Žreb bo razdelil tri knjižne nagrade Založbe Borec.

Savinja
29. NOVEMBER

	TOVARNA OPEKE	KRAJ NA PRIMORSK	PEČE		LETALO
REKA V SLOVENIJI				DRŽAVA V AFRIKI	
POZIV				RAS	
ZNANOST				MOŠKI POTOMEČ	
				LOPA	
KRAJ PRI OPATJI			ZAREZA PRI DOGAH		
PREDLOG			ŠROT PO		
JUNIOR		POZICIJA PRI SAHU		SOJENICE	
		ENAKA SOGLASNIKA		VOJAŠKI ČIN	
ZAVADLAV			REKA V SZ		
			PREBIVALEC ADRIJE		
Savinja	VRSTA ŽITARICE			ZAČETEK ABECEDE	
				GRŠKA ČRKA	

FURNIRJI
ŽAGAN LES
POHIŠTVO
PARKET
STROPNE IN
STENSKÉ OBLOGE
LADIJSKI POD

	KRANJ	UČENJE	VRSTA POLJSČINE		VRSTA LEPILA	EDUARD BENEŠ	SLOVENSKI SKLADATEL	IZBRANCI	VRSTA ELEKTRON. NAPRAVE
KOPICA				SL. NARODNI HEROJ					
100 M ²				RAVNALKA					
				PRAZEN PROSTOR					
		PESEM				ENO OD CUTIL			
		CE TUNG				UKRADEN			
	KRALJ						TANTAL		
MESTO NA KITAJSKEM	KROM						VRSTA BRENKALA		
			AMPER		TORBA PLENA IZ SLAME				
			TUJ DVOGLAS.		VRSTA ČISTILA				
								KOSILO	KONČAR
	SRČNA SLABOST	RISAR GIBOV PRI FILMU							
		IZOBČENJE							
			MEDNAROD. MONETARNI SKLAD			GROBO ORIENTAL. SUKNO			
			NEPROFESION.			BERILIJ			
OSEBA IZ BIBLIJE					JAVNO SLOVESNO DEJANJE				
GVANAK					ANGLEŠKI KNJIZEVNIK				
					MESTO V ALŽIRIJI				
OČE			GORA SVICI						
			FIGURA PRI ČETVORKI						
						RAA			
BORISČE									

NAGRADNI KUPON

IME
PRIIMEK
NASLOV

DONIT

**KEMIČNA INDUSTRIJA,
n. sol. o. MEDVODE**

**Telefon: 061/611-108
Telex: 31-365 YU Donit**

filtri za gorivo, zrak in olje
in industrijski filtri
tesnilni material
kovinoplastična tesnila za
motorno in drugo industrijo
sintetične smole
mase za stiskanje
tekoča plastika
odpreski iz plastičnih mas
in frikcijskih materialov
tehnični laminati
žične in plastične mreže,
pletiva in tkanine
sintetična lepila
polirne in brusne paste
elektroizolacijski izdelki
elektroimpregnacijski
materiali
antene
gumbi
čistilna sredstva
avtokozmetika
izdelki iz poliesterskih
laminatov

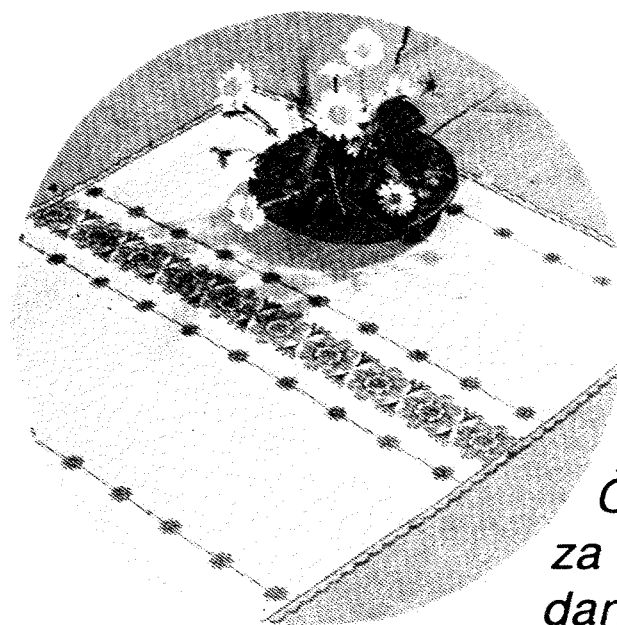
zaključna dela
v gradbeništvu

NOVA GORICA

telefon: (065) 24-771, 24-722, 24-733, 24-744
telegram: FINAL NOVA GORICA

IZVAJAMO:

visoke gradnje, industrijske tlake, toplotne obloge fasad, podložne estrihe, slikopleskar-
ska-tapetarska in gipsarska dela, knin-gips in lesene obloge, vse vrste podov, stavbno
pohištvo ter notranjo opremo, steklarska dela ter brušenje stekla in izdelavo ogledal,
elektro in vodovodne instalacije.

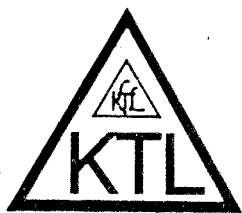

vezenine bled

*Čestita
za 29. november –
dan republike*

**DRUŽBENOPOLITIČNE
ORGANIZACIJE IN
OBČINSKA SKUPŠČINA**

ČRNOMELJ

**Kartonažna tovarna
Ljubljana n. sol. o.**

TOZD KARTONAŽA

Rakek

izdeluje kvalitetne
kartonažne izdelke

**Čestitajo za 29. november
dan republike**

NAGRADNA KRIŽANKA

MEBLO
NOVA GORICA

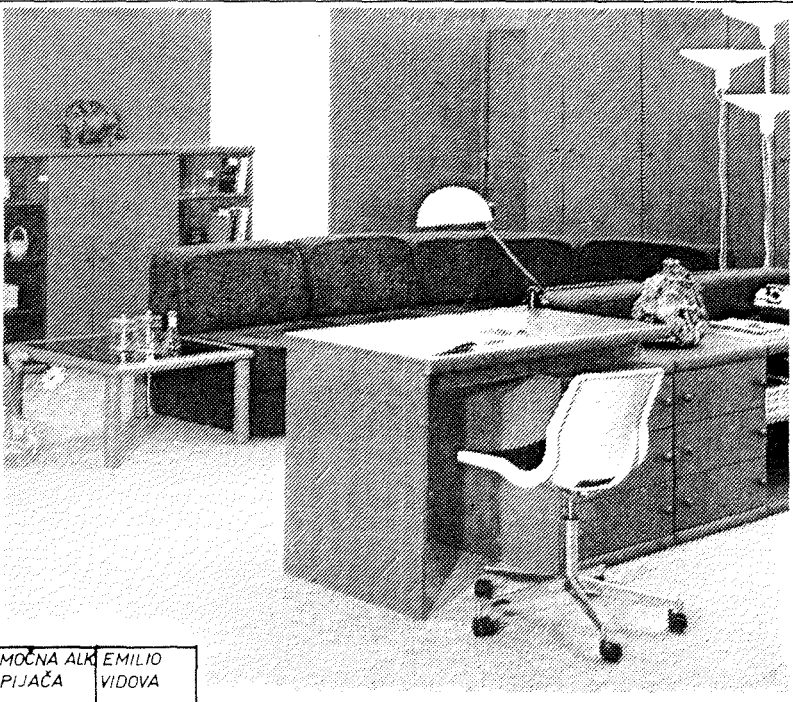
Razpis nagradne križanke

Na vsako križanko v TV-15 je velik odziv. Tokrat jo je vnetim reševalcem pripravil delovni kolektiv, Meblo Nova Gorica

Želimo vam veliko uspeha pri reševanju. Rešitve pošljite do 17. 12. 1981 na naslov Uprava TV-15, Miklošičeva 28 Ljubljana. Na spodnji del pisma napišite MEBLO. Žreb bo razdelil tri knjižne nagrade Založbe Borec.

	NERAZSODNO	UPORABA	MIŠICA	VISOKA IGR. KARTA
KUGUAR				
UMETNIŠKO DELO				
ORGAN VOHA				AGAVA
VRSTA KITA				
TUJE M. IME				

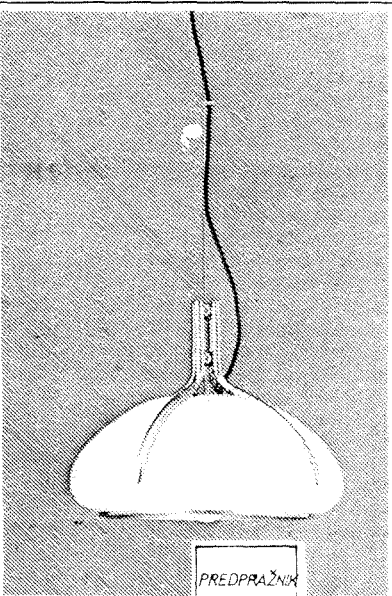

BALA
OTOK V NDR
PREDMET

		IRANSKI PESNIK NEGRI		
			ZAČETEK LITERARN. DELA ORANJE	
				REKA VRSTA DVIGALA
				PRODNIK

MOČNA ALK. PIJAČA
EMILIO VIDOVA

LOČE VANJE KOLOIDOV OD KRISTALOID. SKOZI OPNO

PREDPRAŽNIK

ITALIJANS. SLIKAR
IMPORT

ŠASTRI BAHADUR
VODNA VILA

KOVANJE

SOSS
POGORJE NA ARABS POLOTOKU

JANEŽ
DEL VOZA

RAA

ANTIMON

PREBIVALEC ARABIJE

POTEZA PRI ŠAHU

REKA V AVSTRIJI

LJUDSKI ODBOR

OSJE GNEZDO
STROJ

PEJSAŽIST
DEL POSTELJININ

SLOVENSKA IGRALKA
ŠAPA

DALMATIN. VZKLIK

MOZOLJ
DANSKI OTOK

TANTAL
SILICIJ

NAGRADNI KUPON

IME

PRIIMEK

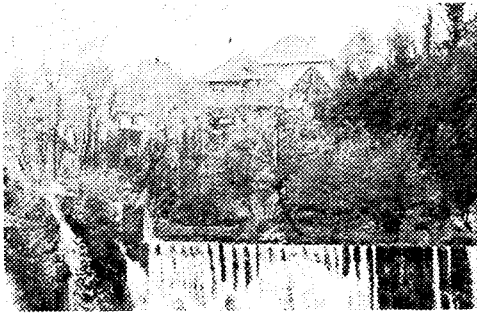
NASLOV

SHRAMBA LEDU

MILANSKA OPERNA HIŠA

ARABSKI ŽREBEC

nujejo vse osebe, odgovorne za zločine, ki so jih v Jugoslaviji izvršili okupatorji in njihovi pomagači, se pri predsedstvu Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije sestavi državna komisija za ugotovitev okupatorjevih zločinov in zločinov njegovih pomagačev.

TV-15
26. novembra
1981

27

Temelje domovine je treba utrjevati

Kot je pomemben rojstni dan za vsakega človeka, je tudi pomemben za našo domovino. Z rojstvom naše domovine v Jajcu se je začela njena življenjska pot. Trnjava je bila in krvava, posebno prva leta. Njen oče, tovariš Tito, ji je vedno stal ob strani, še posebej med vojno. Najprej je s svojo partizansko vojsko osvobodil domovino. Vsi njegovi borci so se že med vojno odločili, da bodo živeli skupaj, pod enim krovom, skupaj delali in se bojevali za mir. Naša domovina je bila že

večkrat v nevarnosti, a tovariš Tito je vedno znal spore zglediti na miren način.

Mnogo žrtev je bilo treba za našo domovino, rojeno sredi vojne vihre. Zato so njeni temelji tako trdni in močni. A še vedno jih moramo utrjevati skupaj; pionirji, mladinci in vsi delovni ljudje.

IRENA ŠVAB, 3. r.
OŠ Stranice

Dan, ko sem postala pionirka

Se zdaj se spominjam, kako sem bila srečna, ko sem bila sprejeta med pionirje. Sprejeli so nas pionirji iz četrtega razreda. Na glave so nam dali modre čepice, okoli vratu pa privezali rdeče rute. Nato so nam izročili še pionirske izkaznice. Pripravili so nam lep kulturni program. Nato smo izrekli pionirsko zaobljubo. Pred starši smo obljubili, da bomo spoštovali starejše ljudi, se pridno učili, da bomo zvesti pionirji Titove Jugoslavije, da bomo ljubili domovino in vse njene bratske narode. Vseh obljub še nisem izpolnila. Ko bom večja, bom poskušala izpolniti vse, kar je želel tovariš Tito.

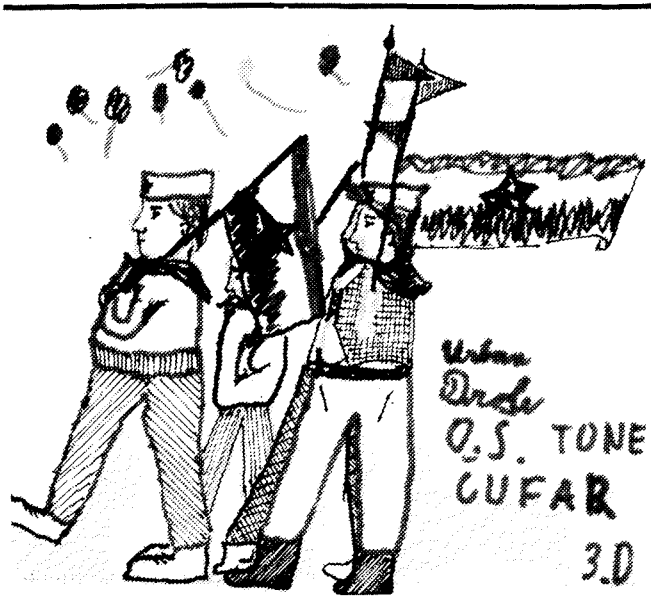
KLAVDIJA PODPEČAN, 3. r.
OŠ Stranice

Voščilo

Rojstni dan nekdo praznuje,
toda kdo?
Domovina, vendar!

Toplo sonce naj ji sveti
in še bolj mogočna
naj postane z leti!

KATJA ŠKRUBEJ, 5. c
OŠ Danile Kumar, Ljubljana

Naš korak je gotov. Mi, pionirji, vemo za svojo pot. Začrtal nam jo je naš največji prijatelj – tovariš Tito. Vrgli smo cvetje v zrak – za srečo, veselje, za mir vseh ljudi, za rojstni dan domovini.

Majhna anketa cicibanov

Ker bodo naši cicibani kmalu postali pionirji, smo jih vprašali, zakaj si želijo to postati.

Pionir(ka) bi rad(a) postal(a):

... da me starejši ne bi več klicali »cicibanka«

IVI

... da bi čimprej brala Pionirski list.

ANDREJKA

... da bi lahko nastopala. Komaj čakam sprejema.

JANA

... da bom dobil rutico in čepico.

KRISTJAN

... da bom dobila pionirske znake.

MOJCA

Člani novinarskega krožka
OŠ Artiče

... da bom še bolj spoštovala tovariša Tita.

POLONCA

... ker ne bi bila več rada cicibanka.

KATARINA

Obljubljeno spominsko knjižico Gozd šumi v meni za najlepši sestavek smo namenili Janji Nusdorfer iz Vipave. Potrebujemo pa njen točen naslov. Zato, Janja, oglesi se nam!

Trgovska delovna organizacija

SOZD
merx
CELJE

»TEKO«

63000 Celje, Gubčeva 2

SE PRIPOROČA ZA OBISK
VSEH POSLOVALNIC V CELJU

PADALCI SO SI SODILI SAMI

12

Narisal in priredil besedilo:
JELKO PETERNELJ

Po poostrenih policijskih ukrepih zaradi atentata na Heydricha pa se je umaknil na dom svoje matere v južni Češki. Tam je vsako jutro prebiral seznane ustreljenih oseb in imel priložnost ugotoviti, kako Nemci brezsrčno obračunavajo z družinami njegovih tovarišev – padalcev; pobili so dve družini, med njima tudi družino kapetana Pechala, njegovega predstojnika v Angliji. Njegova zavest se je hitro stopila spričo popoldne osamljenosti in pod vplivom tarnanja njegove matere in sestre.

Dva dni pred iztekom Frankovega ultimata 16. junija se je odločil za nekaj usodnega. Tistega dne je odpotoval v Prago in odšel v štab nemškega gestapa. Povedal je, da je bil prišel iz Anglije in da želi vse priznati. Policisti pa mu niso verjeli, in so ga tako pretepli, da se je že mislil sam ubiti. Nazadnje mu jih je uspelo prepričati, da govori resnico, predvsem pa potem ko so ugotovili, da usnjena aktovka, ki so jo našli na kraju atentata, pripada njegovemu tovarišu iz vojske Josefu Gabčíku.

Ko so ga začeli spraševati, kje se ta skriva, ni vedel povedati ničesar, pač pa je izdal družine, pri katerih je bival in prek katerih bi bilo mogoče odkriti sledove za Gabčíkom. Ob tej priložnosti je izdal tudi stanovanje nekoga Moravca v praškem predmestju, v njem je bilo poglavito skrivališče vojakov iz Anglije. Gestapo je takoj krenil v akcijo. V zgodnjih jutranjih urah ob običajnem času aretacije so gestapovci vdrli v Moravčevu stanovanje.

Že sredi vojne vihere je bil konstituiran AVNOJ kot vrhovno vodstvo in izvršilno predstavniško telo naše nastajajoče države. Ustanovljen je bil KNOJ (nacionalni komite za osvoboditev Jugoslavije) kot organ z vsemi obvezili vlade. Vladi v emigraciji smo odvzeli vse pravice legitimnega predstavnika ljudstva. Bilo je leto 1943, ko so nas in naš narodnoosvobodilni boj zavezniki šele začeli upoštevati kot edino silo v Jugoslaviji, ki naj bo deležna njihove podpore (prav v času Avnoja so o tem sklepali voditelji zavezniških držav v Teheranu). V tem zgodovinskem dejanju – drugem zasedanju Avnoja – korenini prenekaletni korak naše kasnejše države in politične usmeritve v svobodni Jugoslaviji. Navsezadnje je pomenil AVNOJ mnogo več kot številne vlade drugih (tudi proti silam osi se bojujočih podjarmljenih držav), ki so jih vodili iz emigracije. Kako se je to kazalo po vojni?

»Res je, da je drugo zasedanje Avnoja odločilno usmerilo notranji razvoj nove Jugoslavije in tudi zagotovilo njen enakopraven in suveren položaj v svetu. Znano je, kaj vse pomenijo sklepi Avnoja za našo federativno ureditev, za enakopravnost narodov in narodnosti, za priznanje nove, ljudske oblasti. Razvoj po drugi svetovni vojni pa nam je še toliko bolj jasno pokazal, kako so bili sklepi Avnoja odločilni tudi za našo neodvisnost, ker so prekrizali račune mednarodni reakcije in vsem, ki so hoteli mešetariti s prihodnostjo Jugoslavije in jo podrediti svojim interesom.

Drugo zasedanje Avnoja je že tudi položilo temelje neuvrščene položaju Jugoslavije v svetu, saj ni naključje, da so sklepi bodli v oči zahodne zavezniške (ki so bili zaščitniki vlade v emigraciji) kakor tudi Stalina, ki je začutil v njih odločilno voljo Jugoslavije, da gre po svoji, neodvisni poti. Usoda nekaterih drugih revolucionarnih gibanj, ki si niso pravočasno zagotovila legitimnosti in širšega mednarodnega priznanja, pa je bila taka, da so postali žrtve mednarodnih mahinacij, spletk in kupčij. Tako se je zgodilo na primer junakom grškega boja proti fašizmu.

Torej smo na svojem primeru in izkušnji iz druge svetovne vojne konkretno spoznali, kako pomembno je, da si narodi v boju za svobodo zagotovijo mednarodno podporo in priznanje. Ali se tega še vedno zavedamo?

»Res, naša izkušnja nas uči, kako pomembno je za vsako revolucionarno gibanje, da si pridobi mednarodno priznanje; in prav zato, ker smo sami spoznali ceno tega boja, je Jugoslavija tudi v povojnem času vedno čutila za svojo dolžnost, da podpira tiste, ki se bojujejo za svojo svobodo in neodvisnost.

Spomnimo se samo, da smo med prvimi priznali in podprli alžirsko revolucijo, da smo nesebično podprli boj afriških narodov za osvoboditev izpod kolonializma in da smo nudili materialno in politično podporo boju vietnamskega ljudstva. To želimo še zlasti poudariti, ker danes voditelji Vietnama namerno pozabljajo to dejstvo,

Bistvena je pravica do življenja

»Od vseh človekovih pravic je najvažnejša pravica do življenja in osnovnih pogojev za obstoj, ki pa danes mnogim milijonom ljudi niso zagotovljeni. Na tej ravni se začne boj tudi za druge, višje pravice in svoboščine. V prizadevanjih za uresničevanje teh pravic ne bi smeli poznati dvojnih meril, zlasti danes, ko je svet že tako tesno povezan in medsebojno odvisen in ko ga je mogoče opazovati iz satelitov kot razmeroma drobno krogo v vesolju. Dežele severne poloble na tej krogli ne morejo uresničiti svojih idealov po novih medčloveških odnosih, če ti niso univerzalni, veljavni za vse ljudi...«

To misel smo si sposodili iz knjižice »Jugoslavija v gibanju neuvrščene«, ki jo je napisal naš današnji sogovornik **BOGDAN OSOLNIK**. V luči praznovanja dneva republike smo se pogovarjali z njim o vprašanjih miru v svetu in o deležu naše samoupravne socialistične skupnosti v teh prizadevanjih.

in nas celo grdo obtožujejo, da jih nismo nikoli razumeli. Samo zato, ker zahtevamo tudi za ljudstvo Kambodže pravico, da si samostojno ureja svojo deželo. Lahko bi še naštevali primere naše solidarnosti in pomoči narodom Angole, Zimbabveja, palestinskemu ljudstvu in njegovi osvobodilni organizaciji itd. Z eno besedo: naše srce je na strani vseh, ki se

sil in zahteva, da morajo biti pritegnjene k odločanju o prihodnosti te dežele. Na nedavni konferenci interparlamentarne unije v Havani sem imel tudi sam priložnost, da kot član jugoslovanske delegacije sodelujem pri pripravi in sprejetju resolucije, ki poziva vse parlamente v svetu, naj se zavzamejo za politično reševanje salvadorskega vprašanja in za

se že leta (in desetletja) soočajo najneposredneje s tem temeljnim vprašanjem. Bonn, Pariz, London, Madrid, Amsterdam... stotisoč v manifestacijah in z apeli za mir. Z vročico atomske grožnje so se začele v mirovno gibanje vključevati širše množice, tudi tistih ljudi, ki so prej ob teh vprašanjih iz socialnih in političnih nagibov stali ob strani. Ali to pomeni, da je svet še vedno tak, da mu je mir predvsem imaginaren privid, bel golob v roki bele deklice, in se globlje bistva zave šele, ko je najbolj neposredno ogrožen?

»Mirovne manifestacije, ki ste jih omenili, so res pomemben znak, da so se začele v mirovno gibanje vključevati široke množice ljudi najrazličnejših svetovnonazorskih, strankarskih in drugih opredelitev. Močnejša od vseh razlik med njimi je skupna zavest, da se je človeštvo znašlo na usodni prelomnici, ko mu grozi samouničenje, če ne bo znalo obrzdati oboroževalne tekme in najti poti za mirno reševanje mednarodnih vprašanj. Res je, da so se nekateri, zlasti v zahodni Evropi, zavedeli nevarnosti šele, ko je z novimi ukrepi dveh supersil nevarnost jedrskega uničenja postala oprijemljivo očitna. Pred ljudi so naenkrat stopila grozljiva dejstva: da je v skladiščih na obeh straneh nakopičeno orožje, katerega rušilna moč je danes tolikšna, da bi lahko sedemnajstkrat uničila ves naš planet. Stroški oboroževanja v svetu pa so že prekoračili vsoto petstotih milijard dolarjev! In to se dogaja hkrati, ko milijarda in tristo milijonov ljudi na tem planetu živi na robu eksistenčnega minimuma, z letnim narodnim dohodkom pod devetdesetimi dolarji.

Strategi jedrske oborožitve so začeli govoriti o možnosti »omejene jedrske vojne«, v kateri naj bi bilo uničenih »le« šeststo do osemsto milijonov ljudi – in ne ves svet. Nič čudnega torej, da se ljudje zgostijo ob takih podatkih. In zato ideje neuvrščene, ki se upira blokovski politiki in iz nje izvirajoči oborožitveni dirki, vse bolj prodirajo tudi v javnost dežel, katerih vlade so zavezane v bloka. Če analiziramo, s kakšnimi parolami nastopajo ljudje na omenjenih mirovniških manifestacijah, lahko vidimo, da so to v bistvu gesla neuvrščene. Lju-

dje ne izbirajo med ameriški in sovjetskimi raketami, ampak vse bolj glasno zahtevajo svet brez jedrske nevarnosti. In glas svetovnega javnega mnenja je pravzaprav edina sila, ki lahko s svojim vplivom na politiko vlad doseže preusmeritev sedanjega političnega dogajanja. Zato politika neuvrščene ni le politika držav in vlad, ampak je svetovno politično gibanje, ki izraža interes vseh narodov in ljudi sveta.

Seveda, boja za mir ni mogoče voditi le proti orožju. V prvi vrsti je treba odstraniti vzroke za krize in vojne v mednarodnih odnosih.

Mogoče je v luči množičnih mirovniških manifestacij po svetu videti, kakor da naša aktivnost doma zaostaja za tisto izredno izpostavljeno vlogo, ki jo je Jugoslavija vedno imela v mednarodnih dejavnostih. Vendar to ne drži. Jugoslavija je zelo ak-

Kljub temu je mogoče včasih med našimi ljudmi vendarle preveč brezbrčnosti in neprizadetosti, kar bi lahko pripisali tudi prodoru potrošniške miselnosti in zapiranj v svet zasebnega udobja. Nekateri ljudje pač pozabljajo, da živimo v svetu, ki ni idiličen, in v katerem nas lahko čakajo še marsikateri preizkušnje. Danes je ves svet tako prepleten in povezan, da nas zadeva prav vse, kar se kjerkoli dogaja ter izziva krize in napetosti. Pri tem pa vprašanja vojne in miru niso samo stvar državne politike. Zato bi morali storiti več, da vse, kar je povezano z bojem za mir, postane res stvar vseh naših delovnih ljudi in njihovih organizacij.

Kako vzgajati v tem duhu mlade?

»Morali bi vložiti več napora, da bi bila ta tematika bolj navzoča v vzgojno-izobraževalnem procesu, poleg tega pa gre tu za vprašanje oblikovanja osebnosti. Vzgoja za mir je bistvena sestavina vsake humanistične vzgoje, in je nujno potrebna za odnose v samoupravni družbi.«

Koliko lahko prispeva k mirovnim prizadevanjem dejstvo, da se tudi v krogu zahodnoevropskih držav krepi število tistih, kjer prihajajo na oblast socialisti?

»Gotovo ste mislili pri tem predvsem na zmago francoskih in grških socialistov. Mogoče bi lahko rekli takole: vse te spremembe pozdravljamo kot zmago naprednih sil, saj upamo, da bodo ugodno vplivale tudi na mednarodne odnose v celoti.«

Nekatere znane osebnosti v svetu ne verjamejo, da bi se svet lahko izognil tretji svetovni vojni. Kaj bi dejali vi na tako črnogledno napoved?

»Trditev, da je svetovna vojna neizbežna, je nevarna. Kajti, če bi bilo res tako, potem ljudem ne bi preostalo drugega, kot da se prepustijo fatalizmu. Potem vojne res ne bi mogli preprečiti.

Jugoslavija se je vedno odločno upirala takim gledanjem. Tovariš Edvard Kardelj je v svoji študiji »Socializem in vojna« obračunal z idejo, da je spopad med kapitalizmom in socializmom nujen v obliki vojne. Mi pod revolucionarnim razvojem pojmujeemo spopad med starim in novim, se pravi kot proces, ki se odvija v vsaki deželi in v katerem morajo reševati notranja protislovja napredne sile tiste dežele same.

Za nas razredno gledanje na svet ni v nasprotju z bojem za mir. Nasprotno! M vidimo prav v boju za mi zgodovinsko vlogo delavskega razreda in vseh socialističnih in drugih naprednih sil, ker je ta boj neločljiv od boja za nov, boljši in pravičnejši svet.

Zivimo v razmerah, ko postaja svet vse bolj celota in ko se tudi v zavesti ljudi vse bolj uveljavlja občutek, da gre za skupno usodo: za ohranitev ali uničenje planete, na katerem živimo. V tel razmerah ni bolj humanil idej, kot sta ideji miru in pravičnejše ureditve sveta, z kar se bojujejo neuvrščeni.

Bojana Žokalj-Jesil

bojujejo za neodvisnost in svobodo, za dokončno odpravo kolonializma, vseh oblik diskriminacije in zatiranja.

Prav v zadnjem času prizadeto spremljamo boj, ki se razvema v Latinski Ameriki, zlasti v Salvadorju, kjer se kljub grozodejstvom vojaške hunte (samo v letošnjem letu so pobili nad 30.000 ljudi!) vse uspešneje uveljavlja revolucionarna fronta, ki ima že obsežno osvobojeno ozemlje in dobiva tudi vse več podpore v svetu. Pomemben korak k temu predstavlja francosko-mehiško priznanje politične reprezentativnosti revolucionarnih

nevmešavanje, ki naj omogoči družbeno prenovo v tej državi.

Naša država je bila ena pobudnic neuvrščene gibanja (20 let je minilo septembra letos od prve konference neuvrščene v Beogradu) in je tudi danes med tistimi, ki s svojo zunanjo politiko potrjuje izvirna načela neuvrščene. V celotno vrsto načel, ki opredeljujejo neuvrščanje, pa sodi med prvimi boj za mir. Mi smo za mir vedno in povsod. Toda, zdi se, da je bila letošnje poletje in jesen najbolj glasna zagovornica miru zahodna Evropa. Celotno glasno kot države in dežele, ki

tivna, zlasti v gibanju neuvrščene, pa tudi na vseh mednarodnih konferencah in seveda v Združenih narodih. Res pa je, da naša javnost ni pokazala tako vznemirljivih reakcij, kot je bilo to v drugih evropskih državah. To pa predvsem zato, ker se zaveda, da ni potrebno pritiskati na našo vladu, saj je vsa zunanja politika Jugoslavije naravnana k miru! Tudi naša skrb za okrepitev splošnega ljudskega odpora in družbene samozasčite ni v nasprotju z opredelitvijo za mir, saj pomeni le obrambo našega miru, neodvisnosti in suverenosti.